

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Alžběta Nováková

**Otázka restituce Colloredo-
Mannsfeldské obrazárny pohledem
přímých účastníků a veřejného mínění**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vít Vlnas, Ph.D.

Praha 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14. července 2021

Alžběta Nováková

Bibliografická citace

Otázka restituce Colloredo-Mannsfeldské obrazárny pohledem přímých účastníků a veřejného mínění [rukopis] : diplomová práce / Alžběta Nováková ; vedoucí práce: prof. PhDr. Vít Vlnas, Ph.D.. – Praha, 2021. -- 96 s.

Anotace

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat názory na kauzu restituce Colloredo-Mannsfeldské obrazárny. Autorka popíše historii zámku v Opočně i cenných sbírek zde uložených, seznámí s dějinami sběratelství obrazů rodem Colloredo-Mannsfeld a především se bude zabývat dosavadní restituční otázkou obrazárny. Součástí práce bude kvalitativní výzkum ohlasu kauzy u odborné i laické veřejnosti a zkoumání způsobu informování o restituci v médiích.

Klíčová slova

zámek Opočno, obrazárna, Colloredo-Mannsfeld, restituce, veřejné mínění

Abstract

This thesis aims to analyse opinions on the case of restitution of Colloredo-Mannsfeld picture gallery. The author describes the history of the Opočno castle as well as the history of valuable collections situated there. The history of collecting of paintings by the House of Colloredo-Mannsfeld is introduced. The author especially focuses on the current case of restitution of the picture gallery. As a part of the thesis, there is a qualitative research dealing with the professional and public response to this case and the way how media informed about it.

Keywords

Opočno castle, picture gallery, Colloredo-Mannsfeld, restitution, public opinion

Počet znaků (včetně mezer): 137 183

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce prof. PhDr. Vítu Vlnasovi Ph.D. za jeho neskonalou trpělivost, laskavé vedení a skvělou komunikaci. Poděkování patří také starostce Opočna Šárce Škrabalové a kastelánovi zámku Opočno Mgr. Tomáši Kořínkovi, kteří souhlasili s uskutečněním rozhovoru pro účely mé práce. V neposlední řadě děkuji své rodině a snoubenci za podporu.

Obsah

Úvod.....	7
1. Historie opočenského zámku	10
1.1. Nejstarší dějiny	10
1.2. Trčkové z Lípy	12
1.3. Colloredové	17
1.4. Colloredo-Mannsfeldové.....	19
2. Opočenský sbírkový fond	26
2.1. Knihovna	26
2.2. Sbíрка zbraní.....	28
2.3. Etnografické sbírky	30
3. Obrazárna	33
3.1. Historie obrazárny	33
3.2. Poklady Colloredo-Mannsfeldské obrazárny	36
3.3. Osobnost Františka Horčičky	42
4. Restituční spor.....	46
4.1. Osudy Colloredo-Mannsfeldů za 2. světové války	46
4.2. Restituční kauza	51
5. Ohlas opočenské restituční kauzy	56
5.1. Názory odborné veřejnosti	56
5.2. Názory laické veřejnosti	59
5.3. Přímí účastníci sporu a obraz kauzy v médiích.....	63
Závěr	67
Seznam použitých zkratk.....	70
Seznam literatury	71
Rozhovory	74
Internetové zdroje.....	75
Přílohy	76
Rozhovor s Šárkou Škrabalovou	93
Rozhovor s Mgr. Tomášem Kořínkem.....	94

Úvod

Malebné východočeské město Opočno ležící pod Orlickými horami si zaslouhuje pozornost především díky renesančnímu zámku stojícímu zde nad údolím Zlatého potoka. „*Město nemá památností, které by zvědavého poutníka ukojily, za to však jich má zámek tolik, že by se o nich veliká kniha napsati mohla.*“¹ Další možné představení Opočna podal dramatik František Adolf Šubert, rodák z blízké Dobrušky: „*Opočen vyšel ze zámku. Dobruška je rázu výlučně demokratického, Opočnu je vtištěn ráz jeho původu zámeckého, aristokratického.*“² Ač zde bude popsána také historie panství a jeho minulí majitelé, jsou to právě současní majitelé, kteří jsou v souvislosti se zámekem těmi nejvíce skloňovanými tématy ve zdejší oblasti. Po roce 1989 se totiž rozhořel restituční spor, který s různými mezivýsledky trval téměř třicet let. V květnu roku 2020 Ústavní soud zamítnutím stížnosti Kristiny Colloredo-Mansfeld ve věci navrácení nemovitého majetku rozhodl o tom, že zámek zůstane v rukou státu.³ Ač tedy správa zámku bude nadále „*čekat na kroky protistrany,*“⁴ v současné době se zdá, že je spor o zámek u konce. Naopak restituční spor o část mobiliáře spravovaného NPÚ na zámku v Opočně zatím stále pokračuje.

Téma své diplomové práce jsem si vybrala na základě osobní zkušenosti se silou emocí, které restituční kauza vyvolává. Na zámku jsem v roce 2020 pracovala jako průvodkyně a poznala jsem tak nejen výjimečné sbírky opočenského zámku, ale v souvislosti se sporem i širokou škálu názorů veřejnosti. Několikrát jsem byla nucena čelit poměrně útočně vedené diskusi přímo v rámci mnou vedené prohlídky objektu. V průběhu trvání restitučního sporu byly napsány stovky článků a vydáno několik publikací, které se kauzou zabývají. Z nich jsem často cítila určitou neschopnost nestranného vyjádření a několikrát jsem se setkala s poněkud překroucenými závěry kauzy či přímo s dezinformacemi. Na základě těchto zkušeností jsem si přála ponořit se hlouběji do tématu a provést vlastní výzkum názorů odborné i laické veřejnosti.

Ve své práci se budu nejprve zabývat historií opočenského zámku. Popíše nejstarší dějiny panství a stavební vývoj i majitele objektu. Vysvětlím, jak se zámek dostal do držení rodu Colloredo, později Colloredo-Mannsfeld a seznámím s nejvýznamnějšími událostmi souvisejícími se zdejšími majiteli. V této části bude jedním z nejdůležitějších

¹ Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 36.

² Srov. PTÁČEK 2008, 5.

³ <https://www.zamek-opocno.cz/cs/dalsi-informace/restituce>, vyhledáno 21. 5. 2021.

⁴ Srov. Vyjádření kastelána zámku. https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/zamek-opocno-ustavni-soud-spor-restituce.A200519_093542_domaci_knn, vyhledáno 21. 5. 2021.

zdrojů kniha profesora Františka Musila „Hrady, zámky a tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou,“⁵ která obsahuje podrobný popis stavebního vývoje zámku, nebo obsáhlá práce Václava Rathouského a Zbyňka Likovského „Opočno 1068–2000.“⁶

Následující kapitola bude věnována opočenskému sbírkovému fondu, konkrétně knihovně, sbírce zbraní a sbírce etnografik. V této části bude třeba zmínit především Josefa II. Colloredo-Mannsfelda, cestovatele, sběratele a bibliofila, jenž se na přelomu 19. a 20. století zasloužil o podstatné rozšíření sbírek. Téma opočenské starší svěřenské i mladší francouzské knihovny široce zpracovala například Jana Vacinová.⁷ „Scheurerův lístkový katalog – opočenská sbírka zbraní“ je kritickým katalogem dvojice Matouš Jirák a Milan Junek, kteří se v něm podrobně věnují zámeckým zbrojnicím.⁸ Zajímavou etnografickou sbírku budu popisovat především s pomocí průvodcovského sylabu, naposledy upraveného v roce 2019.⁹

Hlavním tématem mé diplomové práce je ale jiná část opočenského sbírkového fondu – obrazárna. Podrobně se jí budu věnovat ve třetí kapitole, přičemž se nejen pokusím načrtnout její historii a zaměřím se konkrétněji na mnohá cenná díla zde vystavená, ale seznámím i s poněkud svéráznou osobností Františka Horčíčky. Tento malíř, restaurátor, a falzifikátor sestavil kvalitní inventář obrazárny, který dokončil roku 1829. Kritický katalog zmíněného inventáře vytvořili Matouš Jirák a Miloš Buroň a kniha „František Horčíčka – katalog Colloredo-Mansfeldské obrazárny“ mi bude při popisu děl cenným pomocníkem.¹⁰

V další části práce se již budu věnovat spleť opočenské restituční kauze. Nejprve bych ráda popsala ožehavou historickou epizodu v rodu Colloredo-Mannsfeld za druhé světové války a po ní. Ráda bych k práci přiložila dokumenty, které jsou výmluvnými svědky tehdejších událostí. Následující podkapitola bude věnována seznámení s restituční kauzou a fází, ve které se v současné době nachází. Zhodnotím například i možné důvody toho, proč je restituční spor stále neuzavřen. Čerpat budu především z výborné práce Josefa Bendy s názvem „Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989.“

⁵ MUSIL/SVOBODA 1998.

⁶ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006.

⁷ VACINOVÁ 1971.

⁸ SCHEURER/JIRÁK/JUNEK 2017.

⁹ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019.

¹⁰ JIRÁK/BURONĚ/HORČIČKA 2018.

Závěrečná kapitola bude také jádrem mé práce, neboť se v ní bude jednat o názory a osobní zkušenosti s opočenskou restituční kauzou, a to jak konkrétních účastníků sporu, tak i odborné a laické veřejnosti. Dále bych se ráda zaměřila na analýzu dostupné literatury o restituci obrazárny a zhodnotila její nestrannost. Při výzkumu se budu opírat o četné novinové články a internetové zdroje, citovat budu také již vzniklé rozhovory s členy rodu Colloredo-Mannsfeld i se zástupci protistrany.

Opočenská kauza se vyznačuje nejen spletitostí a svým velmi dlouhým trváním, ale také emotivností. Pardubičtí památkáři druhé vydání svého sborníku „Pokusy o restituci státního zámku Opočno po roce 1989“ začínají citátem „*Difficile est tacere, cum doleas*“, ¹¹ neboli „je těžké mlčet, když cítíš bolest“. ¹² S emocemi jsem se setkala také při svém žádání přímých účastníků kauzy o rozhovor pro tuto práci. Většina z nich mi bohužel vůbec neodpověděla, ale někteří se právě z důvodu únavy z nekončícího sporu a prudkých emocí s tím spojených z rozhovoru omluvili. Nakonec jsem se do svého výzkumu rozhodla zapojit dva kompletní rozhovory – se současnou starostkou města Opočno Šárkou Škrabalovou a současným kastelánem opočenského zámku Mgr. Tomášem Kořínkem.

Cílem práce bude seznámit s obrazárnou opočenského zámku, shrnout dosavadní vývoj restituční kauzy o část mobiliáře spravovaného NPÚ a reprodukovat i zhodnotit názory veřejnosti a přímých účastníků kauzy. Na konkrétním případě chci demonstrovat problematiku restitucí v České republice. Výzkum se bude týkat také způsobu informování o kauze v médiích.

¹¹ Srov. VAŇURA 2004, 9.

¹² Překlad použit z: <https://sites.google.com/site/latinalexikon/d>, vyhledáno 21. 5. 2021.

1. Historie opočenského zámku

1.1. Nejstarší dějiny

Nad údolím Zlatého potoka se tyčí vysoký ostroh z opukové skály, která také dala název městu na ní stojícímu – Opočnu.¹³ Vznik opevnění na tomto místě lze odůvodnit nejen výbornou terénní konfigurací, ale také obchodními stezkami vedoucími tudy do Kladska či možnému rýžování zlata na potoce, nesoucímu dodnes název Zlatý.¹⁴ První zmínka o opočenském hradu je doložena v Kosmově kronice.

„Toŕ Smil syn Bozenůw, který byl předstawen hradu Ťatci, spolu s Kojatau wzali za prawice Konrada, Ottu i Jaromíra, a prawili: Pojdme, a uwidíme, zdali jednoho wrtkawost a twářená rozšafnost wíce zmůŕe, čili obdrŕí wrch sprawedliwost a wzácná rozšafnost tří bratrŕí, které rowný wěk, jedna wůle a táŕ moc spojuje a wětší množstwí bojowniků podporuje. Stalo se w leŕení nemalé pobauření lidu; do zbraně, do zbraně wolal jedenkaŕdý; wšem jest w nenáwisti ono nerozwáŕné biskupa wolení. A protoŕ wětší díl wojska přistaupil ke třem oněm pánuŕm, a zarazili leŕení u hradu Opočna a pod ním.“¹⁵

Uvedená zpráva z roku 1068 vypráví o zemském sněmu, který se sešel na nedalekém Dobeníně u Náchoda a který měl zvolit nového pražského biskupa. Kníže Vratislav II. stál za Němcem Lancem, naproti tomu většina ostatních účastníků sněmu byla pro Vratislavova bratra Jaromíra. Na znamení nesouhlasu proto velká část velmožů společně s Jaromírem a dalšími dvěma Vratislavovými bratry – Konrádem a Otou – opustila Dobenín a utábořila se u Opočna.¹⁶ Vratislav později své rozhodnutí přehodnotil a novým biskupem ustanovil 15. června Jaroslava.¹⁷

Následující písemná zpráva o Opočně je až z roku 1130 a zaznamenává dar platu z Opočna Vyšehradské kapitule od knížete Soběslava I. Opočno bylo tedy majetkem panovníka a plnilo nejspíš strážní a později správní funkci.¹⁸ V polovině 13. století byla opočenská župa zrušena a připojena k župě hradecké.¹⁹

O tom, kdo dal z původně dřevěného hradiště postavit gotický hrad, dodnes nejsou žádné doložitelné písemné památky. Hrad byl strategicky situován na jihovýchodní části

¹³ Ze slova opočný, tzn. opukový. RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 8.

¹⁴ HEJNA 1962, 3.

¹⁵ Srov. TOMEK/KOSMAS 1882, 77.

¹⁶ ŽIVOTSKÁ 1992, 2.

¹⁷ V latinském originálu Kosmovy kroniky se píše o hradišti – oppidu, což je také terminologicky přesnější označení. RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 8.

¹⁸ MUSIL/SVOBODA 1998, 95–96.

¹⁹ PTÁČEK 2008, 17.

ostrohu, kolem něj byl vystavěn příkop a na severní a západní straně hradu – tedy na nejzranitelnějších místech – vznikla další linie opevnění. Kdy k stavbě došlo také není zcela jisté, avšak nejspíš to bylo na konci 13. či v první polovině 14. století. Nejpravděpodobnějšími staviteli se jeví rod Drslaviců, pocházející z Plzeňska. Z tohoto rodu pocházel první jistý držitel Opočna, doložitelný díky listinám z let 1359 a 1361, Mutina z Dobrušky. V polovině 14. století se také objevuje zpráva o Opočně jako městě, existuje zmínka o jeho příkopech, mostě a o farním kostele Panny Marie, který byl poněkud netypicky umístěn až za městem.²⁰

Po smrti Mutinova syna Sezimy z Dobrušky, držitele hradu v 70. letech 14. století, si jeho dva synové rozdělili rodové panství. Starší Štěpán zůstal v Opočně, díky čemuž také začal používat přídomek z Opočna, mladší Jan přesídlil do Dobrušky. V roce 1390 Opočno koupil Půta z Častolovic, avšak nedržel ho příliš dlouho. Již o deset let později se nachází v majetku Jana Krušiny z Lichtenburka. V pramenech z tohoto období se lze dočíst o kapli svatého Ondřeje, která se nejspíš nacházela přímo v areálu hradu.²¹ Po smrti Jana Krušiny hrad na několik let drželi jeho synové, avšak již v roce 1413 je jako majitel doložen Jan Městecký z Opočna.²²

Zatímco historik August Sedláček ještě tohoto majitele nejmenuje a udává jen, že „*pánem na Opočně byl po Krušinách nějaký katolík a nepřítel kalicha, ač jménem neznámý*“²³, většina pozdějších autorů již má zcela jasno a události z doby husitské a z doby držení hradu Janem Městeckým popisuje poměrně podrobně. Hradní pán z Opočna byl na počátku zastáncem husitského hnutí, jeho podpis můžeme najít dokonce na listině z roku 1415 proti upálení Mistra Jana Husa, která byla zaslaná do Kostnice. Později však obrátil a dal se na stranu odpůrců husitské revoluce. Kvůli tomuto obratu v názorech opočenského majitele byly v roce 1421 vypáleny některé vesnice v okolí a o rok později neúspěšně dobýval hrad Zikmund Korybutovič. Z dopisu hradeckých konšelů Janu Žižkovi z roku 1423 je zřejmé, že Jan Městecký na Žižku dokonce poslal nájemného vraha.²⁴ Konečná odplata přišla za dva roky poté. Opočenský hrad byl delší dobu obléhán východočeskými Sirotky, kteří ho nakonec dobyli, vypálili a pobořili.²⁵

²⁰ MUSIL/SVOBODA 1998, 97.

²¹ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 11.

²² Jan Městecký z Opočna byl synem zmíněného Štěpána z Opočna, který hrad držel přibližně v letech 1373–1390. Byl to tedy poslední majitel z rodu Drslaviců. MUSIL/SVOBODA 1998, 98.

²³ Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 46.

²⁴ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 8.

²⁵ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 14.

Význam panství poklesl a panství několik desítek let často měnilo majitele. Autoři se o majitelích Opočna do roku 1455 neshodují.²⁶ Za prvního bývá uváděn Jiří Berka z Dubé a na Vízmburku. Již v roce 1441 byl nejspíš držitelem Opočna Petr Svojše ze Zahrádky a o pár let později Mikuláš Suchan z Libouně. Po Mikulášově smrti v roce 1451 připadlo panství jako odúmrt' na čtyři roky králi Ladislavu Pohrobkovi, který ho připsal Jiřímu z Poděbrad.²⁷ Avšak ne na dlouho. Ještě v roce 1455 ho Jiří postoupil Vaňkovi z Valečova. V době držení hradu pány Valečovskými z Valečova na něm v roce 1471 přenocoval Vladislav II. Jagellonský a při té příležitosti udělil Opočnu městský znak. Původní podobu dnes již neznáme, ale i na současné verzi znaku můžeme najít právě znamení Valečovských – zlaté slunce s lidskou tváří.²⁸

Na konci 15. století se nejspíš hrad dočkal obnovy. Je možné, že byl i rozšířen, a to v pozdně gotickém duchu.²⁹ Z původní středověké podoby se do dnešních dob dochovala studniční věž, která je situovaná na severovýchodní části hradu. Původně stála sama a přicházelo se do ní ve výšce po dřevěném mostě, nyní je již stavebními úpravami propojena se zámekem. August Sedláček píše o dalším využití nejspodnější části studniční věže: „*dole ve věži bývalo klenutí a pod ním vězení, do něhož vězně po provaze na kladce položeném spouštěli.*“³⁰ V době druhé světové války a konfiskace majetku Němci žil v obytné části studniční věže poslední majitel zámku.³¹

1.2. Trčkové z Lípy

„*Po častém střídání pánův dostal se konečně Opočen rodu, jenž tu více než 100 let seděl.*“³² Toto významné období začalo rokem 1495, kdy od Jana z Kojanovic koupil panství Mikuláš Trčka z Lípy. Trčkové byli v té době jedním z nejbohatších šlechtických rodů, a kromě Opočna vlastnili v severovýchodních Čechách například panství náchodské a novoměstské. Zakládali rybníky, díky čemuž měli vysoký příjem z prodeje ryb, stavěli pivovary a chovali ovce.³³

²⁶ Například František Musil ale Jiřího Berku z Dubé vůbec nezmiňuje. Podle něj drželi Opočno postupně Mikuláš Suchan z Libouně, Svojše ze Zahrádky, od roku 1450 pak Jiří z Poděbrad, který si jej nechal v roce 1455 Ladislavem Pohrobkem zpětně zapsat jako odúmrt'.

²⁷ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 16.

²⁸ PTÁČEK 2008, 18.

²⁹ MUSIL/SVOBODA 1998, 99.

³⁰ Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 38.

³¹ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 8.

³² Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 47.

³³ Z roku 1557 se dochoval odhad jmění pro berní účely. Díky němu víme, že Vilém Trčka z Lípy vlastnil majetek za 169 083 kop. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 8.

S Trčkovou koupí hradu za 20 000 zlatých se Opočno dočkalo mnoha let významu a prosperity. Mikuláš se však nespokojil pouze s tímto, ale hned po svém nástupu začal skupovat okolní statky a majetky drobné šlechty, čímž položil základ budoucímu rozsáhlému opočenskému panství.³⁴ Rodinný život prvního opočenského Trčky nebyl tak úspěšný jako jeho hospodaření. Nejen že s žádnou z obou manželek neměl děti, ale druhá v pořadí, Kateřina rozená ze Šelenberka, mu byla nevěrná. V pramenech se lze dočíst o Mikulášově trestu, jenž přišel v roce 1507. Kateřinu nechal zadržet, jejího svůdce, rytíře Šanovce, popravit a bába, která je měla navádět, byla zaživa zahrabána.³⁵ Mikuláš zemřel v roce 1516 bez dědiců a jeho majetek se tak přes jeho tetu Johanku dostal k jejím synům – Mikulášovým bratrancům – z nichž se správy Opočna ještě téhož roku ujal Zdeněk Trčka z Lípy.

Zdeněk Trčka se zasloužil o další přestavbu a rozšiřování hradu. Pod jihozápadním nádvořím zámku dal vystavět sklep s valenou lomenou klenbou, kladenou do bednění a při přestavbách jižního i západního křídla se nejspíše dosáhlo výsledné dispozice hradu, která byla respektována i při pozdější renesanční přestavbě. Stavební úpravy se promítly i na již zmíněné válcové studniční věži.³⁶ V roce 1533 se rodový majetek Trčků z Lípy dělil a opočenské panství připadlo Zdeňkovu synovci Janovi mladšímu. Ani ten však po sobě nezanechal žádné potomky, proto hrad na základě jeho poslední vůle získává jeho bratranec Vilém Trčka z Lípy.³⁷ Vilém si Opočno vybral jako své trvalé sídlo, a jelikož mu pozdně gotický hrad nebyl pohodlným ani reprezentativním domovem, započal velkolepou stavbu již renesančního zámku.³⁸

V roce 1551 se uskutečnila výprava českých šlechticů do Janova naproti nově zvolenému českému králi Maxmiliánovi II. Pobyt v Itálii trval několik měsíců a za tu dobu se čeští páni seznámili s vyspělým kulturním prostředím, odlišným způsobem života tamějších obyvatel, a především s italskou renesancí. Ta je natolik ovlivnila, že se rozhodli nový styl po návratu do Čech napodobit u sebe na domácích panstvích.³⁹ Někteří ze šlechticů si s sebou z Itálie rovnou přivedli i architekty, řemeslníky a umělce a

³⁴ LÁSKA 1999, 96.

³⁵ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 19.

³⁶ Přestavbu do první třetiny 16. století datuje František Musil dle nalezených architektonických fragmentů. MUSIL/SVOBODA 1998, 99–100.

³⁷ Jan zemřel v roce 1550, ale Opočno Vilémovi svěřil ještě před svou smrtí, nejspíš v roce 1544.

³⁸ HEJNA 1962, 4.

³⁹ LÁSKA 1999, 97.

renesanční podobu tak získala pernštejská Litomyšl a Pardubice, Smiřičtí si nechali upravit zámek v Kostelci nad Černými lesy, nebo páni z Hradce Telč.⁴⁰

Také mladý opočenský pán se nechal zlákat krásami pohodlných a stylových renesančních zámků a na Opočně v roce 1560 započala velká přestavba. V dřívějších dobách se předpokládalo, že původní hrad byl až na válcovou hladomornu kompletně stržen a zámek byl úplnou novostavbou. Avšak současné průzkumy ukazují spíše na využití původních konstrukcí, kdy celková úprava zasáhla jen severní a polovinu západního zámeckého křídla. Jižní křídlo je naopak pozdější, nejspíš raně barokní.⁴¹ Nové poznatky tedy daly za pravdu vyjádření Augusta Sedláčka: „*Roku 1560 předek zámku půl vybořen, stavěn větší o příkopy a dostaven roku 1567.*“⁴² Zámek získal dvoupatrové arkády s toskánskými sloupy, v nejvyšším patře pak ve zdvojeném rytmu, vnější fasáda byla nejspíše zdobena sgrafitovou výzdobou a na střeše vznikla hodinová věžička s lucernou. Z reprezentačních místností se do dnešní doby v původní renesanční podobě dochovaly bohužel pouze dvě místnosti v druhém patře zámku. Naopak v přízemí a ve sklepě máme klenutí dodnes. Pod severním křídlem zámku se nacházejí až šestimetrové valeně klenuté prostory, které mají své základy vsekáné do rostlé skály.⁴³

Přestavba zámku byla dokončena po sedmi letech v roce 1567, kdy se práce přesunuly na jižní stranu dnešního Trčkova náměstí. Zde byla zahájena stavba trojlodního kostela Nejsvětější Trojice, který sloužil také jako rodová hrobka.⁴⁴ Pod barokní fasádou se dodnes ukrývá krásný renesanční prostor zaklenutý křížovou žebrovou klenbou nesenou sloupy s osmibokými patkami a volutovými hlavicemi. Na severní, západní a jižní straně lodi je vestavěna empora s bohatě zdobeným kamenným zábradlím. Oratoř kostela je dlouhou, krytou chodbou spojena se zámek.⁴⁵

Vilém Trčka z Lípy zemřel v roce 1569 a jako první byl uložen do nově vybudované rodinné hrobky. Přestože se dožil pouhých 37 let, stihl za dobu svého panování na Opočně mnohé a pozdvihl ho do role hlavního sídla rodu Trčků na jejich východočeském panství. Bohužel však zemřel bez potomků.⁴⁶

⁴⁰ HEJNA 1962, 4.

⁴¹ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 9.

⁴² Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 50.

⁴³ MUSIL/SVOBODA 1998, 101–102.

⁴⁴ Kaple svatého Ondřeje spolu s farním kostelem Panny Marie již nedostačovaly. PTÁČEK 2008, 19.

⁴⁵ HEJNA 1962, 19.

⁴⁶ MUSIL/SVOBODA 1998, 102.

Po Vilémově smrti se o Opočno vedly spory, které trvaly řadu let.⁴⁷ Bezdětný Vilém totiž majetek odkázal své sestře Veronice rozené Trčkové z Lípy (vdově po Karlovi ze Žerotína), avšak ta zemřela ještě před bratrovou smrtí. Správu opočenského panství tak převzala vdova po Vilémovi Barbora rozená z Bibrštejna. Ta se rok po manželově smrti provdala znovu, tentokrát za Jana Jetřicha ze Žerotína.⁴⁸ Z této doby, přesněji z roku 1575, také pochází známý Žerotínský epitaf. Neznámý malíř zde v interiéru opočenského kostela Nejsvětější Trojice zobrazil právě i Jana Jetřicha a Barboru z Bibrštejna.⁴⁹

Zmíněné vleklé spory o rodový majetek mezi Trčky a Žerotíny se definitivně vyřešily až v roce 1582, kdy Jan Jetřich ze Žerotína předal Opočno Jaroslavu Trčkovi z Lípy.⁵⁰ Jaroslav „*byl dobrým hospodářem a staral se pečlivě o rozkvět svých statků*“⁵¹ a po jeho smrti se zámku ujali jeho synové Vilém a Kryštof. Z roku 1598 se dochoval cenný urbář opočenského panství, díky kterému víme, že k Opočnu patřila ještě čtyři města, tři městečka a osmdesát dva vesnic. Svým rozsahem tak panství patřilo mezi nejvýznamnější v Čechách.⁵² Bohužel ani jeden z bratrů se neoženil a nezanechal po sobě žádného dědice, proto když oba na přelomu století zahynuli v bojích proti Turkům, Opočno zdědil tehdy jediný žijící člen rodu – Jan Rudolf Trčka z Lípy.⁵³

Nový pán se zasloužil o některé stavební změny okolo zámku. Hned po svém nástupu nechal v roce 1602 před městským opevněním vytvořit obdélnou zahradu, na které byl vystavěn letohrádek. Novou stavbu ve stylu pozdní renesance brzy doplnila také míčovna a oba prostory byly nejspíše krytou chodbou propojeny na jedné straně s kostelem Nejsvětější Trojice, na druhé pak se zámkem. Poblíž letohrádku byla také zřízena kořenná a vanilková zahrada.⁵⁴

V průběhu stavovského povstání byl Jan Rudolf sice poměrně opatrný, přeci však udržoval vztahy na obou stranách a po Bílé hoře mu tak hrozilo vězení i perzekuce. Těmto hrozbám unikl díky omluvným dopisům na nejvyšší místa, ale především díky obratnosti

⁴⁷ „*K panství Opočenskému a všem panstvím Vilémovým táhli se nyní strýcové zemřelého Burjan, Ferdinand, Jaroslav, Zdeněk a Mikuláš, odpírajíce poručení Vilémovu ve všech kusích a zejména toho dovozující, poněvadž se Veronika tohoto odkazu nedočkala, že díl její na ně bratři spravedlivě připadl.*“ Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 50.

⁴⁸ Jan byl synem Veroniky Trčkové z Lípy a Karla ze Žerotína. RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 22.
⁴⁹ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 17.

⁵⁰ Jaroslav Trčka z Lípy byl Jetřichův švagr. Vzal si dceru Veroniky rozené Trčkové z Lípy Johanku ze Žerotína. RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 23.

⁵¹ Srov. LÁSKA 1999, 97.

⁵² MUSIL/SVOBODA 1998, 102.

⁵³ Jan Rudolf byl bratranec obou Trčků. VRÁTNÁ 2010, 14.

⁵⁴ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 9.

a schopnostem své manželky Marie Magdaleny.⁵⁵ Tato dáma pocházela z rodu Lobkoviců a obchodní talent měla takřkajíc v krvi. Její matka, Magdalena z Lobkovic, byla ženou Ladislava Popela z Lobkovic, který byl v roce 1593 za proticísařskou vzpouru vyhoštěn ze země. Magdalena se však zasloužila o to, že rodinný majetek nebyl konfiskacemi úplně rozebrán a různými koupěmi ho dokonce rozmnožila. Její jméno – jediné ženy mezi mnoha muži – se dokonce objevilo na seznamu vídeňské dvorské komory v roce 1603 při hledání šlechticů, kteří by mohli císaři půjčit větší částku.⁵⁶

A tak zatímco Jan Rudolf Trčka z Lípy je ve své době popisován jako „*osoba jalová a vlašná*“,⁵⁷ či „*starý Trčka, povídavý, nepřiliš vtipný*“,⁵⁸ pravou paní na Opočně je jeho žena Marie Magdalena. Její hospodaření však přineslo rodině kromě obrovského bohatství – v Čechách byl bohatším pouze Albrecht z Valdštejna – také vzpouru poddaných. Marie Magdalena byla na svůj lid velice tvrdá a poddané „*válkami zubožené, do krve týrala*“.⁵⁹ K hospodářskému útlaku se přidala také násilná rekatolizace. Napětí vyvrcholilo na začátku února roku 1628, kdy do Opočna přijela rekatolizační komise. Vypukl spontánní odpor, vzbouřenci obsadili město a žádali svobodu vyznání. Povstání se rozšířilo i do dalších měst trčkovského panství a selští poddaní dobyli Nové Město nad Metují i Náchod. Vzpora byla nadobro potlačena až 14. března, kdy do bojů zasáhlo vojsko v čele s Martinem Huertou.⁶⁰

Roku 1628 byli také Jan Rudolf a jeho syn Adam Erdman povýšeni do hraběcího stavu a poté oba přestoupili na katolickou víru. Marie Magdalena jako jediná po vydání Obnoveného zřízení zemského získala od císaře privilegium zůstat až do konce života evangeličkou.⁶¹ „Zlá Manda“, jak poddaní Marii Magdaleně přezdívali, zemřela v roce 1633 a nedožila se tak tragického konce rodu Trčků z Lípy, který přišel o rok později.

Syn Jana Rudolfa Adam Erdman Trčka z Lípy byl generálem císařské jízdy a také jedním z nejbližších druhů Albrechta z Valdštejna. Díky sňatku s Maxmiliánou Harrachovou se stal i jeho švagrem. V roce 1631 Albrecht dokonce přijel na Opočno, a to u příležitosti křtin dcery Adama Erdmana. Tato návštěva však byla nejspíš záminkou pro setkání s emigrantem Janem Sezimou Rašínem z Rychmburka, který byl ve službách

⁵⁵ ŽIVOTSKÁ 1992, 3.

⁵⁶ JANÁČEK 1987, 75.

⁵⁷ Srov. JIRÁK/BURONĚ/HORČIČKA 2018, 7.

⁵⁸ Srov. HEJNA 1962, 6.

⁵⁹ Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 53.

⁶⁰ V průběhu povstání zemřelo 500 poddaných a na 600 jich bylo zajato. Ti byli následně vyslyšani i mučení a Trčkovské panství muselo zaplatit pokutu. HEJNA 1962, 10–12.

⁶¹ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 29.

švédského krále. Spojenectví s Valdštejnem se však rodu Trčků hrubě vymstilo. 25. února roku 1634 byl Albrecht z Valdštejna spolu s Adamem Erdmanem i dalšími jemu věrnými důstojníky pro zradu zavražděn na chebském hradě.⁶² „*Posledním mužským potomkem slavného a přebohatého rodu Trčků z Lípy tak zůstal zestárlý Jan Rudolf, který zemřel 29. září 1634.*“⁶³ Trčkové z Lípy tím vymřeli po meči a jejich obrovský majetek, který dle odhadů činil dohromady 5 000 000 zlatých, byl konfiskován na příkaz císaře.⁶⁴

1.3. Colloredové

Obrovský trčkovský majetek byl rozdělen mezi císařovy věrné. Piccolomini dostal Náchod, Walter Leslie Nové Město nad Metují, Vrchlabí získali Morzinové, Maršov de Waghiové a Opočno se dostalo do držení původem italského rodu Colloredů.⁶⁵ V lednu roku 1635 byl v souvislosti s konfiskací vytvořen popis a inventář opočenského zámku. Z něho se dozvídáme o funkcích jednotlivých místností, byl sestaven popis jejich zařízení a zmíněny byly i okolní budovy včetně nedostavěné míčovny. Zámecký letohrádek v té době obsahoval i palírnu neboli „laboratorium pro dystilování“.⁶⁶ Nejstarší část stavby – věž bývalého středověkého hradu – byla využívána jako centrum správy panství. Ve spodní části se nacházelo vězení, nad ním pak bylo ve dvou dalších patrech několik místností, z nichž v jedné bydlel hejtman. První a druhé patro zámku se využívalo jako obytné prostory majitelů, přízemí pak sloužilo pro hospodářské potřeby.⁶⁷

Na konci roku 1635 Opočno převzali Jeroným a Rudolf Colloredo-Walsee. Bratři dostali panství do zástavy za 300 000 rýnských zlatých, nicméně ještě před tím oba získali odměnu za účast na Valdštejnově vraždě – Rudolf 200 000 zlatých a Jeroným 100 000. Proto se většinou udává pouze částka, kterou Colloredové doopravdy zaplatili, bylo to 51 456 rýnských zlatých.⁶⁸ Jeroným zemřel již v roce 1638 a jediným majitelem Opočna tak zůstal Rudolf, který z panství později vytvořil rodové svěřenství.⁶⁹ Na zámku téměř nepobýval, jelikož byl císařským důstojníkem a byl vázán službou u dvora. Nejvíce se proslavil v roce 1648, kdy jako generál bránil Staré Město pražské proti útoku Švédů.

⁶² ŽIVOTSKÁ 1992, 4.

⁶³ Srov. JIRÁK/BURONĚ/HORČIČKA 2018, 8.

⁶⁴ Nemovitý majetek činil dle zápisu 3 107 865 zlatých a rodu Trčků patřilo na 40 panství a statků. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 10.

⁶⁵ Colloredové náleželi k pobělohorské šlechtě, která se zde teprve usazovala. ŽIVOTSKÁ 1992, 4.

⁶⁶ VLČEK 1999, 400.

⁶⁷ MUSIL/SVOBODA 1998, 104.

⁶⁸ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 10.

⁶⁹ Colloredové ze svého panství zřídili tzv. fideikomis jako jedni z prvních v Čechách. VRÁTNÁ 2010, 20.

Jeho úspěšnou kariéru doplňovalo i jmenování velkopřevorem maltézských rytířů. V době držení Opočna Rudolfem byl zámek dvakrát dobyt Švédy, a to v letech 1639 a 1645. Rudolf Colloredo zemřel v roce 1657 bez potomků, proto opočenská panství převzal jeho synovec Ludvík Colloredo. Ani ten zde nepobýval nijak často a na zámku tedy v těchto letech neprobíhaly žádné stavební úpravy. Avšak nejspíš díky jeho silnému duchovnímu založení a zájmu o kapucínský řád přesto v Opočně jedna významná nová stavba vznikla.⁷⁰ Jednalo se o kapucínský klášter vystavěný v roce 1673 na severovýchodní straně města italským stavitelem Bernardem Minellim. V roce 1677 byli do kláštera uvedeni bratři kapucíni a o rok později byla dokončena stavba raně barokního klášterního kostela Narození Páně. Kostel je poměrně jednoduchý, jednolodní, má valenou klenbu s lunetami a v trojúhelníkovém průčelí se v okně nachází freska Narození Páně.⁷¹

Po smrti Ludvíka v roce 1693 panství zdědil Jeroným Colloredo, který zastával velké množství funkcí a později byl přijat do hraběcího stavu.⁷² Za jeho vlády opočenský zámek zasáhl požár. Oheň poškodil především druhé patro, v němž se propadly stropy a byla zničena střecha.⁷³ Při opravách zámek dostal novou barokní podobu, přibližující se finální verzi, jakou známe dnes. Nejspíše právě z této doby – konce 17. století – pochází jižní křídlo zámku, souměrně kopírující křídlo severní.⁷⁴ Byla odstraněna průčelní hodinová věž a renesanční štíty a všechna průčelí byla upravena barokně. Zbarokizované fasády s cihlově červeným nátěrem daly později zámku i městu zlidovělý název Červený Opočen.⁷⁵ Z počátku 18. století také pochází zámecká kaple svaté Anny, která prostupuje oběma patry a v oválné kopuli ji zdobí soudobá nástropní malba Korunovace Panny Marie. Zmínka o barokní přestavbě opočenského zámku se bohužel nedochovala v archivních pramenech, proto zcela jistě neznáme ani tehdejšího architekta. Ve starší literatuře bývá zmíněn Niccolo Rossi, v současnosti se však nejčastěji uvádí Giovanni Battista Alliprandi, jehož přítomnost v Opočně je na počátku 18. století doložena.⁷⁶

Jeroným Colloredo-Walsee bývá také považován za zakladatele zámecké knihovny. Zemřel v Miláně roku 1726 a Opočno zdědil jeho nejstarší syn Rudolf Josef I.

⁷⁰ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 10.

⁷¹ ŠTĚPÁN 2018, 6.

⁷² Ludvíkovou smrtí vymřela jeho větev rodu po meči, rodové svěřenectví získal Jeroným – vzdálený příbuzný z Vikardovy linie. RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 37.

⁷³ Úplný rozsah škod však není přesně znám, stejně tak jako konkrétní datace.

⁷⁴ MUSIL/SVOBODA 1998, 104.

⁷⁵ HEJNA 1962, 19.

⁷⁶ Státní zámek Opočno ho na svých webových stránkách uvádí jako jistého architekta. <https://www.zamek-opocno.cz/cs/o-zamku/stavebni-vyvoj>, vyhledáno 8. 4. 2021

Rudolf během svého dlouhého života zastával stejně jako jeho předci velmi vysoké funkce, byl říšským dvorním radou, císařským vyslancem na různých evropských dvorech, byl také vícekancléř říše a v roce 1763 byl přijat do stavu říšských knížat.⁷⁷ Ve svých 38 letech získal dokonce nejvyšší vyznamenání udělované Habsburky – Řád zlatého rouna.⁷⁸ Za vlády Rudolfa Josefa I. došlo v Opočně také k několika poddanským bouřím. Povstáními z let 1732 a 1738 lid vyjadřoval především nespokojenost s násilnou rekatolizací, při které na Opočensku působil kromě dalších jezuitů i slavný P. Antonín Koniáš.⁷⁹ O několik desítek let později propukly nepokoje znovu, tentokrát v celých východních Čechách. „*Roku 1775 nastal nový výbuch povstání lidu selského. U Opočna, Smiřic a kolem Hradce povstali sedláci, kteří chtěli dobytí si svobody nejen tělesné než i co do víry.*“⁸⁰ Poddaní byli vyčerpaní také dvěma roky neúrody a následným hladomorem a selské gubneum v Náchodě organizovalo ozbrojené pochody za zrušení roboty. Na Opočensku bylo dosaženo klidu díky bataliónu Colloredova pluku, v celém kraji pak po porážce rebelů u Chlumce.⁸¹

1.4. Colloredo-Mannsfeldové

Když v roce 1788 zemřel Rudolf Josef I., vlády na opočenském panství se ujal jeho neméně slavný syn František I. Gundakar Colloredo. Po vzoru svého otce zastával stejně jako on mnohé diplomatické funkce a v letech 1767 až 1770 působil jako velvyslanec v Madridu. Rok po návratu ze Španělska se oženil s Marií Annou Isabelou z Mansfeldu „*dcerou Jindřicha Pavla hraběte z Mansfelda, po níž obdržel nejen panství Dobříšské, nýbrž i název ‚z Mansfelda‘, kterýž si potomci jeho posud přikládají.*“⁸² Protože Marie Anna Isabela byla dcerou posledního mužského člena rodu Mansfeldů, byly oba rody na základě smlouvy z roku 1775 spojeny. Vzniklo tak společné rodové jméno Colloredo-Mansfeld⁸³ a propojené bohaté panství dobříšsko-opočenské, které ročně vynášelo až 400 000 zlatých.⁸⁴

⁷⁷ <http://hejkalkovo.opocno.sweb.cz/texty/historie.htm>, vyhledáno 8. 4. 2021.

⁷⁸ VRÁTNÁ 2010, 20.

⁷⁹ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 42–44.

⁸⁰ Srov. DVOŘÁK 1898, 30.

⁸¹ HEJNA 1962, 12–13.

⁸² Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 56.

⁸³ Rod Mansfeldů se původně psal pouze s jedním n. Při přípravě dokumentů k císařskému dekretu o propojení jmen však písař udělal chybu a jméno napsal s dvěma n – Colloredo-Mannsfeld. Ač je tedy tato změna založena na chybném opisu, od té doby se používala oficiálně. Až Josef III. (1910-1990) a jeho dcera Kristina, která se po rozvodu vrátila k svému rodnému příjmení, se opět začali psát s původním tvarem rodového jména s jedním n – Colloredo-Mansfeld. <https://www.colloredo-mannsfeld.com/de/familiengeschichte.html>, vyhledáno 15. 4. 2021.

⁸⁴ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 23.

V době, kdy na Opočně svého otce Františka I. Gundakara vystřídal Rudolf Josef II. Colloredo-Mannsfeld, byla Evropa již několik let ve víru napoleonských válek. Francouzský císař utrpěl v roce 1812 drtivou porážku v Rusku a jeho hvězda začala pohasínat. Při formování protinapoleonské koalice se opočenský zámek na chvíli stal centrem evropského dění. V červnu roku 1813 se zde totiž sešli ruský car Alexandr I., rakouský ministr zahraničí Metternich⁸⁵ a pruský král Bedřich Vilém III., kteří zde projednávali své další kroky v tažení proti Napoleonovi.⁸⁶ „*K jejich uvítání dostavili se z Vídně nejpřednější diplomaté, a poněvadž tato schůzka na hranicích rakouských jiného účelu, než získati císaře rakouského pro věc spojenců, lze právem souditi, že na Opočně los nad Evropou Napoleonem ovládanou byl rozhodnut.*“⁸⁷ Do Opočna se sjeli diplomaté, vojevůdci i politici a jejich družiny, přičemž největší doprovod měl kolem sebe ruský car s dvěma sestrami a bratrem knížetem Konstantinem. Výsledkem zdejších jednání bylo i pozdější přistoupení Rakouska k rusko-pruské koalici a konečně Napoleonova porážka v bitvě u Lipska 19. října téhož roku.⁸⁸

Rudolf Josef II. se také zasloužil o další úpravy okolo zámku. Hned po svém nástupu v roce 1807 nechal severně od letohrádku v rovinné části zahrady vybudovat rozměrnou oranžerii a skleník. Avšak asi největší změna čekala dosud neupravené údolí Zlatého potoka, kde byl kolem roku 1816 založen anglický park se soustavou rybníků a vodopádů, byly zde postaveny můstky, altány i čínský pavilon.⁸⁹ Park je z dendrologického hlediska velmi významný, dodnes v něm rostou různé cenné rostliny a je zde na 220 druhů dřevin. Colloredo-Mannsfeldové si také velmi hleděli své obory, založené již v 16. století Trčky z Lípy, která se pyšní celkovou výměrou 217 hektarů.⁹⁰

Především vojenské dráze se věnoval následující držitel opočenského panství. Byl to František II. Gundakar, synovec Rudolfa Josefa II., který zemřel bez potomků. V roce 1843 potlačil vzpuru sedláků na Opočensku, kteří nechtěli robotovat, avšak nejvíce se proslavil až v průběhu revolučního roku 1848. Byl maršálkem ve vojsku Alfreda Windischgrätze a spolu s ním pomáhal potlačovat povstání v Praze, Vídní, Terstu a Pešti.⁹¹

⁸⁵ Ač zde tedy za Rakousko vystoupil kancléř Metternich, schůzka se přesto zapsala do dějin jako „setkání tří císařů“. RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 58.

⁸⁶ ŽIVOTSKÁ 1992, 5.

⁸⁷ Srov. MACH 2020, 12.

⁸⁸ HEJNA 1962, 14–16.

⁸⁹ Údolí pod zámkem je místy až 30 metrů hluboké. MUSIL/SVOBODA 1998, 106.

⁹⁰ Myslivost zde má dlouhou tradici. V opočenské oboře v historii několikrát lovil například i císař František Štěpán Lotrinský NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 49.

⁹¹ ŽIVOTSKÁ 1992, 5.

Architektonický vývoj zámku po jisté odmlce pokračoval za Josefa I. Františka Jeronýma, který ho držel od roku 1852.⁹² Opočno přebíral v době po zrušení nevolnictví, kdy bylo nutné se vyrovnat s novou situací a upravit podmínky hospodaření. Josef I. se ukázal jako moudrý dědic rodinného majetku, který nejen že panství vyvedl z dluhů, ale různými investicemi také povýšil jeho celkový stav a přikoupil k němu s Dobříší sousedící Zbiroh. Věnoval se i politické dráze a na opočenském zámku je dodnes vystaveno jeho čestné občanství města Vídně.⁹³ V padesátých letech 19. století se do zámku vrátil ruch stavební činnosti. Přestavena byla jízďárna, změny se dotkly i konírny, ale největší architektonický vývoj zaznamenal zámek a jeho nádvoří. Pravděpodobně v roce 1878 byla totiž stržena vysoká zeď mezi oběma bočními křídly, čímž se otevřel pohled do zahrady, podpořený terasou upravenou na východní straně nádvoří. Terasa byla schodištěm propojena s parkem v údolí pod zámkem.⁹⁴ Také z jižní fronty se otevřel pohled do okolní přírody, a to díky novému kamennému balkonu vysunutému na krakorcích, na který se vstupuje z jídelny.⁹⁵

V letech 1878-1879 se uskutečnila složitá oprava arkád severního a západního křídla, přičemž se také upravily a modernizovaly zámecké interiéry.⁹⁶ Zároveň s rekonstrukcí arkád byla v roce 1879 fasáda natřena na bílo.⁹⁷ „*Později dostal celý zámek červenavou barvu, pro niž se říkalo Červený Opočen; nyní má od dlouhých let omítku bílou, jež prý zase červené ustoupí.*“⁹⁸

August Sedláček zmiňuje také zajímavé průpovídky, které rudkou na omítku v místnostech psali zámečtí hosté v 16. století. Když se poté v roce 1863 na zámku bílilo a byla oškrabávána stará omítka, tyto nápisy zde objevil opočenský farář P. J. Roštlapil. V roce 1585 tak někdo například napsal: „*Když si ve štěstí, pomni na neštěstí: neb v štěstí potřebuješ úzdy a v neštěstí potěšení.*“ Na dalším místě bylo napsáno: „*Na vojně ne vždycky hojně, při dvoře dvorně, doma výborně. Pravý svatý Tomáš, abys jedl doma, co máš.*“ Mnohokrát se zde objevovaly texty z Bible, či jen: „*Milostivý Jezu Kriste, smiluj*

⁹² František II. Gundakar zemřel bez mužských potomků, měl pouze dceru Vileminu, proto Opočno zdědil jeho bratranec Josef I. http://hejkalkovo.opocno.sweb.cz/texty/historie.htm#_doba_coll, vyhledáno 20. 4. 2021.

⁹³ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 24.

⁹⁴ Starší literatura se o stržení zdi na východní straně nádvoří zmiňuje již k roku 1820. Profesor Musil i současné výzkumy (viz webové stránky zámku) tuto stavební činnost datují až do roku 1878. MUSIL/SVOBODA 1998, 107.

⁹⁵ HEJNA 1962, 20.

⁹⁶ <https://www.zamek-opocno.cz/cs/o-zamku/stavebni-vyvoj>, vyhledáno 20. 4. 2021.

⁹⁷ Fasády byly poprvé na bílo natřeny již na začátku 19. století. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 11.

⁹⁸ August Sedláček toto tvrzení psal v roce 1931. V práci bude zmíněn opětovný návrat k typické červené barevnosti fasád v 70. letech 20. století. Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 37.

se nad námi.“ Zakončeme ukázkou nápisem z roku 1576: „*Kdo se slovy a ne srdcem dělá komu přítelem, sluší ho odbyti podobným fortelem.*“ Nyní už jsou všechny tyto průpovídky zničeny novými vrstvami omítky.⁹⁹

Josef I. Colloredo-Mannsfeld zemřel v roce 1895. Původně se jeho dědicem měl stát nejstarší syn Jeroným, pán na Dobříši, který byl dobříšským starostou a v letech 1875 až 1879 dokonce ministrem orby, ten však bohužel zemřel již v roce 1881. Opočno tedy zdědil Josefův vnuk stejného jména – Josef II.¹⁰⁰

V době převzetí panství bylo Josefovi 29 let a měl za sebou studium práva na vídeňské univerzitě i diplomatickou službu v Německu a Francii. Do historie se zapsal mnoha různými způsoby, na Opočně však na jeho panování vzpomínáme především při prohlídce interiérů a dechberoucího opočenského sbírkového fondu. Podrobněji bude o sbírkách, a především o obrazárně pojednáno v následujících kapitolách, nyní jen nastiňme rok 1895, kdy byla rodová obrazárna z pražského colloredo-mannsfeldského paláce převezena na opočenský zámek, a to do dvou sálů v prvním patře.¹⁰¹ Do dnešní podoby byla za Josefa II. upravena také rodová knihovna. Za jejího zakladatele bývá považován Jeroným Colloredo,¹⁰² avšak Josef ji rozšířil, přidal do ní mnoho cenných starých tisků, různé knihy zábavné a objevily se zde i cestopisy.¹⁰³ Výsledkem sběratelského nadšení Colloredo-Mannsfeldů je dále významná sbírka zbraní, která byla v druhém patře instalována hned po roce 1895. Všechny tyto sbírky Josef převzal po předcích, avšak díky jeho cestovatelské povaze Opočno získalo také zcela novou kolekci. Hned při příchodu do zámku v rámci dnešní prohlídkové trasy návštěvníka zaujme množství trofejí a etnografických předmětů. Jedná se o jedinečnou sbírku, kterou si ze svých cest do Afriky a Severní Ameriky Josef přivezl na počátku 20. století a jež je nyní umístěna v přízemí a v zámecké herně.¹⁰⁴

Současně s instalací rozsáhlých sbírek byly v zámku upravovány i interiéry, a to nejintenzivněji v letech 1903 až 1912. Na úpravách pracovali řemeslníci z Francie, Anglie a Vídně a místnosti tak brzy nesly znaky honosného letního sídla. Colloredo-Mannsfeldové zachovali původní podobu pokojů z doby renesanční i barokní, mladší styly byly odstraněny. V interiéru se projevil styl diplomatického prostředí, který

⁹⁹ Všechny citace srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 37–38.

¹⁰⁰ http://hejkalkovo.opocno.sweb.cz/texty/historie.htm#_doba_coll, vyhledáno 21. 4. 2021.

¹⁰¹ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 96.

¹⁰² Držel panství v letech 1694–1726 a za jeho vlády byl zámek barokně upraven.

¹⁰³ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 37.

¹⁰⁴ ŽIVOTSKÁ 1992, 8–17.

ukazoval oblibu baroka a francouzského rokoka a stěny získaly speciální úpravu táflováním, štukaturou či výmalbou.¹⁰⁵ Asi nejhonosnější štuková výzdoba v duchu rokoka vznikla v reprezentačním salonu, který byl zároveň pojat jako rodová galerie. Poslední velkou stavební úpravou na zámku byla v roce 1914 přístavba herny, a to vedle salonu v jihozápadním nároží. V herně s pseudorenesanční vyhlídkovou loggií se objevil vysoký dřevěný žebrovaný strop s malbami erbů spřátelených rodů.¹⁰⁶

Josef II. Colloredo-Mannsfeld si byl vědom významnosti opočenských zámeckých sbírek, a proto je v roce 1922 zpřístupnil veřejnosti.¹⁰⁷ Dle návštěvního řádu z 4. září 1924 byl zámek otevřen pro skupiny maximálně 15 lidí, a to v úterky, čtvrtky a soboty v době od 10 do 12 a od 14 do 16 hodin. Vstup byl zakázán ve svátky, v době, kdy na zámku pobýval majitel, jeho rodina či hosté, a také za trvalých mrazů a deštivého počasí. „Širší obecnost a hromadné návštěvy zapraví za prohlídku vstupné 2,- a školní děti 50 h za osobu a obdrží od správy zámku vstupenku. Sirotkům, invalidům a nemajetným osobám se na průkaz povolí prohlídka bezplatně.“¹⁰⁸ Návštěvní řád také zmiňoval zákaz dotýkání se vystavených předmětů a jejich kreslení a fotografování. Návštěvníci si před vstupem museli odložit hole, slunečníky, deštníky apod. a kouřit nebylo dovoleno ani na nádvoří. Vstup do jiných zámeckých místností než těch běžně provázených byl podmíněn povolením nejméně 14 dní předem u administrace velkostatku v Opočně.¹⁰⁹

Josef II. Colloredo-Mannsfeld, přestože byl dvakrát ženatý, neměl žádné děti, a proto se v roce 1925 rozhodl adoptovat děti svého mladšího bratra Jeronýma. Také došlo k dohodě o zrušení fideikomisu, neboť se těmito 4 Jeronýmovým synům rozhodl přenechat majetek.¹¹⁰ Opočenské panství tak získal ještě nezletilý Josef Leopold, Jeroným dostal Zbiroh, Vikard Dobříš a nejmladší Bedřich zdědil malou nemovitost v Rakousku. Ač Josef Leopold – v té době patnáctiletý – získal vlastnické právo k nemovitostem, jeho strýc a adoptivní otec měl stále právo užívat výtěžky z Opočenského velkostatku. V době

¹⁰⁵ MUSIL/SVOBODA 1998, 107.

¹⁰⁶ Herně se také říkalo billiardový či kulečnickový sál. MATĚJČEK/WIRTH 1936, 19.

¹⁰⁷ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 3.

¹⁰⁸ Srov. NETKOVÁ/SVATOŇOVÁ 1984, 454.

¹⁰⁹ Jednalo se o povolení návštěvy z důvodu zvláštního vědeckého zájmu. NETKOVÁ/SVATOŇOVÁ 1984, 454.

¹¹⁰ RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006, 128.

nepřítomnosti Josefa II. byl navíc správcem jeho mladší bratr Jeroným.¹¹¹ Josef II. Colloredo-Mannsfeld zemřel ve Francii v roce 1957 ve věku 91 let.¹¹²

Josef Leopold Colloredo-Mannsfeld byl posledním soukromým majitelem opočenského zámku před druhou světovou válkou a jím také skončilo více jak třísetleté období držení panství Colloredy, respektive Colloredo-Mannsfeldy. V roce 1940 byla na opočenský velkostatek uvalena nucená správa a dle dokumentu z 16. února 1942 byl zkonfiskován ve prospěch Německé říše. V konfiskačním nařízení se jako důvod uváděl fakt, že všichni členové rodu Colloredo-Mannsfeld, kterým byl majetek odebrán, jsou osoby říši nepřátelské.¹¹³ Bývalému majiteli zámku bylo dovoleno obývat pouze vyhrazené prostory v okrouhlé baště, takzvané hladomorně, která je pozůstatkem středověkého hradu.¹¹⁴ Opočno, Zbiroh i Dobříš se tak staly majetkem Velkoněmecké říše a Dobříš byla dokonce sídlem říšského protektora.¹¹⁵ K osvobození Opočna došlo 10. května 1945, kdy do města přijely první vozy Rudé armády. V jedenáct hodin dopoledne vjely na přeplněné opočenské náměstí, později pokračovaly dál směrem na Hradec Králové.¹¹⁶

2. srpna 1945 vyšel dekret prezidenta č. 33/1945 Sb. „o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské“ s účinností od 10. srpna. Na základě pátého paragrafu tohoto dekretu pozbývají československého státního občanství všichni ti příslušníci slovanských národů, kteří se v době války ucházeli o udělení německé státní příslušnosti.¹¹⁷ Vzhledem k událostem z období druhé světové války, o kterých bude podrobně psáno v dalších kapitolách, byl Josef Leopold později spolu se svým bratrem Vikardem zadržen a byl vydán příkaz z jejich vyhoštění. Josef Leopold byl propuštěn 24. prosince, Vikard pro nemoc již o tři dny dříve.¹¹⁸ 5. prosince 1945 byl Zemským národním výborem v Praze vydán výměr, který rozhodl, že Josef Leopold Colloredo-Mannsfeld je německé národnosti. Josef se proti tomuto rozhodnutí odvolal k Ministerstvu zemědělství, avšak jeho odvolání bylo 30. ledna 1946 zamítnuto.¹¹⁹ Dne 19. prosince 1945 byla v Novém Městě nad Metují vydána vyhláška o konfiskaci a o dva dny

¹¹¹ Jeronýmovi byl také podřízen správce panství, kterým byl Němec Georg Beck, jenž byl na Opočně ještě před založením Československé republiky. BENDA 2013, 221.

¹¹² Ve Francii se usadil po svém druhém sňatku. HŮLKOVÁ/JIRÁK 2017, 91.

¹¹³ BENDA 2013, 223.

¹¹⁴ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 8.

¹¹⁵ ŽUPANIČ/FIALA/STELLNER 2001, 66.

¹¹⁶ PTÁČEK 2008, 24.

¹¹⁷ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-33>, vyhledáno 3. 5. 2021.

¹¹⁸ BENDA 2013, 225.

¹¹⁹ ŠŮLA 2004, 120–122.

později Zemským národním výborem v Praze výměr o zavedení národní správy na velkostatek Opočno.¹²⁰ Nový správce – lesní rada Hugo Konias – později upozornil na další pozemky Colloredo-Mannsfeldů, které jsou velkostatkem obhospodařovány. I na nich byla zavedena národní správa. Na rozdíl od Opočna a Dobříše bylo panství Zbiroh konfiskováno až v roce 1948 a po roce 1990 restituováno.¹²¹ Josef Leopold v roce 1947 vyjádřil žádost odcestovat do Rakouska, k čemuž dostal povolení vydáním prozatímního cestovního pasu Ministerstvem vnitra ze dne 21. října. V roce 1948 s manželkou Annou a dcerou Kristinou odcestoval do Rakouska, kde mu bylo 8. listopadu uděleno rakouské státní občanství. Zemřel v Salcburku 30. ledna 1990.¹²²

¹²⁰ PTÁČEK 2008, 24.

¹²¹ EHLENOVÁ 2012, 10.

¹²² ŠŮLA 2004, 124.

2. Opočenský sbírkový fond

2.1. Knihovna

Opočenský zámek bývá vyhledáván návštěvníky nejen díky své bohaté historii, krásné architektuře, upraveným interiéřům či rozsáhlému parku, ale především kvůli cenným sbírkám, které jsou zde uloženy. Jako první významný celek bude zmíněna knihovna obsahující dnes kolem 12 000 svazků, jež je rozdělena na dvě části – starší svěřenskou knihovnu a mladší francouzskou.¹²³

První zmínka o knihách na Opočně pochází z roku 1634, kdy byl Adam Erdmann Trčka z Lípy zabit společně s Albrechtem z Valdštejna a kdy také zemřel Adamův otec Jan Rudolf Trčka z Lípy, majitel opočenského zámku. Po jejich smrti byl zámek zkonfiskován a při té příležitosti vznikl také inventární soupis datovaný 26. ledna 1635, zmiňující již 5 knih náboženského charakteru.¹²⁴ Jelikož první katalog knihovny byl pořízen až mnohem později, nevíme přesně, které knihy jednotliví držitelé zámku získali. První majitel z rodu Colloredů, Rudolf Colloredo, však zcela jistě vlastnil prvotisk od Hartmanna Schedela *Liber cronicarum* z roku 1493.¹²⁵ Tato kronika světa byla ve své době velmi oblíbenou knihou. Rudolf ji získal od svého kmotra a jmenovce, císaře Rudolfa II. Habsburského, což je také naznačeno na zadní desce kroniky, kde se nachází císařův znak. *Liber cronicarum* obsahuje mnoho dřevorezů zobrazujících města africká, asijská i evropská, pro nás je významné především vůbec nejstarší vyobrazení Prahy.¹²⁶

Rudolfův synovec Ludvík Colloredo, zakladatel opočenského kapucínského kláštera, do knihovny pravděpodobně přispěl spisy náboženskými a filozofickými. Avšak za zakladatele knihovny bývá považován až Jeroným Colloredo, který Opočno držel od roku 1674. Knihovna se do té doby rozrůstala jen díky darům či příležitostným nákupům, Jeroným ji však začal doplňovat cíleně. Dle tehdejšího zvyku a módy nechal knihy opatřit bílými vazbami z vepřovice či pergamenu a k označení začal používat exlibris a supralibros.¹²⁷ Vzhledem k tomu, že Jeroným zastával mnohé vysoké funkce u dvora, knihovnu rozšířil především o spisy právnické, které se také staly nejrozsáhlejším

¹²³ Francouzská knihovna bývá také označována jako pařížská. ŽIVOTSKÁ 1992, 14.

¹²⁴ VACINOVÁ 1971, 15.

¹²⁵ Kronika světa byla vydána v Norimberku. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 37.

¹²⁶ HEJNA 1962, 21.

¹²⁷ Obsažený rodový znak na supralibros je lemován textem „Hieronymus Colloredo S. R. I. Comes de Wallsee“. VACINOVÁ 1971, 17.

fondem. Po Jeronýmově smrti v roce 1726 byl zhotoven první katalog knihovny, díky němuž se dovídáme, že knihovna obsahovala 900 svazků roztríděných podle formátů.¹²⁸

Jeronýmův syn Rudolf Josef I. Colloredo pokračoval v činnosti svého otce a již za dva roky knihovnu rozšířil o 122 svazků. V roce 1747 vznikl nový katalog, tentokrát abecední, který zmiňuje celkem 1 853 svazků.¹²⁹ Opočenská knihovna obsahovala stále především knihy odborné, ale začala se zde objevovat i literatura zábavná, například divadelní hry. V době, o které mluvíme – polovina 18. století – se Evropou šířila vlna osvícenství. Tento trend se projevil také v nákupu francouzské osvícenské literatury, například filozofických spisů Voltaira či Rousseaua, a to jak originálů, tak překladů.¹³⁰

Koncem 18. století, kdy Opočno držel František I. Gundakar, se opočenská knihovna rozrostla o jeho vlastní sbírku knih, kterou si s sebou přivezl z německého Wetzlaru, kde působil jako císařský komisař.¹³¹ František I. Gundakar se oženil s Marií Isabelou z Mansfeldu, čímž nejen že se do Opočna dostalo 22 knih z hraběčiny osobní sbírky, ale spojené panství také přinášelo vysoké příjmy. Díky tomu mohl František knihovnu rozšiřovat o velmi cenné kusy a opravdu výpravný katalog z roku 1793 potvrzoval, že se zde nacházelo již 6 000 svazků. V následujících letech se díky celkové inventarizaci zjistilo, že v tomto pro knihovnu zlatém věku se také mnoho knih ztratilo.¹³² V následujících letech se knihovna dále rozrůstala, Josef I. František Jeroným tak dal v polovině 19. století pořídit nové regály.

Druhá polovina 19. století bývá ve šlechtických knihovnách ve znamení úpadku a stagnace, mnozí šlechtici své cenné sbírky rozprodávali či je znehodnocovali nákupem bezcenné literatury.¹³³ Také opočenská knihovna v té době nezaznamenává výraznější rozkvět, avšak na rozdíl od ostatních zámeckých celků se tento trend s nástupem Josefa II. Colloredo-Mannsfelda měl brzy změnit.

„Nenajdeme – leč v blízkém rychnovském sousedství – kavalíra, který by nyní, v době utilitářsky zkomercialisované, našel chvíle, v nichž se zamkne do bibliotéky a v chladu, jímž nepronikne parno letní, hrouží se do starých knih, vyplňuje prázdné příhrady novou kořistí a sám si ji na malém psacím stroji spisuje a katalogisuje.“¹³⁴ Na

¹²⁸ HŮLKOVÁ/JIRÁK 2017, 98.

¹²⁹ VACINOVÁ 1971, 19.

¹³⁰ ŽIVOTSKÁ 1992, 14.

¹³¹ Jelikož se z wetzlarské sbírky dochoval katalog, víme, že se jednalo o celkem 287 knih. VACINOVÁ 1971, 20.

¹³² Knihy pravděpodobně nebyly kradeny, ale pouze zapůjčeny na jiná rodová sídla či jiným šlechticům.

¹³³ VACINOVÁ 1971, 22.

¹³⁴ Srov. LIFKA 1936, 27.

tomto úryvku ze sborníku statí k sedmdesátým narozeninám Josefa II. Colloredo-Mannsfelda je mnoho pravdy, majitel opravdu – na rozdíl od uspořádání sbírky obrazů a zbraní, k čemuž si přizval odborníky – v knihovně sám pracoval. Josef také stojí za podstatným obohacením opočenského knihovního fondu na počátku 20. století, neboť k němu připojil svou velkou bibliofilskou sbírku, která je dnes nazývána jako mladší či francouzská knihovna. Obsahuje kromě mnoha cenných starých tisků a odborných spisů také literaturu zábavnou, a protože Josef byl významným cestovatelem, lze zde najít také cestopisy. Nové knihy získával většinou na aukcích v zahraničí, především v Německu a Francii.¹³⁵

Jelikož se kromě Josefovy osobní knihovny rozrůstala i knihovna svěřenská a brzy nebylo pro spisy dost místa, bylo nutné zařídit nový úložný prostor. Nejspíš v roce 1912 tak byla pro potřeby mladší francouzské knihovny přestavěna místnost za hernou, kam se stoupá po několika schodech. Zařízení nové knihovny je podobné jako původního staršího prostoru za velkou obrazárnou, jsou zde podél všech stěn až ke stropu vysoké regály a uprostřed místnosti se nachází pracovní stůl s globem.¹³⁶ Josef své knihy označoval novým exlibris, které bylo vytvořeno v Paříži a několikrát na vazbě spisů najdeme i nové zlacené supralibros.¹³⁷ „*Celý fond čítá v současné době 1 790 svazků. Odhadneme-li počet knih, které mohly doplnit fideikomisní knihovnu, dostáváme se k úctyhodnému průměrnému počtu jedné až dvou knižních akvizic týdně po dobu třiceti let.*“¹³⁸

Po roce 1953, kdy byl již zámek i se svými sbírkami v rukou státu, se do opočenské knihovny dostaly také některé svazky z Dobříše. V současné době je při prohlídkové trase návštěvníkům přístupná pouze starší svěřenská knihovna.¹³⁹

2.2. Sbírká zbraní

Díky sběratelskému zájmu rodu Colloredo-Mannsfeld je na Opočně k vidění také sbírka zbraní, patřící k nejrozsáhlejším a nejvýznamnějším v České republice. Čítá na 2 000 exponátů a dnes je rozdělena do tří sálů. Mezi českými zámeckými sbírkami zbraní je ta opočenská jednou z mála, která se dodnes dochovala v téměř původní instalaci z doby po roce 1895.¹⁴⁰

¹³⁵ VRÁTNÁ 2010, 40.

¹³⁶ HŮLKOVÁ/JIRÁK 2017, 99.

¹³⁷ Na Josefově exlibris je rodový znak a na pravé straně značka rytce Argyho. VACINOVÁ 1971, 24.

¹³⁸ Srov. HŮLKOVÁ/JIRÁK 2017, 100.

¹³⁹ Do mladší francouzské knihovny je vstup možný pouze například pro studijní účely. VACINOVÁ 1971, 25.

¹⁴⁰ Míňen je lovecký a rytířský sál, orientální zbrojnice vznikla až později. ŽIVOTSKÁ 1992, 15.

První inventář zbraní vznikl v roce 1727, a to jako oceňovací taxa zbraní. Díky němu víme, že na Opočně se v té době nacházely především lovecké zbraně a náčiní, a že nejspíš ještě nemůžeme mluvit o této sbírce jako o výsledku sběratelského zájmu. Spíše se jednalo o soubor předmětů, které se prakticky využívaly například při místních honech.¹⁴¹ Colloredo-Mannsfeldové byli vášnivými lovci a na hon do opočenské obory za nimi často přijížděly nejrůznější významné osobnosti. V roce 1724 se lovu zúčastnil i manžel Marie Terezie František Štěpán Lotrinský se svou čtyřicetičlennou družinou. Ti zde za 18 dní stihli ulovit na 63 000 kusů zvěře.¹⁴²

Cíleně se zbraně na Opočně začaly sbírat až v 19. století a největší rozkvět soubor zbraní zaznamenal na počátku století dvacátého, kdy zámek držel Josef II. Colloredo-Mannsfeld. Ten také povolal vídeňského znalce Julia Ernsta Scheurera, který sbírku systematicky katalogizoval. Scheurer podal v letech 1908-1914 a 1929-1933, kdy na zámku v Opočně působil, velmi odborný a obdivuhodný výkon.¹⁴³ Jeho katalog je pozoruhodným souborem 1 757 kartotéčních lístků, které obsahují inventární číslo exponátu, jeho druh, provenienci a dataci. Přibližně na polovině všech lístků se také nachází dokumentační perokresba, která je velmi podrobná a mnohokrát zachycuje i složité motivy výzdoby.¹⁴⁴ Další katalogizace sbírky zbraní proběhla v roce 1937. Její autor není znám, avšak logicky pokračoval v systému přednastaveném Juliem Ernstem Scheurerem a skočil inventárním číslem 2161.¹⁴⁵

Josef II. Colloredo-Mannsfeld sbírku zbraní soustředil do dvou místností v druhém patře zámku. Jednalo se – a dodnes se jedná – o lovecký a rytířský sál. V roce 1982 byl pro zbraně a zbroj asijského původu vyčleněn třetí pokoj, kterému se přezdívá orientální zbrojnice. Je pojat muzejním způsobem, všechny exponáty jsou zde ve vitrínách opatřeny popisky a návštěvníci si je proto většinou prohlížejí samostatně. V roce 2017 byla orientální zbrojnice reinstalována. V současnosti tato část sbírky představuje ukázkou zbraní z Barmy, Thajska, Japonska, Číny, Indie, Persie a mnoha dalších.¹⁴⁶

Sbírka podává obraz vývoje zbraní a vojenské výstroje, a to od pozdního středověku až do konce 19. století. K vidění jsou tedy jak dřevcové husitské zbraně, tak i granáty a šrapnely z první světové války. K nejvýznamnějším exponátům sbírky patří

¹⁴¹ SCHEURER/JIRÁK/JUNEK 2017, 8.

¹⁴² Jednalo se především o zajíce, jeleny, kance a lišky. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 49.

¹⁴³ I přes jeho dlouholetou práci se toho o osobě Julia Ernsta Scheurera mnoho neví. Známe jen rok jeho úmrtí – 1937. JIRÁK/JUNEK 2017, 74.

¹⁴⁴ SCHEURER/JIRÁK/JUNEK 2017, 10.

¹⁴⁵ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 39.

¹⁴⁶ ŽIVOTSKÁ 1992, 16.

zbraně palné. Výjimečnou kvalitou se pyšní například kolečková karabina gardy salcburského arcibiskupa Wolfa Dietricha von Reitanau od puškaře Georga Zellnera, či zadovka s křesadlovým zámkem, která pochází z Kuksu a do Opočna se nejspíš dostala jako dar od hraběte Františka Antonína Šporka.¹⁴⁷ Ve sbírce se objevuje mnoho zbraní z opočenské produkce. Můžeme zde najít práce puškařské rodiny Procházků, dále zbraně od Kuchenreitera, Zellnera, Posera nebo Lebedy. Z dalších palných zbraní zmiňme cenný soubor více jak 60 pušek národní opočenské gardy od Jana Burdy, který se váže k revolučnímu roku 1848.¹⁴⁸

Z mechanických střelných zbraní, umístěných převážně v loveckém sále, stojí za zmínku neobvyklá dětská kuše, nebo bohatě zdobené kuše z 16. století, vybavené heverem anglického a německého typu. V loveckém sále jsou také zastoupeny zbraně sečné a bodné, jsou zde nejrůznější dýky a nože, ale i významná kolekce loveckých tesáků.¹⁴⁹

Rytířský sál na první pohled zaujme početnou sbírkou ochranného odění, zejména kolekcí otevřených přileb, které jsou umístěny na stěnách a pod stropem po obvodu celého sálu. Nejstarší exponát v opočenské sbírce zbraní je rovněž přilba, jedná se však o unikát z římských vykopávek pocházející nejspíš již z počátku našeho letopočtu.¹⁵⁰ Dalším nepřehlédnutelným kusem zbroje je na koni vystavená maxmiliánská plátová zbroj zhotovená kolem roku 1515. Na čelní straně místnosti se nachází meče, kordy, obouruční meč pro pěší vojáky a je zde i velmi kvalitní italská práce – cizelovaný zlacený štít. Z obrovského množství dalších zajímavých a cenných exponátů zmiňme ještě kazetu s miniaturními pistolemi, zmenšeninami soubojových či cestovních zbraní, z nichž nejmenší měří kolem 37 milimetrů, přesto však jsou plně funkční.¹⁵¹

Zámek Opočno pro návštěvníky pravidelně připravuje také speciální prohlídky zámeckých zbrojnic.¹⁵²

2.3. Etnografické sbírky

V 19. století se boj koloniálních mocností o nová území spojil se snahou o poznání těchto neprobádaných končin a ve vyšších kruzích společnosti se rozmohla vlna zájmu o

¹⁴⁷ SCHEURER/JIRÁK/JUNEK 2017, 16.

¹⁴⁸ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 50–53.

¹⁴⁹ SCHEURER/JIRÁK/JUNEK 2017, 18–19.

¹⁵⁰ ŽIVOTSKÁ 1992, 15.

¹⁵¹ Tyto pistole byly samozřejmě spíše ukázkou zručnosti puškařského mistra než skutečnými zbraněmi. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 54.

¹⁵² <https://www.zamek-opocno.cz/cs/akce>, vyhledáno 1. 6. 2021.

„černý kontinent“. Do nitra Afriky čím dál častěji směřovaly přírodovědecké i lovecké výpravy, kterých se nezdávka zúčastňovali i šlechtici. Vrcholné období těchto exotických expedic bylo v letech 1880-1915.¹⁵³

Dobrodružných cest se zúčastnil i tehdejší majitel opočenského zámku Josef II. Colloredo-Mannsfeld, který se v roce 1901 a 1902 podíval do již zmiňované Afriky a mezi lety 1904 a 1906 se se svou manželkou vypravil dokonce do Severní Ameriky. Ze svých cest přivezl velké množství vzácných loveckých trofejí i etnografických exponátů a vytvořil tak nejstarší sbírku tohoto druhu v Čechách.¹⁵⁴ Pozdější odborné třídění a katalogizování sbírky experty z Náprstkova muzea v Praze jen potvrdilo ojedinělost exponátů. Profesor zoologie Julius Komárek¹⁵⁵ v roce 1936 o loveckých památkách psal takto: *„Po pacifikaci Sudánu nastalo veliké pytláctví se strany habešských lovců a při stavbě železnice v Port Sudanu byla zvěř v okolí Evropany tak vyhubena, že trofeje na opočenském zámku, jejich síla a počet druhů jsou něčím, co dnes na Modrém Nilu vůbec již získati nelze. (...) Proto jsou africké sbírky na zámku opočenském unikátem neobyčejné ceny a jedinou sbírkou toho druhu u nás v republice.“*¹⁵⁶

Lovecké trofeje a etnografické předměty z Afriky jsou dnes umístěné v první části etnografické haly – či africké síně. Mezi trofejemi se nalézá například buvol kaferský, kozorožec nubijský nebo antilopa kudu. Z etnografik je k vidění mosazná koňská čelenka, naposledy použitá pouhé tři roky před Josefovou africkou výpravou, a to v bitvě u Omdurmánu v roce 1898, která ukončila mahdistické povstání a upevnila moc Angličanů v této části Afriky. Připomínka mahdistů je i prapor s arabským textem. Josef tyto předměty nejspíš získal v Súdánu na tržišti, kde byly prodávány turistům.¹⁵⁷ Opočenský pán z cest přivezl také mnoho předmětů patřících domorodým kmenům. Za pozornost stojí unikátní soška zvaná nomoli z 16. století ze Sierra Leone, dále paždí dýky kmene Tuaregů, nejrůznější šperky, ukázky keramiky i rituální maska kmene Dan z Pobřeží Slonoviny.¹⁵⁸

Exponáty původem ze Severní Ameriky se nachází v druhé části etnografické haly, ale také v herně, do které návštěvníci mohou nahlédnout z reprezentačního salonu. Ač si Josef z amerických výprav přivezl menší množství trofejí než z Afriky, jedná se

¹⁵³ ŽIVOTSKÁ 1992, 17.

¹⁵⁴ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 2.

¹⁵⁵ Julius Miloš Komárek (1892-1955)

¹⁵⁶ Srov. KOMÁREK 1936, 94.

¹⁵⁷ HŮLKOVÁ/JIRÁK 2017, 94.

¹⁵⁸ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 2–3.

přesto o velmi cenné předměty, které navíc na první pohled upoutají svou mohutností. V herně jsou zavěšená čtyři mohutná paroží jelenů wapiti z Wyomingu, z nichž jedno pro svou kolosálnost získalo v roce 1935 v Praze na jubilejní výstavě zlatou medaili. K vidění je zde také houně z medvěda kodiaka – nejmohutnějšího medvěda na světě – a medvěda hnědého.¹⁵⁹ V přízemní hale se z Ameriky nachází převážně etnografické předměty. Některé z nich Josef zakoupil přímo od místních obyvatel na západním pobřeží, velkou část pak získal až po návratu do Čech při zpětném doplňování americké sbírky. Ve vitrínách se nachází především exponáty od préríjních indiánských kmenů, například jejich kožené obleky, čelenky z orlích per, tomahavky nebo mužská ozdoba hlavy s péřovou mozaikou.¹⁶⁰

¹⁵⁹ KOMÁREK 1936, 97–98.

¹⁶⁰ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 4–5.

3. Obrazárna

„Procházka colloredo-mansfeldskou galerií v Opočně patří k vzácným požitkům poutníka za českou kulturní minulostí. Jsme tu v ovzduší našeho probuzení, jeho láskyplné úcty k uměleckému majetku země, zachraňovanému v hodině poslední.“¹⁶¹

„K sběratelským odvětvím kulturně nejnáročnějším i nejstarším patří shromažďování uměleckých děl, plastik a obrazů především. (...) Jak by nevánilo od pradávna k sbírání a uchovávaní to, co je výjimečným a vždy nějak ojedinělým projevem lidské schopnosti a bylo obdivováno povždy.“¹⁶²

3.1. Historie obrazárny

Colloredo-Mannsfeldská obrazárna vznikla v porovnání s dalšími šlechtickými galeriemi poměrně pozdě.¹⁶³ Jejím zakladatelem byl František I. Gundakar Colloredo-Mannsfeld, držící panství v letech 1788-1807, který díky sňatku s Marií Izabelou z Mansfeldu rozšířil rodové jméno, znak i majetek. František Gundakar velkou část obrazů zakoupil z Daunovy vídeňské sbírky, která byla zaměřena na italskou, především neapolskou malbu.¹⁶⁴ Z počátku byla obrazová sbírka umístěna na zámku Döbling u Vídně, jenž Colloredo-Mannsfeldům patřil od roku 1795. O počátcích obrazárny toho více nevíme, dobové prameny se nedochovaly, nebo nám nyní nejsou dostupné.¹⁶⁵

Františkův syn Rudolf Josef II. Colloredo-Mannsfeld kolekci obrazů v roce 1808 přemístil z Rakouského Döblingu do pražského Colloredo-Mannsfelského paláce v Karlově ulici, čp. 189-I.¹⁶⁶ Dějiny tohoto paláce sahají až do středověku, dodnes zachovalé románské sklepení obsahuje kvádríkové zdivo pro pražské dvorce typické již od druhé poloviny 12. století. Majitelé objektu se často střídali, dům vlastnil například Jáchym Ondřej Šlik, jezuitský řád, Julius Jindřich Sasko-Lauenburský a hrabě Karel Jáchym Breda. Od roku 1735 jej držel Jindřich Pavel, hrabě z Mansfeldu,¹⁶⁷ po němž ho v roce 1780 zdědila jeho nejstarší dcera Marie Izabela, v té době již provdaná za Františka

¹⁶¹ Srov. MATĚJČEK 1937, 27–28.

¹⁶² Srov. BLAŽÍČEK 1956, 3.

¹⁶³ Ač je druhá polovina 18. století pro vznik rodových obrazových sbírek v Čechách poměrně typická, existuje zde například mnohem starší galerie roudnická či rychnovská. BLAŽÍČEK 1956, 4.

¹⁶⁴ Wirich Daun většinu obrazů zakoupil přímo v Neapoli. ZBORANOVÁ 2006, 31–32.

¹⁶⁵ JIRÁK/BURŇ/HORČIČKA 2018, 27.

¹⁶⁶ MATĚJČEK/WIRTH 1936, 81.

¹⁶⁷ V té době se ještě opravdu používal tento tvar jména.

Gundakara.¹⁶⁸ Palác se v tomto období již pyšnil vrcholně barokní podobou, kterou mu nejspíš vtiskl František Ignác Preé. V roce 2010 objekt do správy získala Galerie hlavního města Prahy, která počítá s jeho všestranným využitím a s jeho v současnosti velmi nutnou rekonstrukcí.¹⁶⁹

Jak píše ve své stati z roku 1956 historik umění Oldřich Jakub Blažíček, převezení sbírky založené v polovině 18. století po roce 1800 z Rakous do Čech bylo v té době poněkud neobvyklé a velká část ostatních zámeckých galerií putovala opačnou cestou.¹⁷⁰ Kolekce obrazů v Colloredo-Mannsfeldském paláci byla od 23. ledna 1809 přístupná veřejnosti. Dle dobového letáku víme, že se jednalo pouze o všední dny od devíti hodin ráno a že obrazárna se v paláci nacházela ve čtvrtém patře. Vedle ní pak byla vytápěná místnost, která sloužila kopistům.¹⁷¹ Veškerý dohled nad obrazárnou měl v té době galerijní inspektor František Horčíčka, absolvent pražské Akademie. Ten také v roce 1810 svezl z dalších colloredo-mannsfeldských zámků na 200 obrazů, čímž se původní sbírka značně rozrostla. Za Rudolfa Josefa II. došlo také k připojení obrazové sbírky k rodinnému fideikomisu a k dalšímu rozšíření kolekce v roce 1820, kdy zemřel salcburský arcibiskup Jeroným Colloredo.¹⁷² Část obrazů z Jeronýmovy pozůstalosti, která patřila k svěřenskému majetku, byla převezena ze Salcburku do pražského paláce. První katalog obrazárny, sestavený Františkem Horčíčkou roku 1829, čítal 485 inventárních čísel a stal se základem pro všechny další soupisy a umělecko-historická hodnocení sbírky.¹⁷³

Sbírka nezůstala vcelku příliš dlouho, neboť v roce 1828 byl Rudolf Josef II. Colloredo-Mannsfeld jmenován dvorním hofmistrem a přesídlil do Vídně, kam za ním putovala také část obrazů. Ještě před tím, než došlo k dalšímu dělení sbírky, se konala o Velikonocích roku 1840 v Colloredo-Mannsfeldském paláci v Karlově ulici první z pravidelných výstav Krasoumné jednoty, organizace spadající do svazku Společnosti vlasteneckých přátel umění a fungující na akciovém principu.¹⁷⁴ Když v roce 1843 zemřel Rudolf Josef II., byla část obrazů z paláce rozvezena do různých zámků patřících rodu Colloredo-Mannsfeld. K dalšímu většímu dělení sbírky došlo v roce 1852, přičemž asi

¹⁶⁸ VLČEK 2015, 1–10.

¹⁶⁹ <https://www.ghmp.cz/budovy/colloredo-mansfeldsky-palac/>, vyhledáno 2. 6. 2021.

¹⁷⁰ BLAŽÍČEK 1956, 4–5.

¹⁷¹ K obrazové galerii patřila také sbírka grafiky. VLČEK 2015, 9.

¹⁷² Jeroným Colloredo byl velkým mecenášem umění, podporoval například i mladého Wolfganga Amadea Mozarta. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 28.

¹⁷³ JIRÁK 2017, 85.

¹⁷⁴ Výstava byla hodnocena velmi kladně, za 3 174 zlatých bylo během ní zakoupeno 16 obrazů. VLČEK 2015, 9.

největší část obrazů skončila na zámku v Opočně. Avšak i odtud byla díla příležitostně rozvážena na jiná místa, nebo byla dopravována do Vídně.¹⁷⁵

Ač „*tento rozklad trval až do sklonku 19. století*“¹⁷⁶ a obrazárna se dělila mezi dědice, celistvost sbírky byla uchráněna, a to díky nezcizitelnosti svěřenského majetku.¹⁷⁷ Rok 1895, který byl pro obrazárnu klíčovým, můžeme označit jako okamžik znovuoživení sbírky. V tomto roce totiž Josef II. Colloredo-Mannsfeld, jenž právě převzal opočenské panství, rozhodl o Opočně jako o sídle sbírky. Na základě fideikomisního inventáře tak byly obrazy z rodových sídel svezeny na opočenský zámek.¹⁷⁸ Dohled nad obrazy a jejich konzervace byly svěřeny akademickému malíři z Vídně, profesorovi Hubertu Landovi. „*Péči nynějšího majitele Josefa Colloredo-Mannsfelda byly všechny obrazy v zámku opočenském umístěny, důkladné prohlídce a opravě podrobeny a řádně zkatologizovány.*“¹⁷⁹ Profesor Landa toto píše v předmluvě svého Seznamu Colloredo-Mannsfeldské obrazárny v Opočně (Katalog der Colloredo-Mannsfeldschen Gemälde-Galerie in Opočno), který vytvořil v roce 1929. Katalog tedy vyšel přesně sto let po katalogu Horčíčkově, z něhož Landa vycházel a o nějž se při své práci opíral. Obsahoval 471 položek a byl vydán německy i česky.¹⁸⁰ Pod každým číslem je v katalogu uveden námět, rozměr obrazu v centimetrech, materiál a malíř nebo malířská škola, přičemž katalog je bez ilustrací. Sbírkou byla soustředěna do dvou sálů s barokními štukovými stropy a některé obrazy byly umístěny i v jiných pokojích jako výzdoba společenských prostorů.¹⁸¹

V roce 1945 byl zámek i veškerý mobiliář zestátněn a nároky majitele na vrácení majetku nebyly uznány. O osm let později vznikly vzhledem k nutné inventarizaci takzvané černé knihy – seznam movitého majetku.¹⁸² Zámek i sbírky v něm zůstaly nadále přístupné veřejnosti, avšak počínaje rokem 1974 v objektu probíhala rozsáhlá rekonstrukce, s níž souvisela i reinstalace obrazárny. Nové instalaci předcházela umělecko-historický průzkum a restaurování a zhodnocení sbírky.¹⁸³ Všechny tyto činnosti vedl Jaromír Neumann s pomocí Lubora Machytky a Ladislava Daniela a obrazy

¹⁷⁵ MATĚJČEK 1937, 26.

¹⁷⁶ Srov. MATĚJČEK 1937, 26–27.

¹⁷⁷ JIRÁK/BURONĚ/HORČIČKA 2018, 27.

¹⁷⁸ JIRÁK 2017, 88.

¹⁷⁹ Srov. LANDA 1929, předmluva.

¹⁸⁰ Zajímavé je, že za sto let od vydání prvního katalogu obrazárny přibýlo ve sbírce pouze 41 obrazů. JIRÁK/BURONĚ/HORČIČKA 2018, 28.

¹⁸¹ ZBORANOVÁ 2006, 33.

¹⁸² JIRÁK 2017, 89.

¹⁸³ STÁTNÍ ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE 1987, 1.

byly ve dvou nově instalovaných sálech rozvěšeny podle malířských škol a chronologického vývoje.¹⁸⁴ Při restaurování došlo k mnoha významným objevům, o kterých bude řeč v dalších kapitolách. Ještě před svým znovuotevřením v roce 1975 byla obrazárna rozšířena o dva další pokoje, takzvanou sekundární galerii.¹⁸⁵

Rozsudkem Ústavního soudu v Pardubicích z 2. července 1999 bylo rozhodnuto o vydání 68 obrazů, jejichž majiteli se stali Kristina Colloredo-Mansfeld¹⁸⁶ a Dipl. Ing. Jerome Colloredo-Mansfeld. Díla i nadále zůstala na zámku Opočno, a to díky smlouvě o výpůjčce. Po deseti letech si Jerome odvezl 20 obrazů a Kristina v roce 2013 dalších 34.¹⁸⁷ Poslední obrazy si Jerome odvezl v únoru roku 2021.¹⁸⁸ Jelikož tímto ze zámku zmizela nejen velmi cenná díla ze sálů obrazárny – jednalo se například o malby Francesca Solimeny, Leandra Bassana, Francesca Trevisaniho či Martena de Vos – ale také třeba rozměrné rodové portréty z reprezentačního salonu, musela být expozice opět pozměněna. „*Nahradit tři rozměrné portréty z rodinné galerie rodu Colloredo-Mansfeld nebylo snadné. Situace byla nakonec vyřešena výrobou kopií rámců původních obrazů a samotné portréty byly nahrazeny brokátovými poli. Vzhledem k tomu, že salón je dílem francouzských řemeslníků a je inspirován rokokem, zvolili jsme napodobeninu francouzské textilie z období kolem roku 1750.*“¹⁸⁹ Reinstalace se řídila dobovými fotografiemi.

3.2. Poklady Colloredo-Mansfeldské obrazárny

Opočenská obrazárna svým složením představuje jeden z kulturních pokladů naší země. Najdeme v ní převážně obrazy italských mistrů, přední místa zauímají díla ze 17. a 18. století, a to především z neapolské školy.¹⁹⁰ Naopak díla českých mistrů se zde téměř nevyskytují, čímž se Colloredo-Mansfeldové poněkud liší od ostatních šlechticů své doby. Současná instalace obrazů se příliš nepodobá původní podobě vzniklé v 80. letech. V minulosti si návštěvníci v sálech mohli prohlédnout padesát obrazů, nyní se jedná o

¹⁸⁴ Jaromír Neumann provedl umělecko-historické hodnocení 53 nejvzácnějších maleb italského původu. ŽĎÁRSKÝ 2014, 14.

¹⁸⁵ ŽIVOTSKÁ 1992, 12.

¹⁸⁶ Kristina opravdu používá tento tvar jména – pouze s jedním „n“. <https://www.colloredo-mansfeld.com/de/familiengeschichte.html>, vyhledáno 12. 6. 2021.

¹⁸⁷ Obrazy byly odvezeny po vzájemné dohodě obou stran. <https://www.zamek-opocno.cz/cs/dalsi-informace/restituce>, vyhledáno 12. 6. 2021.

¹⁸⁸ KOŘÍNEK 2021, rozhovor.

¹⁸⁹ Jak řekl v srpnu roku 2013 pro Rychnovský deník správce depozitáře Milan Junek. <https://rychnovsky.denik.cz/z-regionu/opocensky-zamek-vybalil-z-depozitare-unikaty.html>, vyhledáno 12. 6. 2021.

¹⁹⁰ ŽIVOTSKÁ 1992, 12.

140. Jsou uspořádány v romantické expozici, která byla v roce 2010 realizována s pomocí fotografií z doby meziválečné. Panelové rozmístění obrazů nám může připomínat renesanční italské vily, kdy díla pokrývají téměř veškerou plochu stěn a tvoří tak zajímavou mozaiku různých námětů, mistrů, škol i kvalit.¹⁹¹ Vzhledem k velkému množství obrazů, které se nacházejí v opočenských sbírkách, zde nelze zmínit všechny. Také to není cílem této práce, avšak ta nejvýznamnější či nejzajímavější díla si pozornost bezpochyby zaslouží.

Jedním z nejcennějších děl, která se na opočenském zámku nacházejí, je obraz od florentského malíře Andrey del Sarto, jenž je datovaný rokem 1520. Jedná se o Madonu s Ježíškem a malým Janem Křtitelem, v pozadí je pak mohutná skála s architekturou. Sartovo dílo, které nese katalogové číslo 118., v českých sbírkách nemá obdoby a je umístěno na čestném místě na stojanu ve velké obrazárně.¹⁹² V minulosti bylo autorství Andrey del Sarto zpochybňováno a uvádělo se, že jde o dílenskou nebo žakovskou repliku. Restaurátorské průzkumy posledních let, které byly prováděny Petrem a Šárkou Bergerovými, však Sartovo autorství i kvalitu práce potvrdily. „*Madona představovala jedno z prvních děl vzniklých po Sartově návratu z Francie do Florencie a pomocí ní malíř částečně splatil svému příteli obchodníkovi Giovannimu di Paulo pohledávky, které v době jeho nepřítomnosti učinila jeho žena Lucrezia.*“¹⁹³

Při příchodu do tohoto sálu každého na první pohled upoutají rozměrná plátna s výjevy z bitev, nacházející se nad vchodem do malé obrazárny a u vstupu na arkády. Tři obrazy opravdu úctyhodných rozměrů,¹⁹⁴ které jako válečnou kořist z třicetileté války získal Rudolf Colloredo, se námětem vztahují k dějinám rodu Gonzagů v Mantově. První plátno zachycuje událost z roku 1328 – povstání proti Passerinu Bonalcosimu a nástup slavného rodu k moci prostřednictvím přísahy Luigiho Gonzagy. Druhý obraz zobrazuje bitvu dvou bratrů ze zmiňovaného rodu, Lodovica a Carla, a to v roce 1453. Autorem obou maleb je Theodoro Ghisi. Třetí výjev od Francesca Borganiho je stylově poněkud odlišný a jedná se o obranu Mantovy před vojskem Pavie Fredericem II. Gonzagou, kterážto událost proběhla roku 1522. Všechny tři obrazy jsou signovány rokem 1587.¹⁹⁵

Jen o několik obrazů dále se ve velké obrazárně nachází Umučení svatého Bartoloměje. V pravém horním rohu plátna byl při restaurování objeven monogram

¹⁹¹ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 30.

¹⁹² ŽDÁRSKÝ 2014, 18.

¹⁹³ Srov. BERGER/BERGEROVÁ/ZAPLETALOVÁ 2014, 24.

¹⁹⁴ 163 x 674 cm. <http://hejkalkovo.opocno.sweb.cz/texty/obrazarna.htm>, vyhledáno 12. 6. 2021.

¹⁹⁵ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 32.

„AV“, díky němuž byl za autora malby určen Andea Vaccaro, představitel první generace neapolské školy.¹⁹⁶ Příběh svatého Bartoloměje je známý například díky Legendě Auree. Apoštol závěr života prožil v Arménii, kde vládl král Astyages, a protože se odmítl klanět kamennému idolu, byl nakonec zabit stažením z kůže.¹⁹⁷

Snad již v roce 1737 při rozprodeji sbírky prince Evžena Savojského se do sbírek rodu Colloredů dostalo bozzetto z počátku 18. století.¹⁹⁸ Obraz od Giacoma del Po s názvem Apoteóza válečného hrdiny v alegorické scéně oslavuje vítězství právě tohoto slavného vojevůdce. Na nebesích je přijímán Minervou a oslavován Fámou. Bozzetto mělo sloužit jako podklad pro výzdobu stropu Horního Belvederu, který byl na počátku 18. století sídlem zmiňovaného Evžena Savojského.¹⁹⁹

První z dvou děl nacházejících se ve velké obrazárně, která budou ještě zmíněna, je takzvaný Prospekt opočenského panství, který zachycuje města, vesnice a další sídla patřící k panství v roce 1667. Opočenský zámek je zde zachycen od jihu.²⁰⁰ Z vedlejší stěny se pak dolů přísně dívá benátský prokurátor, jehož portrét namaloval benátský malíř Vincenzo Guarana.²⁰¹

Menší sál, takzvaná malá obrazárna, obsahuje další malbu, u které byl její autor určen až v nedávné době díky restaurátorským průzkumům, jedná se o Loučení Andromachy s Priamem. Obraz byl v Horčičkově katalogu z roku 1829 uveden jako domnělé dílo Tizianovo.²⁰² Avšak díky původní signatuře, objevené pod nánosy laků v místě zlatého poháru ve spodní části plátna, která jasně uvádí „OPUS VAROTARII“, dnes za autora označujeme Alessandra Varotariho, zvaného Padovani.²⁰³ Opočenský obraz je jediným známým dílem tohoto autora na území Čech a Moravy.²⁰⁴

Z flámského malířství je v Opočně zastoupen dříve poněkud opomíjený obraz od slavného Jacoba Jordaense s názvem Neposlušný prorok. Obraz významných kvalit zachycuje „*falešného proroka přepadeného lvem*“.²⁰⁵ Dalším dokladem flámské školy jsou dvě díky svým rozměrům nepřehlédnutelná plátna po obou stranách kolem vchodu do velké obrazárny. Námětem prvního je Vzkříšení Lazara a ač je jisté, že dílo vzniklo

¹⁹⁶ ŽĎÁRSKÝ 2014, 18.

¹⁹⁷ DANIEL/PROHASKA 1995, 124.

¹⁹⁸ ŽIVOTSKÁ 1992, 12.

¹⁹⁹ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 32.

²⁰⁰ Můžeme zde nalézt třeba i blízkou Dobrušku.

²⁰¹ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 32.

²⁰² Katalogové číslo 173. JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 75.

²⁰³ OPUS VAROTARII znamená v překladu „dílo Varotariho“. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 30.

²⁰⁴ DANIEL 1996, 25.

²⁰⁵ Srov. JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 95.

kolem roku 1660, autorství je ne zcela jistě přisuzováno Caspar de Crayerovi.²⁰⁶ Druhé dílo představuje Útěk Cloelie a jejích družek z tábora krále Porseny. Opočenská malba je nejspíš kopií originálu tohoto obrazu od Petra Pavla Rubense, který byl zničen při požáru roku 1945 v Berlíně.²⁰⁷

Obraz Nalezení Mojžíše je plný rokokové křehkosti a líbeznosti a byl v minulosti zmenšen, čímž se z něj ztratil i onen právě nalezený Mojžíš, kterého z Nilu v košíku vytahuje dívka ve spodní části malby. Právě díky jeho zvláštní nevyváženosti si jej všiml František Horčíčka a poněkud přemaloval pozadí.²⁰⁸ O mnohých zajímavých a často až do nedávné doby neobjevených Horčíčkových zásazích do dalších maleb bude pojednáno v následující kapitole. Sám Horčíčka obraz pod katalogovým číslem 227 ve svém inventáři přičítal Amigonimu, po konzultacích s odborníky se dnes jako autor Nalezení Mojžíše uvádí Giambettino Cignaroli.²⁰⁹

Cenné malby na opočenském zámku však nenajdeme pouze ve dvou sálech obrazáren, mnohá díla mohou návštěvníci vidět v rámci celé prohlídkové trasy. Velmi důležitou zastávkou je pracovna, kde je významných maleb hned několik. Žerotínský epitaf byl zmíněn již v kapitole o historii zámku. Připomeňme jeho souvislost s tehdejším pánem opočenského panství Janem Jetřichem ze Žerotína, který se oženil s Barborou rozenou z Bibrštejna, vdovou po Vilému Trčkovi z Lípy. V rámu epitafu se v 19. století objevil nápis: „*Epitafum, které kolem r. 1575 v zám. kostele na Opočně zříditi dal Jan Dětrich ze Žerotína na památku svého zesnulého syna. Obraz představuje služby Boží pod obojí v zdejším zám. kostele.*“²¹⁰ Žerotínský epitaf představuje scénu z kostela Nejsvětější Trojice, kde byl také původně umístěn. V popředí je vyobrazena svatba Jana a Barbory, jenž je oblečena v černý vdovský šat, přičemž pozoruhodný obraz nám manžele představuje na různých místech ještě čtyřikrát. Na pravé straně desky týž kněz – Jakub Kunvaldský – křtí jejich dítě, dále je zde Barbora při zpovědi a nahoře pak oba manželé poslouchají knězovo kázání a přijímají svaté přijímání.²¹¹ Na pravé straně obrazu můžeme v interiéru kostela vidět právě i původní umístění Žerotínského epitafu, a to na bočním oltáři. Celý obraz tak zde ve zmenšeném měřítku a se zrcadlovou přesností vidíme ještě jednou. Autor malby na desce, jehož pozoruhodná práce obsahuje velké množství dalších

²⁰⁶ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 30.

²⁰⁷ STÁTNÍ ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE 1987, 1.

²⁰⁸ František Horčíčka na pozadí přimaloval mohutnou palmu. JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 17.

²⁰⁹ ZBORANOVÁ 2006, 40.

²¹⁰ Srov. JIRÁK 2001, 39.

²¹¹ JIRÁK 2001, 42.

podrobností a příběhů, není dodnes přesně znám. Horčíčka ve svém katalogu uvádí starší českou školu, přičemž si k domnělému mistru tužkou připsal iniciálu „P“.²¹² Jistá je pouze datace díla rokem 1575.²¹³

Další cenná malba se v pracovně nachází přímo naproti Žerotínskému epitafu. Obraz s názvem Dvanáctiletý Ježíš v chrámu byl mnoho let považován za jednu z kopií ztraceného originálu Hieronyma Bosche.²¹⁴ Avšak při náhodném restaurátorském průzkumu infračervenou reflektografií v roce 1991 byla v přední části malby nalezena zamalovaná klečící postava, která se nenachází na žádné z asi deseti kopií tohoto obrazu rozptýlených po celém světě. Opočenská varianta Dvanáctiletého Ježíše v chrámu se rázem stala tou možná nejvzácnější.²¹⁵ Malba představuje scénu z Nového zákona, kdy Ježíš sedí mezi učiteli v chrámu, naslouchá a dává jim otázky a oni se diví jeho moudrosti. V pozadí v průhledu dveřmi již přicházejí Josef a Maria, kteří Ježíše po tři dny hledali. Objevená postava jako jediná klečí „*uvědomujíc si význam a svátečnost chvíle.*“²¹⁶ Jedná se pravděpodobně o postavu donátora. Dendrochronologický průzkum datoval desku obrazu přibližně do roku 1539.²¹⁷

Nalevo od krbu je v pracovně také portrét neznámého šlechtice, obraz vzniknuvší kolem roku 1525. Ač je na rubu desky napsáno „Zdenco Kostka. de. Postupic“ a i Horčíčkův katalog uvádí námět obrazu jako portrét Zdeňka z Postupic, podle restaurátorů je text pozdější, nejspíše z 19. století a překrývá starší nečitelný nápis.²¹⁸ Dílo je namalováno ve stylu saského malíře Lucase Cranacha a jedná se o jeden z mála dochovaných portrétů tohoto druhu.²¹⁹

V roce 2012 bylo na zámku nově otevřeno „apartmá Kinských“, prostor, který do roku 1975 sloužil jako depozitář a později jako zmiňovaná sekundární galerie. Dva pokoje apartmá se v současné době pyšní především několika velmi zajímavými malbami. V první místnosti se nachází obraz, který roku 1803 zakoupil František I. Gundakar Colloredo-Mannsfeld v přesvědčení, že se jedná o originál od významného

²¹² JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 81.

²¹³ Toto vrocení je sice zmíněno v rámu epitafu, avšak není nijak přímo podloženo. JIRÁK 2001, 41.

²¹⁴ Je tomu tak například ještě v této jinak přesné publikaci z roku 1992. ŽIVOTSKÁ 1992, 13.

²¹⁵ BERGER 1997, 14.

²¹⁶ Srov. BERGER 1997, 41.

²¹⁷ Jelikož Bosch zemřel v roce 1516, maloval obraz nejspíš některý z jeho žáků či nástupců. BERGER 1997, 21.

²¹⁸ <http://hejkalkovo.opocno.sweb.cz/texty/obrazarna.htm>, vyhledáno 12. 6. 2021.

²¹⁹ NĚTKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 17–18.

německého malíře Antona Raphaela Mengse. Později se však ukázalo, že toto rozměrné dílo je pouhým falzem.²²⁰

Většina návštěvníků si však apartmá Kinských k prohlídkovému okruhu přikupuje kvůli druhému pokoji. Uprostřed něj je umístěna stolová vitrína, ve které se nachází oboustranný obraz italského barokního malíře Giuseppe Bartolomea Chiariho. Až do roku 1990 byla malba považována za klasicky jednostrannou, František Horčíčka ji ve svém soupisu z roku 1829 označuje jako „*příjemně provedený obraz ze školy Carla Maraty*“²²¹ a nikdo ani nepředpokládal, že by se na rubové straně mohla nacházet další pohledová malba. Ani po objevu druhé malby se ale dílo bohužel nemohlo ukázat veřejnosti, neboť bylo silně opotřebováno a bylo zapotřebí restaurátorských prací.²²² Ty se však vzhledem k právě probíhajícímu restitučnímu sporu mohly započít až v roce 2011. I dnes po kompletním zrestaurování je stav ručně tkaného plátna nevyhovující, a proto je vystaveno v horizontální poloze ve speciální vitríně, přičemž rubovou stranu si je možné prohlédnout pomocí pod obrazem umístěných zrcadel.²²³ Na čelní straně 261 x 187 cm velkého obrazu je zobrazena Madona s Ježíškem, křížem a svatým Štěpánem, na reverzní straně se nachází Panna Marie Ochránitelka.²²⁴ Malba je datována přibližně rokem 1700 a Giuseppe Bartolomeo Chiari, působící většinu svého života v Římě, stylem navazoval na svého učitele Carla Marattu. Dílo se svou kvalitou, jedinečností i uměleckým ztvárněním řadí k evropským unikátům, nemá v naší zemi obdoby a má nevyčíslitelnou hodnotu.²²⁵

Vedle oboustranného unikátu se v apartmá nachází také obraz od Andree Kindermanna zvaného Tulipano, jenž na počátku 18. století působil také v Praze. Jeho signatura byla objevena po nedávném restaurování malby, díky kterému také známe dataci – rok 1708.²²⁶ Od Andree Kindermanna jsou v opočenských sbírkách také dvě další malby – zátiší s kachnami a koroptvemi. Rozměry všech tří obrazů dávají tušit, že se dříve mohlo jednat o malířskou výzdobu stěn jedné místnosti, je možné, že právě na Opočně.²²⁷

²²⁰ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 57.

²²¹ Srov. JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 61.

²²² <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1167267-zamek-opocno-nabizi-evropsky-unikat>, vyhledáno 13. 6. 2021.

²²³ Plátno bohužel přestalo plnit nosnou funkci. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 58.

²²⁴ ŽDÁRSKÝ 2014, 19.

²²⁵ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 58.

²²⁶ ŽIVOTSKÁ 1992, 12.

²²⁷ <http://hejkalkovo.opocno.sweb.cz/texty/obrazarna.htm>, vyhledáno 13. 6. 2021.

Jak už bylo zmíněno, opočenská sbírka nedisponuje mnoha obrazy českého původu. Proto je dobré uvést jednu výjimku – obraz nacházející se nyní v klasicistním pokoji. Název místnosti dává tušit, že se jedná o dílo představitele klasicistní malby. Josef Platzer, narozený v Čechách – ač je obvykle řazen spíše k rakouským umělcům – zde zobrazil salla terenu v září měsíce a postavy užívající si večerní zábavy na loďkách a jeho malba nese název Měsíční krajiny.²²⁸

Závěrem připomeňme zajímavou malbu na mědi od rakouského malíře Franze Christopha Jannecka, která visí v kuřáckém salonu. Obraz s názvem Alegorie malířství a sochařství je z roku 1741 a jedná se o pestrou malbu s kompozicí vyplňující plochu do posledního místa.²²⁹

3.3. Osobnost Františka Horčíčky

Františka Horčíčku tato práce do této chvíle představila pouze jako galerijního inspektora, který měl na starosti veškerý dohled nad sbírkou obrazů v době, kdy byla umístěna v Colloredo-Mannsfeldském paláci v Praze. Tuto činnost Horčíčka opravdu vykonával, a to velmi pečlivě a spolehlivě. Avšak při bližším zkoumání jeho osoby zjistíme, že se jednalo také o pozoruhodného restaurátora a falzifikátora, jehož zásahy vykazují i některé obrazy umístěné na opočenském zámku.

Narodil se v Praze v roce 1776 v rodině zahradníka žijícího za Jelením příkopem. Již v dětském věku si kreslil na kousky papíru a jeho nadání rozpoznali i jeho rodiče, kteří mu umožnili navštěvovat Kohlovu kreslířskou školu.²³⁰ Studoval také gymnázium, filozofii a právo, ale především se dal v roce 1800 zapsat na nově založenou pražskou Akademii, na níž byl dokonce teprve čtvrtým žákem.²³¹ Již po roce zde získal zlatou medaili za svou kopii obrazu Křest Kristův od Karla Škréty a úspěšně studoval pod Josefem Berglerem. Během studia se seznámil s Antonínem a Václavem Mánesovými a Antonínův syn Josef Mánes v roce 1841 namaloval i Horčíčkův portrét.²³² Horčíčka se na počátku své samostatné tvorby soustředil hlavně na podobizny a poměrně rychle začal být stejně jako Antonín Machek nazýván nejvýznamnějším pražským portrétistou.²³³

Akademii zakončil v roce 1808 a v tomto období napoleonských válek se stal ve čtyřiceti letech správcem obrazárny rodu Colloredo-Mannsfeld. V rodové galerii

²²⁸ JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 51.

²²⁹ Podobné alegorie byly oblíbené na přelomu 17. a 18. století. MACHYTKA 1972, 21.

²³⁰ HEJNA 1962, 30.

²³¹ NEUMANN 2001, 113.

²³² Obraz se dochoval dodnes. HEJNA 1962, 30.

²³³ JIRÁK 2017, 84.

svezené do paláce v Karlově ulici Rudolfem Josefem II. Colloredo-Mannsfeld vykonal výbornou práci, většinu děl sám čistil, třídil, konzervoval a restauroval. „*Obrazárnu tuto značně povznesl a obrazy v ní cídil a restauroval po 10 let.*“²³⁴ V roce 1812 si vzal dceru historika Františka Martina Pelcla Johanu Pelclovou a zapojil se tak do pražské intelektuální a vlastenecké společnosti.²³⁵ Portrétoval mnoho významných učenců své doby, zmiňme například Bernarda Bolzana, Jana Evangelistu Purkyně, Josefa Dobrovského, Jana Nejedlého či Václava Hanku. Na zámku v Opočně visí dva Horčičkovy obrazy v jídelně – jsou to portréty císařů Františka I. a Ferdinanda I. Dobrotivého – a připsat mu můžeme také Jeronýma Colloredo-Mannsfelda v rytířském sále.²³⁶ Zajímavá je například i Horčičkou zachycená podoba vraha Massona, kterého portrétoval těsně před jeho popravou.²³⁷ Avšak zbytek tvorby Františka Horčičky je dodnes nedoceněn a jeho osoba je téměř zapomenuta. „*Jeho obrazy se nikdy nestaly sběratelským objektem, v žádné expozici 19. století nevisel snad nikdy jeho obraz. (...) Horčičkův úděl byl zvláštní.*“²³⁸ Zemřel jako osmdesátiletý v roce 1856 v bytě na Malé Straně, který vlastnil od roku 1813 a který kdysi patřil i Bartoloměji Sprangerovi.²³⁹

Již od počátku Horčičkova působení v colloredo-mannsfeldských službách projevoval až vědecký zájem o práci starých mistrů. Zkoušel napodobovat jejich techniku, pokoušel se o nejrůznější chemické pokusy, zajímal se o konzervační balzámy a stával se tak stále zkušenějším restaurátorem.²⁴⁰ Cenné zkušenosti poté zúročil při tvorbě inventáře, který dokončil roku 1829. Ač se v té době jednalo o velmi kvalitní práci, která svou úrovní přesahovala jiné katalogy vídeňských znalců, ne všechny jeho zápisy v inventáři byly pravdivé a jeho restaurátorské zásahy do obrazů korektní.²⁴¹

Obraz Nalezení Mojžíše již byl zmíněn v předchozí kapitole. Horčička toto dílo v obrazárně poznal jako doposud anonymní, ale již zmenšené o spodní část malby, ve které se v košíku nacházel nalezený Mojžíš. Při restauraci obrazu v roce 1973 se zjistilo, že Horčička za pyramidu přidal palmu a další drobnou vegetaci.²⁴² Následně upravil i zápis do svého inventáře – malbu nově připsal Amigonimu.²⁴³

²³⁴ Srov. JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 14.

²³⁵ HEJNA 1962, 30–31.

²³⁶ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 22.

²³⁷ Francouz Masson je Horčičkou zpodobněn velmi výraznou formou. HEJNA 1962, 31.

²³⁸ Srov. NEUMANN 2001, 111.

²³⁹ JIRÁK 2017, 85.

²⁴⁰ Zajímal se také o voskovou enkaustickou metodu malby. HEJNA 1962, 30.

²⁴¹ NEUMANN 2001, 115.

²⁴² Jaromír Neumann Horčičkovu úpravu nazývá jakýmsi autorským cvičením. NEUMANN 2001, 120.

²⁴³ JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 85.

Horčíčkova přemalba obrazu Madona s dítětem je již poněkud závažnější. Jaromír Neumann o této události napsal: „*Případ Madony s dítětem, jehož restaurování prováděné roku 1976 Petrem Barešem jsem přímo sledoval, byl šokující.*“²⁴⁴ Malba byla v původním inventáři uváděna jako dílo Raffaelovo, avšak Horčíčkovi se toto autorství nezdálo přesvědčivé a rozhodl se zakročit. Jeho přemalba se projevila prakticky na celé ploše obrazu, změna se nejvíc ukázala na Mariině a Ježíškově tváři a na jejich rukou. Madona se opravdu přiblížila Raffaelovi, malba zklasičtěla a měkce zplastičtěla.²⁴⁵ Avšak i po „proraffaelovských“ úpravách Horčíčka váhal do inventáře v roce 1829 zapsat jako domnělého mistra právě Raffaela a dílo označil jako Raffaelovu školu a připojil jméno ne příliš známého malíře Vincenza da San Gimignano. Toto označení se poté objevovalo v následujících katalozích, soupisech i člancích.²⁴⁶ Až rentgenový restaurátorský průzkum odhalil vrstvu úprav a z důvodu dobrého stavu původních barevných vrstev se odborníci rozhodli přemalbu odstranit.²⁴⁷ Madona s dítětem byla následně zařazena do školy Lorenza di Credi, konkrétněji se nejspíš jedná o jeho následovníka Giovanniho di Benedetto Cianfaniniho a zpřesněna byla i datace díla – po roce 1500. Zbývá rozhodnout, co Horčíčka svým zásahem vlastně sledoval. Jaromír Neumann, účastník restaurátorského průzkumu Madony s dítětem, je přesvědčen, že mu nešlo o slávu objevitele, vždyť jeho přemalba byla od počátku utajená. „*Nejspíše si chtěl ověřit, co umí. Zahrát si na žáka Raffaelova a svým štětcem se vrátit do Itálie k velkým mistrům.*“²⁴⁸

Další případ Horčíčkova experimentu uložený v Opočně, který vypovídá o jeho vynalézavosti a malířských schopnostech, byl objeven v roce 1976 Janem a Dagmar Vachudovými. Obraz Panna Maria s Ježíškem, svatou Alžbětou a malým Janem Křtitelem, který byl v katalogu uveden jako stará kopie podle Raffaela, byl totiž zcela Horčíčkovou vlastní prací.²⁴⁹ Malba byla provedena na velmi staré desce – fragmentu větší desky s podkladovou vrstvou a kresbou. V několika sondách se v roce 1976 sňala malba z 19. století a restaurátoři s překvapením zjistili, že se dívají na podklad s kresbou úplně jiného výjevu.²⁵⁰ Horčíčka své dílo koncipoval jako větší kopii Raffaelova obrazu z let 1518-1519, která se však měla lišit v oblasti tváří, přírody v pozadí i v celkovém

²⁴⁴ Srov. NEUMANN 2001, 115.

²⁴⁵ NEUMANN 2001, 115–116.

²⁴⁶ Někteří autoři se přiklonili k názoru, že se jedná o dobovou kopii Raffaela. NEUMANN 2001, 116.

²⁴⁷ JIRÁK 2017, 86.

²⁴⁸ Srov. NEUMANN 2001, 116.

²⁴⁹ Toto označení bylo následně respektováno i v dalších inventářích. JIRÁK/BURONĚ/HORČIČKA 2018, 20.

²⁵⁰ JIRÁK 2017, 86.

malířském pojetí. Horčička chtěl napodobit ferrarskou školu počátku 16. století. To, že se mu záměr povedl – ač se svou prací zřejmě nebyl spokojen, neboť obraz uvedl jako dobovou kopii podle Raffaela – prokazuje doložené ošálení odborníků: „*Sám jsem zprvu kopii považoval za výtvar ferrarského mistra a našel jsem také nemálo slohových analogií.*“²⁵¹

Poslední opočenský doklad Horčičkova malířského umu bohužel nemá pro obraz šťastný konec. Středně velká malba svatého Jeronýma, která byla zapsána pod katalogovým číslem 183, byla Františkem Horčičkou v inventáři s dvěma otazníky uvedena jako dílo Ribery.²⁵² Restaurátorské práce pod touto malbou objevily starší vrstvy, představující možná Bolestnou Pannu Marii. Avšak po sejmutí svrchní vrstvy, čímž zmizel výjev svatého Jeronýma, na plátně zbyla pouze velmi nečitelná ženská postava. Obraz byl tedy bohužel kompletně devastován.²⁵³

František Horčička nikdy nekopíroval již hotové umělecké schéma, nebyl tedy „řadovým“ falzifikátorem. Upravované malby vždy pečlivě studoval a snažil se o zachování jejich celistvosti. Malby proto působí přirozeně, neobjevuje se na nich žádný rozpor mezi původní a novou částí a svým způsobem se jedná o geniální malířský a technologický um.²⁵⁴ Jelikož se alespoň po většinu života přátelil s Václavem Hankou a sdílel s ním společný zájem, někteří autoři ho zmiňují také jako spolutvůrce jednoho z největších padělků v české historii – Rukopisu královédvorského a zelenohorského.²⁵⁵

²⁵¹ Srov. tvrzení Jaromíra Neumanna. NEUMANN 2001, 120.

²⁵² JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 77.

²⁵³ JIRÁK/BUROŇ/HORČIČKA 2018, 21.

²⁵⁴ NEUMANN 2001, 122.

²⁵⁵ NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 22.

4. Restituční spor

„§ 1.

(1) S okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví:

a) všech osob německé a maďarské národnosti, bez ohledu na státní příslušnost“²⁵⁶

„§ 5

Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky č. 16/1945 Sb.) ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli donuceni nátlakem, anebo zvláštními okolnostmi, pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti.“²⁵⁷

4.1. Osudy Colloredo-Mannsfeldů za 2. světové války

Tato kapitola si dává za cíl pojednat nejen o událostech souvisejících se členy rodu Colloredo-Mannsfeld, které se odehrály za druhé světové války, ale i o „*velmi zašmodrchaném období let 1945-1948.*“²⁵⁸ Je poměrně náročné najít literaturu, která toto téma zpracovává nestranně a objektivně. I mnohé jinak přísně vědecké práce se často lehce zaměřují pouze na jednu stranu výpovědi. Asi nejlepší monografií obsahující kompletní popis historie konfiskace i kauzy až do roku 2012 je dodnes kniha Josefa Benda Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989. Josef Benda také zmiňuje nutnost oprostít se od dělení bývalých příslušníků šlechty pouze na dva tábory – na ty věrné republice a na kolaboranty. Ve skutečnosti zde existovala také poměrně velká skupina těch, kteří se za války chovali tak, jak to pro ně v momentální situaci bylo výhodné.²⁵⁹

Asi nejdůležitější historická postava celé kauzy, Josef Leopold Colloredo-Mannsfeld, se narodil v roce 1910 a dětství prožil v Berlíně. Vystudoval německé reálné gymnázium v Praze v Jindřišské ulici²⁶⁰ a vysoké školy v Mnichově a v Innsbrucku. V

²⁵⁶ Srov. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>, vyhledáno 14. 6. 2021.

²⁵⁷ Srov. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-33>, vyhledáno 14. 6. 2021.

²⁵⁸ KK 1992, 3.

²⁵⁹ BENDA 2013, 40.

²⁶⁰ Na gymnáziu maturoval v roce 1928. ŠŮLA 2004, 106–107.

roce 1933 v Rakousku získal titul doktor politických věd a následující tři roky prožil střídavě v Čechách a ve Štýrsku.²⁶¹ 25. března 1939 se oženil s o dva roky mladší Rakušankou Annou Marií Rabl, rozvedenou Menzelovou. Anna byla sestrou SS-Hauptscharführera Helmuta Rabla, jenž zůstal po celou dobu druhé světové války rodinným přítelem a rádcem obou manželů.²⁶² O rok později, přesněji 19. prosince 1940, se jim narodilo jejich jediné dítě, dcera Kristina, která je dnes již třicet let osobou vznášející majetkové nároky. V té době již rodina žila na území protektorátu.²⁶³

Josef se v době první republiky nehlásil k německé národnosti, a proto se německým příslušníkem nestal ani v roce 1938 po mnichovské dohodě, kdy byla uzavřena česko-německá smlouva o státním občanství a opci, ani po okupaci Čech, Moravy a Slezska v březnu následujícího roku v důsledku předpisů Německé říše. Některým členům protektorátu však tyto předpisy umožňovaly o udělení německé státní příslušnosti požádat.²⁶⁴ Činilo se tak pomocí Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit, čili Dotazníku k stanovení německé státní příslušnosti, který obsahoval 14 bodů, jež dotazovaný musel vyplnit a především musel dotazník vlastnoručně podepsat.²⁶⁵ Josef zmíněné možnosti využil a dotazník společně se svými bratry Jeronýmem a Vikardem 8. října 1940 vyplnil. Ač se originál Josefova dotazníku ztratil a nikdy nebyl nalezen, jeho existenci je možné potvrdit několika způsoby. Tím hlavním je především Josefův česky psaný životopis s datem 1. srpna 1945, který podal Ministerstvu vnitra ČSR.²⁶⁶ Josef v něm žádost o německou státní příslušnost sám zmiňuje: „*Ač jsem osobně považoval vyplnění dotazníku za při nejmenším zbytečné, poslechl jsem otce. (...) vyplnil jsem jej v říjnu 1940.*“²⁶⁷ ²⁶⁸ Je třeba uvést, že v životopise Josef zmiňuje, že o vyplnění jej žádal otec, který měl dle jeho slov v té době již podlomené zdraví, a který byl před tím na návštěvě u prezidenta Háchy. Na návštěvě „*se jednalo, jako obvykle, o uznání našeho češství u Němců.*“²⁶⁹ 4. března 1942 byla podaná žádost o německou státní příslušnost zamítnuta. Tato skutečnost je dalším potvrzením toho, že Josefův vyplněný Fragebogen skutečně existoval.²⁷⁰

²⁶¹ Ve Štýrsku měl jeho otec statek Oeblarn. ŠŮLA 2004, 107.

²⁶² Roderick Menzel, bývalý manžel Anny, byl známým rakouským tenistou. BENDA 2013, 317.

²⁶³ Dcera Kristina se celým jménem jmenuje Christine Josephine Nadine Maria Colloredo-Mannsfeld.

²⁶⁴ PAVLÍČEK 2004, 29.

²⁶⁵ ŠŮLA 2004, 108.

²⁶⁶ BENDA 2013, 317–318.

²⁶⁷ Srov. VAŇURA 2004, 79.

²⁶⁸ Celý text životopisu viz přílohy.

²⁶⁹ Srov. VAŇURA 2004, 79.

²⁷⁰ BENDA 2013, 319.

Nejspíš v prosinci roku 1940 byla zavedena nucená správa opočenského velkostatku, a to na základě dokumentu vydaného služebnou Pozemkového úřadu v Hradci Králové v dubnu téhož roku. Dokument zmiňuje komplikované majetkoprávní vztahy na velkostatku a špatný vliv, které tyto vztahy mají na obhospodařování podniku. Paul-Joachim Hillermann, který byl prvním nuceným správcem, byl v únoru roku 1942 vystřídán ústředním ředitelem Georgem Beckem.²⁷¹ 9. února 1942 byl po dohodě s říšským protektorem vydán výnos o zabavení opočenského velkostatku ve prospěch Německé říše. Konfiskační nařízení tajné státní policie vyšlo 16. února a tím byl zabaven majetek sedmi členům rodiny Colloredo-Mannsfeld včetně Josefa Leopolda. Jako důvod zabránění majetku byly uvedeny snahy říši nepřátelské.²⁷²

Josef na zmíněné zabavení reagoval dopisem německé tajné státní policii, k němuž přiložil také německy psaný životopis.²⁷³ V listu žádá o přezkoumání zabavení, protože „zjištěním, že moje snažení měla být Říši nepřátelská, jsem ve své morální existenci zničen.“²⁷⁴ Také prosí o informaci o svědeckých výpovědích, které byly proti jeho osobě předneseny, aby mohl „proti osobám, které mně připsaly snahy Říši nepřátelské, podat žalobu pro urážku na cti.“²⁷⁵ V dopise končícím zvoláním „Heil Hitler!“ se zmínil i o svém strýci Josefovi, který v té době bydlel ve Francii, což Josef komentoval jako fakt, za který nemůže, a o svém bratrovi Vikardovi. „Zejména skutečnost, že se můj bratr hrabě Weikhart Colloredo-Mansfeld připojil k tak zvané Benešově deklaraci, nemůže být v žádném případě důvodem, abych byl považován za Říši nepřátelského. Jednal tehdy v mladické nerozvážnosti proti mé vůli.“²⁷⁶ V přiloženém životopise pak Josef zmínil také špatný zdravotní stav své ženy a zásluhy jejího bratra Helmuta Rabla o národně-socialistické hnutí v Rakousku.²⁷⁷

I důstojník SS Helmut Rabl se pokusil změnit osud svého švagra i své sestry a také napsal dopis, tentokrát však adresovaný Majetkovému úřadu říšského protektora. Helmut v něm psal o árijském původu své sestry i sebe a o německém státním občanství své neteře Kristiny.²⁷⁸ Stejně jako jeho švagr poté zmínil nemoc Anny Marie, která „po porodu onemocněla srdeční chorobou (...) a je dodnes, tedy 16 měsíců, trvale ležící a má

²⁷¹ BENDA 2013, 318–319.

²⁷² Jednalo se o členy rodiny různé státní příslušnosti žijící na mnoha místech v Evropě, ale zabavení majetku se týkalo jen toho v Protektorátu Čechy a Morava. PAVLÍČEK 2004, 31.

²⁷³ Dopis je i v českém překladu doložen v přílohách.

²⁷⁴ Srov. NEČASOVÁ 2006, 98.

²⁷⁵ Srov. NEČASOVÁ 2006, 99.

²⁷⁶ Srov. NEČASOVÁ 2006, 99.

²⁷⁷ BENDA 2013, 320.

²⁷⁸ Josef byl podle něj dle svého původu jen v nejmenší části Čech. ŠŮLA 2004, 114.

stále horečku.“²⁷⁹ Například Josef Benda však ve své práci udává, že Anna Maria byla 5. ledna 1941 – asi tři týdny po porodu své dcery Kristiny – společně s manželem Josefem na návštěvě u říšského protektora Konstantina von Neurath.²⁸⁰

Ani jeden dopis ale závěr výnosu říšského ministra vnitra nezměnil a opočenský majetek zůstal zkonfiskován. Rodina Colloredo-Mannsfeld se 3. ledna 1943 přestěhovala do Rozběřic, kde měla vykázan pobyt.²⁸¹ Bydleli v gestapem zabrané vile Ing. Dr. Františka Skořepy, který byl začátkem roku deportován do koncentračního tábora. Josef Leopold v době pobytu v Rozběřicích musel pracovat na stavbě v Plotišti u Hradce Králové. Když se vlastník vily František Skořepa po válce vrátil domů, nechal vyčíslit škodu způsobenou ve vile rodinou Colloredo-Mannsfeld na 79 572 Kčs a až do roku 1949 tuto částku neúspěšně vymáhal.²⁸²

Po konci druhé světové války se Josef Leopold přihlásil k pobytu v Opočně, konkrétně se tak stalo 22. května 1945. O den a měsíc později nabyl účinnosti dekret prezidenta Beneše z 21. května č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů a nepřátel českého národa.²⁸³ V květnu bylo také Revolučním národním výborem v Opočně rozhodnuto o ustanovení Josefa správcem velkostatku Opočno. Situace se rapidně změnila 12. července 1945, kdy byl v Rudém právu vydán článek s názvem Záhada národnosti Colloredo-Mannsfeldů.²⁸⁴ Článek obsahoval popis událostí, o kterých zde již bylo psáno. Informoval, že Josef Leopold Colloredo-Mannsfeld i jeho bratr Vikard žádali během války o německou státní příslušnost, že Josef psal německé tajné státní policii, byl zde shrnut obsah tohoto dopisu i jeho životopisu a bylo zdůrazněno Josefovo uzavření manželství s Němkou, které proběhlo těsně po okupaci.²⁸⁵ „*Celkově článek vyzněl v tom smyslu, že Colloredo-Mannsfeldové jsou německá šlechta.*“²⁸⁶ Na Opočně nové informace vzbudily velký rozruch. Na plenárním zasedání MNV došlo po zveřejnění článku k prudké diskuzi, výsledkem níž bylo zrušení původního rozhodnutí o správě velkostatku Josefem Leopoldem. Nově byl národní správou pověřen lesní rada Hugo Konias.²⁸⁷ V reakci na

²⁷⁹ Srov. NEČASOVÁ 2006, 93.

²⁸⁰ Josef Benda tuto informaci dokládá zápisem v návštěvní knize Konstantina von Neurath. BENDA 2013, 320.

²⁸¹ Bydleli zde do 22. května 1945. BENDA 2013, 320.

²⁸² ŠŮLA 2004, 118.

²⁸³ MŽYKOVÁ 1994, 12–13.

²⁸⁴ Srov. ŽUPANIČ 2010, 106.

²⁸⁵ Byly zde také zmíněny některé nepřátelské výroky Vikarda proti prezidentu Benešovi i ČSR. BENDA 2013, 321.

²⁸⁶ Srov. BENDA 2013, 321.

²⁸⁷ ŠŮLA 2004, 119.

otištěný článek Josef 1. srpna 1945 poslal Ministerstvu vnitra ČSR již zmíněný dopis a životopis, ve kterém se snažil vysvětlit důvody svého jednání za války a přiznal vyplnění Fragebogenu.²⁸⁸

O deset dní později vyšel dekret prezidenta Beneše č. 33/1945 Sb. Na základě pátého paragrafu byla důvodem pro zbavení československého státního občanství i podaná žádost o německou státní příslušnost.²⁸⁹ 17. září 1945 byl následně vydán příkaz Ministerstva vnitra ČSR k zajištění Josefa Leopolda i jeho bratra Vikarda a k jejich vyhoštění z republiky. Důvodem bylo jejich pozbytí československé státní příslušnosti, a to právě na základě zmíněného dekretu. Oba bratři byli zadrženi a zajištěni v internačním táboře Hagibor v Praze.²⁹⁰ Někteří autoři zmiňují nedůstojné podmínky, v jakých musel Josef v táboře žít – „*v domku podobném chlívků, kde jest plno hmyzu*“.²⁹¹ Na konci roku 1945 byli oba bratři výnosem z 21. prosince z vazby propuštěni – Vikard pro nemoc 21. 12. a Josef 24. 12.²⁹²

Ještě v době Josefova zajištění v táboře Hagibor vyšlo výnosem zemského národního výboru rozhodnutí, že je osobou německé národnosti. Tento výnos z 5. prosince 1945 také znamenal, že Josef je dle třetího paragrafu dekretu prezidenta č. 12/1945 Sb. „*zrádce a nepřítel Československé republiky*“.²⁹³ Na základě toho byla 19. prosince 1945 provedena konfiskace opočenského velkostatku²⁹⁴ a o tři dny později byla na Opočně zavedena národní správa.²⁹⁵ Výměr Zemského národního výboru, kterým byla národní správa zavedena, však obsahoval chybu, díky které se celý případ v budoucnosti prodloužil a zkomplikoval. V odůvodnění konfiskace totiž stálo, že „*majitel jest národnosti německé*“.²⁹⁶ Josef Leopold proti rozhodnutí podal stížnost 21. ledna 1946, jelikož dle něj konkrétně nevysvětluje důvody, proč je považován za osobu německé národnosti. Napsal dokonce: „*Není pochybnosti o tom, že rozhodnutí je zcela vadné.*“²⁹⁷ Josefovo ohrazení, které vydal s pomocí advokáta JUDr. Jaroslava Čulíka, však bylo zamítnuto.²⁹⁸

²⁸⁸ ŽUPANIČ 2010, 106.

²⁸⁹ PAVLÍČEK 2004, 34.

²⁹⁰ BENDA 2013, 739.

²⁹¹ EHLENOVÁ 2012, 58.

²⁹² ŠŮLA 2004, 121.

²⁹³ Srov. BENDA 2013, 322–333.

²⁹⁴ Jednalo se o vyhlášku Okresního národního výboru v Novém Městě nad Metují. ŠŮLA 2004, 122.

²⁹⁵ Výměrem Zemského národního výboru v Praze. ŠŮLA 2004, 122.

²⁹⁶ ŠŮLA 2004, 122.

²⁹⁷ Srov. BENDA 2013, 326.

²⁹⁸ ŽUPANIČ 2010, 107.

Lesní rada Hugo Konias, jenž byl národním správcem velkostatku Opočno, 16. ledna 1946 dopisem upozornil na další pozemky patřící členům rodu Colloredo-Mannsfeld. Nejspíš díky této informaci byl vydán dodatečný výměr Zemského národního výboru v Praze a 26. ledna byla na tyto pozemky a další majetek zavedena národní správa.²⁹⁹

Josef Leopold v roce 1947 vyjádřil žádost odcestovat, k čemuž dostal povolení vydáním prozatímního cestovního pasu pro cestu do Rakouska, Francie a Švýcarska Ministerstvem vnitra ČSR a Zemským národním výborem z 21. října 1947. Jednalo se o společný prozatímní pas pro něj i jeho manželku Annu Marii a dceru Kristinu. V tomto povolení nebyla vyplněna kolonka o státní příslušnosti, což znamenalo, že Colloredo-Mannsfeld neměl dosud státní příslušnost určenou.³⁰⁰ Pas byl také označen jako neprodlužitelný.³⁰¹ Josef v roce 1948 s celou rodinou odcestoval do Rakouska, kde mu bylo 8. listopadu uděleno rakouské státní občanství. Rakouskou státní příslušnost pak už nikdy neztratil, měl ji zapsanou i na úmrtním listě – zemřel v Salcburku 30. ledna 1990.³⁰²

30. dubna 1947 byl zámek Opočno rozhodnutím Ministerstva zemědělství ČSR prohlášen za státní kulturní majetek a byl také svěřen do správy Národního pozemkového fondu.³⁰³

4.2. Restituční kauza

Restituční spor o zámek Opočno byl procesem trvajícím téměř 30 let. V květnu roku 2020 Ústavní soud zamítnutím stížnosti Kristiny Colloredo-Mansfeld ve věci navrácení nemovitého majetku rozhodl tom, že zámek zůstane v rukou státu.³⁰⁴ V únoru roku 2021 Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku zamítl stížnost rodiny Colloredo-Mansfeldů, čímž potvrdil zmíněný rozsudek Ústavního soudu z roku 2020. „*Ministerstvo spravedlnosti tímto krokem považuje záležitost za ukončenou.*“³⁰⁵ Ač se tedy zdá, že spor o zámek je již u konce, souběžně probíhající spor o část mobiliáře spravovaného NPÚ na zámku v Opočně stále trvá.

²⁹⁹ BENDA 2013, 326.

³⁰⁰ ŽUPANIČ 2010, 107.

³⁰¹ BENDA 2013, 327.

³⁰² ŠŮLA 2004, 124.

³⁰³ BENDA 2013, 329.

³⁰⁴ Kristina Colloredo-Mansfeld se vyhlášení nálezů nezúčastnila. https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/zamek-opocno-ustavni-soud-spor-restituce.A200519_093542_domaci_knn, vyhledáno 21. 6. 2021.

³⁰⁵ Srov. <https://www.zamek-opocno.cz/cs/dalsi-informace/restituce>, vyhledáno 21. 6. 2021.

V roce 1989 bylo v majetku státu 154 zámků, hradů či bývalých klášterů, které byly zařazeny ve skupině objektů zpřístupněných veřejnosti. Socialistický stát patřičnou péčí o ně ve velkém množství případů nezvládal a restituce se „*staly i jedním z možných řešení palčivého problému nově organizovaného státu.*“³⁰⁶ 21. března 1991 byl vydán zákon č. 87/1991 Sb. o mimosoudních rehabilitacích, který zmírňoval některé majetkové křivdy, k nimž došlo v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990. Tento časový rozsah souvisel s protiprávním charakterem komunistického režimu v ČSR.³⁰⁷ Zákon umožňoval původním vlastníkům vyzvat stát či právnické osoby, které majetek do té doby držely, k jeho vrácení. Zákon přesně uváděl možné způsoby, jakými mohl být majetek odebrán, které umožňovaly nynější žádost o navrácení.³⁰⁸ Dalším důležitým restitučním zákonem byl č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Tato takzvaná „restituce zemědělského a lesního majetku“ umožňovala vrácení nemovitostí odebraných také na základě revize první pozemkové reformy č. 142/1947 Sb., nebo nové pozemkové reformy č. 46/1948 Sb.³⁰⁹

Ještě hlouběji do historie zasahoval následující zákon č. 243/1992 Sb. „*Ten ve své podstatě prolomil již zmíněnou restituční hranici 25. února 1948.*“³¹⁰ Prostřednictvím něj mohly k navrácení majetku vyzývat i osoby, jimž byl odebrán na základě dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb. Velmi důležitou podmínkou však bylo prokázání toho, že se žádající v letech 1938-1945 nijak neprovinili proti ČSR a že do roku 1953 opět získali československé státní občanství. Zákon č. 243/1992 Sb. tedy upravoval některé body související s předchozím zákonem o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, a byl také spojen s těmi nejznámějšími příklady kauz, „*jako jsou případy ‚šlechtických restitucí‘ De Fours Walderode, Colloredo-Mannsfeld, Kinský, Thun-Hohenstein či Salm-Reifferscheidt.*“³¹¹

Nárokovaným majetkem v stále probíhajícím opočenském sporu o mobiliář je kromě několika stovek obrazů – z nichž 68 již bylo původním majitelům vydáno – také například sbírka zbraní či lovecké trofeje.³¹² Sama Kristina Colloredo-Mansfeld v rozhovoru pro Seznam Zprávy na otázku, co vše je součástí zmiňovaného mobiliáře,

³⁰⁶ Srov. MŽYKOVÁ 1994, 18.

³⁰⁷ KUKLÍK 2010, 401–402.

³⁰⁸ Pokud majetek nemohl být vydán, zákon přikazoval finanční náhradu. MŽYKOVÁ 1994, 21.

³⁰⁹ ZEMAN 2016, 43.

³¹⁰ Srov. KUKLÍK 2010, 403.

³¹¹ Srov. KUKLÍK 2010, 403.

³¹² BENDA 2013, 330.

uvedla: „*Všechno možné. Jsou tam obrazy, porcelán, portréty tam jsou. Všechno, všechno.*“³¹³

Spor o mobiliář je v případě opočenských restitucí komplikovanější než spor o nemovitosti včetně zámku, a to kvůli většímu počtu účastníků sporu. O nemovitý majetek se soudila pouze Kristina Colloredo-Mansfeld,³¹⁴ kdežto u movitých památek se jednalo o dvě osoby – Kristinu Colloredo-Mansfeld a Jeronýma Medarda Colloredo-Mannsfield, který zemřel v roce 1998. Jeroným byl mladší bratr Josefa Leopolda, vlastníka zámku před druhou světovou válkou. Zemřel bezdětný, po jeho smrti se stal novým partnerem Kristiny v restitučním sporu jeho synovec Jerome Colloredo-Mannsfield.³¹⁵ Jerome nyní žije v Rakousku, v roce 1998 zdědil zámek Dobříš a bývalé panství Zbiroh. Od roku 2004 získal po dlouhých sporech s Kristinou do podílového spoluvlastnictví 8 000 hektarů lesů v bývalém panství Dobříš. Za základě smluv z prosince 2005 mají lesní pozemky od 1. ledna následujícího roku rozděleny – Jerome vlastní polesí Svatá Anna³¹⁶ a rybníční správu Zbiroh a Kristina hospodaří na polesí Obora Správa lesů Kristiny Colloredo-Mansfeldové Opočno.³¹⁷

U mobiliárních fondů situaci komplikuje a velkou roli hraje také dohoda o zrušení reálného svěřenství z 25. dubna roku 1925. Na základě ní měl totiž mobiliář v roce 1925 dva majitele – Josefa Leopolda a jeho strýce, který jej zároveň adoptoval, Josefa Jeronýma.³¹⁸ Restituční kauza, která započala rokem 1992, kdy Kristina Colloredo-Mansfeld a Jeroným Medard Colloredo-Mannsfield podali první žalobu proti Státnímu památkovému ústavu v Pardubicích o vydání všech movitých věcí z mobiliáře zámku v Opočně, tedy řeší především výklad dohody o vypořádání fideikomisu.³¹⁹

V roce 1998 podali Kristina a Jeroným – každý zvlášť – žaloby u Okresního soudu v Pardubicích a požadovali, aby Okresní soud uložil Státnímu památkovému ústavu povinnost uzavřít s nimi dohodu o vydání 68 obrazů do podílového spoluvlastnictví. Dalším požadovaným bodem byla povinnost SPÚ uzavřít dohodu s Kristinou o vydání

³¹³ Srov. HUMPÁLOVÁ/VEŠKRNA 2020.

³¹⁴ Kristina se stejně jako její otec začala psát s jedním „n“. Stalo se tak nejspíš jako oprava historické chyby z matriky v roce 1789. Jelikož se mi nepodařilo dohledat, kdy přesně se Kristinin otec Josef začal psát pouze s jedním „n“, jeho jméno (stejně jako mnoho dalších autorů) používám v původním tvaru Colloredo-Mannsfield. <https://www.colloredo-mannsfield.com/de/familiengeschichte.html>, vyhledáno 21. 6. 2021.

³¹⁵ BENDA 2013, 330–331.

³¹⁶ Polesí bylo 1. dubna roku 2014 přejmenováno na Colloredo-Mannsfield spol. s r. o. <https://www.lesyzbiroh.cz/colloredo/>, vyhledáno 21. 6. 2021.

³¹⁷ <https://www.lesyzbiroh.cz/colloredo/>, vyhledáno 21. 6. 2021.

³¹⁸ BENDA 2013, 376.

³¹⁹ VAŇURA 2004, 17.

zbývajících movitých věcí. V rozsudku z 2. července 1999 Okresní soud v Pardubicích opravdu uložil SPÚ v Pardubicích uzavřít s Kristinou a Jeronýmem dohodu o vydání 68 obrazů. Druhá část žaloby – vydání zbývajících částí mobiliáře – byla odložena k samostatnému projednávání.³²⁰ Obrazy po vydání vlastníkům zůstaly na základě smlouvy o výpůjčce na zámku, přičemž část z nich, jak už bylo zmíněno v předchozích kapitolách, zde zůstala do roku 2010, dalších 34 do roku 2013 a poslední byly odvezeny na počátku roku 2021.³²¹

Dalším bodem stále trvajícího restitučního sporu je kočár Landauer, nacházející se dodnes v průjezdu zámku. Na dveřích nese erb rodu Colloredo-Mannsfeld, což byl hlavní důvod, proč Okresní soud v Pardubicích v roce 2002 vynesl částečný rozsudek o kočáru jako o součásti mobiliáře zámku v Opočně, která má být vydána Kristině a Jeronýmovi.³²² Věc byla vyřešena až v roce 2004 zrušením rozsudku ve prospěch žalobců, a to také díky dobrozdání ve věci fideikomisu JUDr. Jiřího Mikeše, které bylo vypracováno 5. června 2002.³²³

Spor se v roce 2009 dostal až k Ústavnímu soudu ČR. Stížnost ze strany Jerome Colloredo-Mannsfelda proti dřívějšímu rozsudku Nejvyššího soudu ČR byla zamítnuta v srpnu roku 2010 a ze strany Kristiny Colloredo-Mansfeld až v únoru roku 2012.³²⁴ Oba členy rodiny Colloredo-Mannsfeld řešil i Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku. Jerome u něj se stížností uspěl v roce 2016, a to na základě článku šest Evropské úmluvy o lidských právech – Kristina pak obdobně v roce 2018. Oba také následně uspěli u Ústavního soudu s návrhem na obnovu řízení a v současné době se čeká na jeho rozhodnutí.³²⁵ Slovy Kristiny Colloredo-Mansfeld v odpověď na otázku redaktorky Seznam Zprávy v jaké fázi je soudní řízení: „*No, to někdy přijde – nevím kdy, to nikdo neví, ale přijde to.*“³²⁶

Josef Benda se ve své práci „Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989“ zamýšlí nad otázkou, která nejspíš bezděčně napadá mnohé z nás – jaké jsou důvody toho, že restituční spor trvá již tak dlouho? Benda uvádí celkem 10 možných vysvětlení enormní délku restitučních sporů bývalých šlechtických rodů obecně. Jelikož

³²⁰ BENDA 2013, 377.

³²¹ <https://www.zamek-opocno.cz/cs/dalsi-informace/restituce>, vyhledáno 21. 6. 2021.

³²² NEČASOVÁ 2006, 71.

³²³ VAŇURA 2004, 17–18.

³²⁴ Delší řízení ústavní stížností Kristiny bylo možná způsobeno tím, že stížnost zpětně třikrát doplňovala. BENDA 2013, 400–403.

³²⁵ <https://www.zamek-opocno.cz/cs/dalsi-informace/restituce>, vyhledáno 22. 6. 2021.

³²⁶ Srov. HUMPÁLOVÁ/VEŠKRNA 2020.

je však kauza Colloredo-Mannsfeld tou nejsložitější a nejdelší ze všech,³²⁷ které v knize zkoumá, je to především ona, na kterou se dají aplikovat uvedené důvody.

Současný stále nedořešený stav restitucí je dán především velmi složitou identifikací často velmi rozsáhlého majetku. Druhým důvodem je dle Bendy obecně český právní řád, který občanům dovoluje množství mimořádných prostředků proti vydaným soudním rozhodnutím. To samo o sobě spory značně prodlužuje. S tímto souvisí další vysvětlení, které Benda výslovně zmiňuje v souvislosti s restitučním sporem o mobiliář na zámku v Opočně. Jedná se o takzvaný kastrací princip, který připouští časté rušení rozhodnutí nižších soudů. Čtvrtým důvodem je pak případná nedostatečná kvalifikace konkrétních soudců, majících závažné neznalosti poválečných právních předpisů. Další vysvětlení bylo opakovaně zmiňováno v řízeních Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku – české soudy jsou přetížené a rozhodují tedy velmi pomalu. Šestý důvod je v kauze Colloredo-Mannsfeld také možné několikrát najít, jedná se o rozdílné názory jednotlivých soudů. Josef Benda výslovně zmiňuje především problematiku rozdílnosti jednotlivých senátů Ústavního soudu ČR – konkrétně těch jmenovaných prezidentem Havlem versus těch jmenovaných prezidentem Klausem. Naprosto zřejmé je i následující vysvětlení – kauzy jsou velmi složité a náročné na studium podkladů. Osmým důvodem je časový odstup od řešených poválečných konfiskací, kdy lze jen obtížně najít příslušné doklady a pamětníci událostí již také většinou nežijí. Devátý důvod bude v tomto výčtu vynechán, neboť se jako jediný netýká opočenského případu. Zato poslední desátý bod zmiňovaný Josefem Bendou si pozornost zaslouží. Jedná se o možnost nadržování žadatelům o majetek ze strany soudů, médií, veřejnosti či úředníků a politiků, a to i například z nevědomosti či prosté nedbalosti.³²⁸ Celkový mediální obraz restituční kauzy Colloredo-Mannsfeld bude zmíněn v následujících kapitolách.

³²⁷ BENDA 2013, 35.

³²⁸ BENDA 2013, 696–698.

5. Ohlas opočenské restituční kauzy

5.1. Názory odborné veřejnosti

Diplomová práce vychází z několika publikací sepsaných odborníky, právníky a historiky, avšak i přesto se většinou jedná o velmi rozdílná pojetí řešeného tématu. Obsáhlá práce doktora práv Josefa Benda „Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989“ z roku 2013 se na více než osmi stech stranách zabývá osmi velkými modelovými případy restitucí majetku bývalých šlechtických rodů. Dílo mělo velký ohlas a bylo Radou Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky označeno jako nejlepší práce roku 2010.³²⁹ Kauza Colloredo-Mannsfeld je v úvodu knihy charakterizována jako ta nejsložitější ze všech popisovaných a Benda jí věnuje přes sto stran.³³⁰ Zabývá se zde historií konfiskace, spory o zámek i mobiliář, a také mediálním obrazem celé kauzy. Historie konfiskace je kapitolou shrnující všechna dostupná fakta bez tendencí přiklánět se na jednu stranu výpovědi. Josef Benda podal výbornou práci například co se týče uvedení kopií návštěvní knihy Konstantina von Neuratha.³³¹ Kdo by knihu četl bez předem daného cíle zjistit osobní názor Benda na celou kauzu, nestranné výroky by až do kapitoly o mediálním obrazu sporu nenašel. V zmíněném shrnutí přístupu médií ke kauze se však již Benda nijak „neskrývá“ a jasně se přiklání na stranu památkářů hájících zájmy státu. Také v závěru již otevřeně píše v souvislosti s Kristinou Colloredo-Mansfeld: *„přitom je případ jejího otce ukázkou ryze účelového přístupu, jak v době okupace, tak době poválečné (...) Rovněž i spory o majetek opočenské větve rodiny Colloredo-Mannsfeld jsou krystalickou ukázkou lavírování podle toho, co se zrovna zdálo jako nejvýhodnější.“*³³² Avšak jak už bylo řečeno, v kapitolách knihy o událostech za války i o restitučním sporu se Benda přísně drží nestranného popisování faktů.

Naproti tomu profesor Jan Županič, který opočenském případě věnoval kapitolu například v knize „Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století“, nebo v kolektivní práci „Okupace, kolaborace, retribuce“, svá nenápadná osobní hodnocení podává v průběhu celého textu. *„Josef Colloredo-Mannsfeld se totiž podle názoru řady poválečných samozvaných*

³²⁹ Mluvíme o prvním vydání knihy v roce 2010. Tato práce používá aktualizované vydání z roku 2013. BENDA 2013, 7.

³³⁰ BENDA 2013, 35.

³³¹ BENDA 2013, 8.

³³² Srov. BENDA 2013, 698.

soudců dopustil několika zásadních prohřešků (...) Je vysoce pravděpodobné, že Josef Colloredo-Mannsfeld nelhal.“³³³

Obecně se dá říci, že oba odborníci svůj názor na kauzu ukazují především výběrem faktů – některá ve svých dílech zmiňují velmi výrazně, jiná naopak jen krátce, nebo vůbec. Jan Županič se ve své práci delší dobu věnuje popisu tématu, které bylo později jádrem ústavní stížnosti Kristiny Colloredo-Mansfeld,³³⁴ a to rasovým nedostatkům v rodině Colloredo-Mannsfeld. Vysvětluje židovský původ babičky Josefa Leopolda, jejíž dcera – Josefova matka – Berta rozená Kolowrat-Krakowská byla dle Norimberských zákonů židovská míšenka.³³⁵ Naopak Josef Benda se zaměřil na jinou část rodiny a několikrát zmínil bratra Anny Marie Rabl, manželky Josefa Leopolda, SS-Hauptscharführera Helmuta Rabla, V jiné části knihy Benda dopodrobna řeší německy psaný dopis Josefa Leopolda německé státní policii z roku 1942, ve kterém Josef omlouvá podpis svého bratra Vikarda na takzvané Benešově deklaraci. Vikard prý dokument podepsal v mladické nerozvážnosti a proti Josefově vůli.³³⁶ Jan Županič Josefův dopis vůbec nezmiňuje, naopak vyzdvihuje podpis členů rodiny Colloredo-Mannsfeld na zmíněném prohlášení české šlechty.³³⁷

Další dvě práce, které zde budou zmíněny, jsou dílem pardubických památkářů a odborníků, kteří jsou na jejich straně. Ač je tedy zřejmé, že jde o publikace, které zastávají stanovisko, že zámek i mobiliář by měl patřit státu, jedná se o důležité texty, které byly využity i při soudních líčeních. První zmíněná kniha je od kolektivu autorů v čele s Evou Nečasovou a nese latinský název „Cui bono restituce?“. Obsahuje popis čtyř restitučních kauz, přičemž největší prostor získala právě kauza Colloredo-Mannsfeld. Ač je již od počátku zřejmé, že autoři straní zájmům státu, kniha přehledně a souvisle předkládá pravdivá fakta, dokumenty i chronologický přehled fází vývoje kauzy. Z tendenčně zaměřených vět budiž zmíněna poslední věta úvodu této knihy z roku 2006, kdy byl zámek opět rozhodnutím soudů v rukou státu: „*Dnešní situace je pak samozřejmě logickým vyústěním i završením soudních sporů mezi dr. Josefem Colloredo-*

³³³ Srov. ŽUPANIČ 2010, 107.

³³⁴ Kristina ve stížnosti udávala, že konfiskace zámku Opočno mohla být rasovou perzekucí. Ústavní soud to odmítl v květnu roku 2020. https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/zamek-opocno-ustavni-soud-spor-restituce.A200519_093542_domaci_knn, vyhledáno 25. 6. 2021.

³³⁵ Berta se v roce 1926 s Jeronýmem Colloredo-Mannsfeld rozvedla. ŽUPANIČ 2010, 104.

³³⁶ BENDA 2013, 319.

³³⁷ ŽUPANIČ 2010, 102–103.

Mannsfeldem a československým státem z doby konsolidování a znovuoobnovování Československé republiky v poválečném období.“³³⁸

Obsahově rozsáhlejší je sborník z roku 2004 s názvem „Pokusy o restituci státního zámku Opočno po roce 1989“. Již v úvodu práce s titulkem „varování čtenáři“ se dozvídáme jasné stanovisko pardubických památkářů, kteří doplňují: „*Nikomu nevnučujeme naše postoje a názory ve věci restituce SZ Opočno, pouze upozorňujeme na nové a často opomíjené skutečnosti případu.*“³³⁹ Přínos sborníku je opravdu především v jeho přílohách. Obsahuje totiž velké množství dobových dokumentů, například Fragebogen Josefova otce i bratra Jeronýma, nebo již zmiňované dopisy Helmuta Rabla a Josefa, či odůvodnění konfiskačního výměru na zámek Opočno. I přílohy této diplomové práce jsou čerpány ze zmiňovaného sborníku. Kromě poměrně emotivních a tendenčně zaměřených kapitol od Oldřicha Vaňury a Jaroslava Šůly³⁴⁰ dílo obsahuje také právní expertizy právníků Václava Pavlíčka a Jiřího Mikeše, kteří se povětšinou zdržují hodnocení.

Za zmínku stojí i bakalářská práce Petry Ehlenové z roku 2012 psaná pod vedením profesora Jana Županiče. Petra Ehlenová v době, kdy spor ještě zdaleka nebyl vyřešen, svou práci zakončuje větou: „*Je smutné, že zášť vůči šlechtě přetrvala téměř po století a stát ovládla touha po majetku namísto cti, aby vrátila Colloredo-Mannsfeldům majetek, který jim náleží.*“³⁴¹

S názory odborníků se však lze kromě literatury setkat také v médiích. V roce 2015 Jan Boris Uhlíř vydal znalecký posudek, který byl předložen advokátem dědičky při soudním řízení. Uhlíř dle vyjádření shledal v jednání okupačních úřadů vůči Josefu Colloredo-Mansfeldovi rasové postoje.³⁴² V následujícím roce v rámci sporu uvedl: „*Rodina byla postižena jako jedna z prvních. Čtrnáct dní před Mnichovem se zástupce rodiny Colloredo-Mansfeld účastnil setkání české šlechty u prezidenta Beneše. Šlechta se za období nsvobody chovala vlastenecky a většina byla za to postižena.*“³⁴³

³³⁸ Srov. NEČASOVÁ 2006, 64.

³³⁹ Srov. VAŇURA 2004, 18.

³⁴⁰ Kapitola Jaroslava Šůly „Colloredové a opočenští Colloredové“ byla v této práci několikrát citována, vždy z ní však byla použita pouhá fakta, a ne osobní stanoviska. Stejně tomu bylo i u úvodního slova Oldřicha Vaňury.

³⁴¹ Srov. EHLENOVÁ 2012, 66–67.

³⁴² https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/soud-o-zamek-v-opocne.A150519_105756_hradec-zpravy_pos, vyhledáno 25. 6. 2021.

³⁴³ Srov. Článek na iDNES. https://www.impuls.cz/regiony/kralovehradecky-kraj/soudni-spor-o-zamek-opocno.A160317_170029_imp-kralovehradecky_kov/tisk, vyhledáno 25. 6. 2021.

Uvedme také dva případy komentování sporu ze strany soudců. První případ je z roku 2005, kdy bývalý soudce Ústavního soudu ČR pro Mladou frontu DNES řekl: „Rozhodnutí Ústavního soudu trpí podle mého názoru vadami, například soudci měnili předchozí rozhodování Ústavního soudu.“³⁴⁴ Druhé vyjádření je naopak až z roku 2020, z doby, kdy Ústavní soud zamítl stížnost Kristiny Colloredo-Mansfeld a zámek Opočno zůstal státní. Pro Reportéry ČT se vyjádřil soudce Jiří Zemánek, který měl jediný ve výroku senátu odlišný názor. Přístup vůči dědičce rodu Colloredo-Mansfeld označil za šikanózní a řekl: „V této věci stěžovatelce Kristině Colloredo-Mansfeldové bylo ukřivděno a spravedlnosti nebylo učiněno za dost.“³⁴⁵

Profesor Jan Županič se ke kauze nevyjadřoval jen písemně, jeho názor jsme mohli zaznamenat také v rozhovoru pro Reportéry ČT. Téma se týkalo roku 1939, kdy se dle vyjádření Županiče na Colloredo-Mansfeldy stupňoval tlak ze strany nacistů, aby vyměnili své české úředníky za německé. „Opakovaně o téhle otázce jednali s prezidentem Háchou. Jednání vedl otec bratrů hradě Jeroným a podle vlastních slov se z jednání vrátil úplně deprimovaný s tím, že Hácha s touhle záležitostí nemůže nic dělat, ale že ho prosil, aby se přihlásili k německé národnosti, aby tak zachránili své české zaměstnance.“³⁴⁶

5.2. Názory laické veřejnosti

„Já mluvím pravdu, já to říkám tak, jak to je. Ale já mám jednu zásadu. Když někdo někomu něco ukradl, tak mu to má vrátit.“³⁴⁷ Velmi důrazně pronesené prohlášení, které zaznělo v roce 2005 v reportáži Reportérů ČT, patří paní Růženě Valáškové, která dle svých slov pro Kristinu Colloredo-Mansfeld pracovala od roku 1991 a prošla s ní všechna soudní řízení. Jsou jí tedy známé rozsudky soudu i různé detaily kauzy, například otázka Josefova vyplnění žádosti o německé státní občanství. K tomuto tématu uvedla: „To je totiž názor pardubických památkářů, kteří tvrdí, že podepsal Fragebogen. Ale přitom tvrdí, že ho nikdy neviděli. No tak, pokud nemám papír a originál, tak nemůžu prostě nic takového podnikat a říkat.“³⁴⁸

³⁴⁴ Srov. BENDA 2013, 412.

³⁴⁵ Srov. VONDRÁČEK 2020.

³⁴⁶ Srov. VONDRÁČEK 2020.

³⁴⁷ Srov. JANOŠEC 2005.

³⁴⁸ Srov. JANOŠEC 2005.

Paní Valášková mluvila také o době, kdy měl Josef s rodinou vykázan pobyt v Rozběřicích. „*A když je odtud vystěhovali, tak oni na tom nebyli dvakrát dobře. My jsme doma měli pekařství a on si z těch Rozběřic k nám jezdil pro chleba s ruksakem.*“³⁴⁹ Ke stejnému období máme i vzpomínku bývalého starosty Opočna Zdeňka Filipa, který byl v čele města tři volební období – od roku 1998 do roku 2010: „*Pomáhal tam při výstavbě Škodovky v Plotištích normálně jako řadový pracovník. O nemocnou manželku a malou dcerušku se tam musel starat, takže se k němu Němci zachovali velmi tvrdě.*“³⁵⁰

Zůstaňme ještě u názorů opočenských starostů – první zmiňovaný Zdeněk Filip se ve svém volebním období nijak netajit svými názory na kauzu a nesnažil se zůstat nestranný, naopak: „*Já si myslím, že tohle bylo zabaveno neprávem a pan doktor právě tím, že nechtěl spolupracovat s Německou říší, tak mu to Němci vzali.*“³⁵¹ Poté, co byl veškerý nemovitý majetek v roce 2003 vrácen Kristině Colloredo-Mansfeld,³⁵² se Zdeněk Filip vyjádřil k rozhodnutí soudu jako k „nápravě staré křivdy“.³⁵³

V porovnání s Filipem se následující starosta Štěpán Jelínek, který byl ve vedení Opočna od roku 2010, ke sporu vyjadřoval opatrněji. V roce 2014 po rozhodnutí Ústavního soudu o novém obnovení řízení se Jelínek k rozsudku vyjádřil takto: „*Do objektu se dlouhodobě neinvestuje, nejvíce tím trpí samotná památka.*“³⁵⁴ Řekl také, že by uvítal, kdyby justice již konečně situaci rozhodla, protože vleklý spor je neštěstím.³⁵⁵ Poté však přece poněkud naznačil svůj názor na restituci: „*Nezastírám to, že soukromý vlastník je vstřícnější v jednáních ohledně spolupráce a není tak svázaný předpisy a zákony jako Národní památkový ústav. Zkrátka se určitě lépe jedná z pozice soukromníka než nějaké instituce.*“³⁵⁶

Současnou starostkou Opočna je v roce 2021 již druhé volební období Šárka Škrabalová. V roce 2020 pro Reportéry ČT v rozhovoru chválila Kristinu Colloredo-Mansfeld za její dobrou komunikaci s opočenskými obyvateli a za to, že se účastní kulturních akcí a setkání pořádaných městem. Zpětně se také vyjádřila k čtyřletému období, kdy Kristina zámek vlastnila: „*Udělal zde spoustu věcí, upravovala park, byly*

³⁴⁹ Srov. JANOŠEC 2005.

³⁵⁰ Srov. JANOŠEC 2005.

³⁵¹ Srov. JANOŠEC 2005.

³⁵² Zámek i ostatní nemovitosti Kristina Colloredo-Mansfeld držela pouze čtyři roky, poté byly převedeny zpět do státního majetku. NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019, 14.

³⁵³ <https://www.novinky.cz/krimi/opocno-se-vraci-rodu-colloredo-mansfeld>, vyhledáno 25. 6. 2021.

³⁵⁴ <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/kralovehradecky/ustavni-soud-justice-musi-znovu-resit-spor-o-zamek-opocno/r~f9bb2f8cae9b11e384150025900fea04/>, vyhledáno 25. 6. 2021.

³⁵⁵ <https://www.irozhlas.cz/node/5919091>, vyhledáno 25. 6. 2021.

³⁵⁶ <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/kralovehradecky/ustavni-soud-justice-musi-znovu-resit-spor-o-zamek-opocno/r~f9bb2f8cae9b11e384150025900fea04/>, vyhledáno 25. 6. 2021.

potřeba vyměnit obě brány, ty jsou velice krásné. Vlastně se o ten zámek starala tak, jak nejlépe uměla.“³⁵⁷ V rozhovoru s autorkou práce v roce 2021 sice také Kristinu chválila – „Všichni ji zde máme moc rádi. Do Opočna přijíždí často, vždy se s ní rádi vidíme. V domě F. Kupky má své sídlo a je součástí všech významných oslav v našem městě.“³⁵⁸ – ale zároveň se pozitivně vyjádřila i k současné správě zámku. „Musím říci, že nový pan kastelán se stará o zámek opravdu znamenitě. Panu kastelánovi se podařilo sehnat spoustu finančních prostředků a zámek čekají i velké zásadní opravy, které nemohou mít odkladu. Jsem ráda, že se zámek zvelebuje a bude opět vzkvétat.“³⁵⁹ Ač by si dokázala představit, že by objekt opět vlastnila Kristina Colloredo-Mansfeld a myslí si, že zámek by určitě vzkvétal, zároveň zmiňuje, že je pro město důležité, že se v roce 2020 konečně rozhodlo o výsledku sporu. Co se týče verdiktu soudů, nikdo z obyvatel Opočna prý nedokáže rozklíčovat, jestli bylo rozhodnuto správně.³⁶⁰

Sami opočenští obyvatelé v roce 2005 takto pokorní nebyli a do diskuzí se pustili v celé sérii článků v Opočenských novinách. Jako první vody rozbouřila Olga Hostovská, která se v článku „Komu patří opočenský zámek?“ jasně vyjádřila pro podporu Kristiny a k pardubickým památkářům uvedla: „Připadá mi totiž, že neštěstí opočenského zámku spočívá v tom, že ho památkáři stihli opravit ještě před sametovou revolucí. Kdyby to byla zanedbaná ruina, jako tolik jiných památkově chráněných objektů v naší zemi, patrně by nikdo nezkoumal, zda a do jaké míry byl Josef Colloredo-Mannsfeld spíše Němec nebo Čech, a zámek by byl bez problémů restituente vydán, aby ho dala do pořádku.“³⁶¹ Olga Hostovská poté vyjádřila přání, aby u soudu mohli svědčit všichni ti, kteří znali Josefa Leopolda. Vzápětí si stýská, že většina z nich už je po smrti, vyjmenovává je a popisuje, proč to byli skvělí lidé. Sama paní Hostovská si prý Josefa i malou Kristinu v kočárku pamatuje a popis jejich dobrých vlastností zakončuje slovy: „Zkrátka, rodina Josefa Colloredo-Mansfelda k Opočnu patřila v minulosti, a bylo by dobře, kdyby k němu patřila i nadále.“³⁶²

Na článek Olgy Hostovské reagoval hned v dalším čísle Opočenských novin další opočenský rodák Lubomír Hejzlar. Poněkud ironicky se obracel k předchozímu vydanému článku a tvrdil: „Domnívám se, že výčet zaměstnanců, kteří na zámku sloužili,

³⁵⁷ Srov. VONDRÁČEK 2020.

³⁵⁸ Srov. ŠKRABALOVÁ 2021.

³⁵⁹ Srov. ŠKRABALOVÁ 2021.

³⁶⁰ ŠKRABALOVÁ 2021.

³⁶¹ Srov. HOSTOVSKÁ 2005, 4.

³⁶² Srov. HOSTOVSKÁ 2005, 4.

*ani to, že malá Kristina v raném věku mluvila česky, by neměl být důvod pro navrácení majetku (...) Věřím, že definitivní řešení majetkových poměrů bude podle Benešových dekretů, a ne podle svědectví, že paní Kristina je taková hodná paní, jak jsem slyšel v televizních novinách od soudu v Rychnově nad Kněžnou.*³⁶³

Na článek Lubomíra Hejzlara byla v Opočenských novinách otištěna reakce o pár měsíců později, k opočenské kauze se tentokrát vyjadřoval Ladislav Šimerda ze Správy lesů Kristiny Colloredo-Mansfeld Opočno. Svou nadřizenou obhajuje výčtem informací, které již v této práci zazněly. Jedná se například o dopis Josefa Colloredo-Mannsfelda Ministerstvu vnitra ČSR ze dne 1. srpna 1945, nebo o podpis členů rodiny Colloredo-Mannsfeld v deklaraci věrnosti českému národu.³⁶⁴ Lubomír Hejzlar byl také k vidění v reportáži Reportérů ČT v roce 2020, kde mluvil o příkladné sociální péči rodiny Colloredo-Mannsfeld, nebo o jejich finanční podpoře opočenské nemocnice.³⁶⁵

Současný kastelán zámku Tomáš Kořínek předkládá názor, že pohled na restituci se u opočenských občanů v průběhu let měnil. Z původně převažující podpory restituentky Kristiny se také díky církevním restitucím názor proměnil a „*nyní začalo státní správě ‚fandit‘ více lidí. V Opočně je situace cca půl na půl. Polovina obyvatel ‚státní‘ správě fandí, druhá polovina by naopak uvítala vydání celého areálu paní Kristině C-M. Já pracuji v ‚sociální bublině‘, kdy většina lidí je proti vydání a názor nijak nemění.*“³⁶⁶ Podobný pocit má i Kristina Colloredo-Mansfeld, která pro Seznam Zprávy v roce 2020 uvedla: „*Určitě jsou nějakí lidé, co mě nemají rádi, to je normální. Jenom si myslím, že tady mám výborné lidi a že mě mají rádi. Více než půlka určitě.*“³⁶⁷ Článek Rychnovského deníku z roku 2016 popisuje opočenské obyvatele jako sporem unavené, kteří už si především přejí, aby se situace vyřešila.³⁶⁸

Ke kauze se různými způsoby vyjádřili také zástupci bývalých šlechtických rodů. Reportéři ČT v roce 2020 udělali rozhovor s potomkem kostelecké větve šlechtického rodu Kinských z Vchynic a Tetova Františkem Kinským, který je také starostou Kostelce nad Orlicí. Kauzu komentuje slovy: „*To je kauza, kterou mi rozum nebere. Protože Kristině i jejímu bratranci byl vydán veškerý majetek po bratrech Colloredo – Dobříš, Opočno – vše v Opočně. Kromě jedné jediné věci, a to je ten zámek. Vůbec nechápu, proč,*

³⁶³ Srov. HEJZLAR 2005, 1–4.

³⁶⁴ HEJZLAR 2005, 4.

³⁶⁵ VONDRÁČEK 2020.

³⁶⁶ Srov. KOŘÍNEK 2021.

³⁶⁷ Srov. HUMPÁLOVÁ/VEŠKRNA 2020.

³⁶⁸ https://rychnovsky.denik.cz/zpravy_region/vlekly-spor-o-zamek-uz-vadi-i-mistnim-chteji-rozhodnuti-20160806.html, vyhledáno 25. 6. 2021.

a navíc si myslím, že je to strašná škoda, protože ten zámek třicet let chátrá. Zatímco kdyby ho vlastnila Kristina, tak to bude perla. Renesanční perla východních Čech.“³⁶⁹

Druhým potomkem šlechtického rodu, který se ke kauze v roce 2020 po rozsudku, že majetek zůstane státu, vyjádřil, je Karel Schwarzenberg. Na svém facebookovém profilu 24. května 2020 napsal příspěvek, který uvedl slovy, že není právník a ani nezná podrobnosti kauzy, že chce pouze připomenout některé věci. Dodal, že všechny členy rodiny Colloredo-Mannsfeld znal a prohlásil, že se jednalo o velké vlastence. Josefovu žádost o německé občanství komentoval slovy: „*Jeho žena nebyla Češka, byla z té situace zoufalá a naléhala na něho, aby požádal o německé občanství a pravda je, že to udělal. Nicméně, nesmíme zapomenout, a jak mi mnozí z okolí Opočna potvrdili, když jsem tam jezdil i během svých kampaní, Josef Colloredo se aktivně podílel během protektorátu na odboji proti nacistům.*“³⁷⁰ Dle názoru Karla Schwarzenberga byli všichni členové rodiny odpůrci nacismu a svůj příspěvek končí slovy: „*Chtěl jsem tedy jen připomenout postoje rodu Colloredo-Mansfeld během války a jak jsme se jim my odměnili.*“³⁷¹

5.3. Přímí účastníci sporu a obraz kauzy v médiích

Josef Benda Colloredo-Mannsfeldskou kauzu definuje jako tu nejvíce medializovanou ze všech, které rozebírá ve své studii.³⁷² O kauze byly napsány stovky článků a sdělovací prostředky byly především z počátku nakloněny spíše na stranu restituentů.³⁷³ Dobře to ilustrují události po prosinci roku 2004, kdy soudy majetek opět přiřkly státu. V té době se v novinách objevovaly články s názvy: „Český právní stát – absurdní sen“, „Jsem šlechtic, kdo je mň“, „Šlechta v nemilosti“, či „Jestli je tady demokracie, vyhraje“. Byly také uskutečňovány dlouhé rozhovory s Kristinou Colloredo-Mansfeld a zveřejňována její kritika soudních rozhodnutí, ale ve většině případů nebyl dán prostor – nebo alespoň ne dostatečný – protistraně, aby se k tématu mohla vyjádřit také.³⁷⁴ Kristina Colloredo-Mansfeld se během restitučního sporu objevila třikrát v reportáži Reportérů ČT – v roce 2005, 2016 a 2020, dvakrát byla hostem v pořadu Jana Krause – v roce 2007 v Uvolněte se, prosím a v roce 2012 v Show Jana

³⁶⁹ Srov. VONDRÁČEK 2020.

³⁷⁰ Srov. <https://www.facebook.com/karel.schwarzenberg/>, vyhledáno 26. 6. 2021.

³⁷¹ Srov. <https://www.facebook.com/karel.schwarzenberg/>, vyhledáno 26. 6. 2021.

³⁷² BENDA 2013, 407.

³⁷³ NEČASOVÁ 2006, 65.

³⁷⁴ BENDA 2013, 407–408.

Krause, dále byla hlavní postavou první řady sedmého dílu pořadu *Modrá krev* a v roce 2020 s ní byl natočen rozhovor v FTV Prima a na Seznam Zprávy.

Konkrétně pořad *Reportéři ČT* zmiňuje přímý účastník sporu a současný vedoucí správy památkového objektu zámek Opočno Tomáš Kořínek v rozhovoru vytvořeném pro tuto diplomovou práci: „*Pořad Reportéři ČT často vyslechne jen jednu stranu a u druhé – protože se to do ladění reportáže nehodí – prostě nenechá mluvit.*“³⁷⁵ Při hlubším zkoumání reportáží můžeme dát Tomáši Kořínkovi za pravdu. Pořad z roku 2005 ještě obsahoval množství různých názorů, poměrně velký prostor dostali i právní zástupce NPÚ Miloš Hošek a profesor ústavního práva Václav Pavlíček. Celkové vyznění reportáže mělo neutrální charakter a úvodní slovo i komentáře v průběhu pořadu nebyly výrazněji nakloněny na jednu či druhou stranu sporu.

Avšak pořad *Reportérů ČT* z roku 2016 měl již úplně jiné ladění. Již úvod reportáže zněl takto: „*Česká šlechta nemá zrovna na růžích ustláno, jak by se mohlo zdát. Dějiny ji v posledním století pěkně masírovaly. Dobrým příkladem je osud Colloredo-Mannsfeldů, jednoho z největších šlechtických rodů u nás, jehož pokračovatelka Kristina už čtvrtstoletí bojuje o rodinný zámek. Musela se vyrovnávat s pomluvami, že její otec kolaboroval s nacisty, ačkoli pomáhal odboji a podepsal známé prohlášení české šlechty o věrnosti republice. Od poválečného období tak přetrvávají křivdy, které nedokázal odstranit ani polistopadový režim.*“³⁷⁶ V rámci pořadu velké množství času k vyjádření dostala Kristina Colloredo-Mansfeld, v reportáži dále mluvil její advokát Jakub Fröhlich a historik Jan Županič, který byl již v této práci zmíněn jako osoba stranící názoru restituentů. Naopak protistrana měla v roce 2016 jen jednoho vystupujícího, právního zástupce NPÚ Miloše Hoška, který navíc mohl mluvit jen přibližně dvacet vteřin ze čtrnáctiminutového videa.³⁷⁷

Poslední reportáž *Reportérů ČT* na téma restitucí opočenského zámku vznikla v roce 2020. Jednalo se o podobný případ jako v roce 2016, neboť ve videu dostala několikrát prostor mluvit Kristina Colloredo-Mansfeld, dále se zde objevují již zmiňovaní František Kinský, soudce Jiří Zemánek, historik Jan Županič, pracovník Colloredo-Mannsfeldů Ladislav Šimerda a starostka Opočna Šárka Škrabalová. Jako zástupce

³⁷⁵ KOŘÍNEK 2021.

³⁷⁶ Srov. MACHÁČEK 2016.

³⁷⁷ Jednalo se o dva krátké vstupy o několika větách.

opačného názoru tentokrát dostal možnost vyjádření Josef Benda a na celých deset vteřin také generální ředitelka NPÚ Naděžda Goryczková.³⁷⁸

Podobnou chybou, jakou je nedostatek prostoru k vyjádření jedné ze stran sporu, je i nekritické přejímání výroků pouze jedné názorové skupiny. Tyto chyby, jak bylo ukázáno, česká média udělala vícekrát. Další velmi častou chybou sdělovacích prostředků je označování Kristiny Colloredo-Mansfeld titulem „hraběnka“.³⁷⁹ Toto označení je nesprávné ze dvou důvodů. Prvním důvodem je zákon č. 81/1918 Sb., kterým byly již v roce 1918 zrušeny všechny šlechtické tituly,³⁸⁰ tím druhým je pak fakt, že rodina Colloredo-Mansfeld nebyla rodina hraběcí, ale knížecí.³⁸¹

Ve sdělovacích prostředcích byl také několikrát zmíněn špatný stav zámku v době probíhajících restitucí. V roce 2020 toto řekl již citovaný František Kinský: „*Ten zámek třicet let chátrá. Zatímco kdyby ho vlastnila Kristina, tak to bude perla.*“³⁸² Kristina v roce 2016 uvedla podobný názor: „*Když to dostanu zpátky, budu mít energii. Sedneme si všichni dohromady a pak něco uděláme, aby to taky víc žilo. Teď je to úplně mrtvý tam.*“³⁸³ Z podobných výroků nelze automaticky vyvozovat, že byly míněny jako napadení protistrany a její nečinnosti při údržbě zámku. Avšak je vhodné uvést i názor Tomáše Kořínka na to samé téma. Takto odpovídal v rozhovoru pro diplomovou práci na otázku, co se pro správu zámku mění výrokem Ústavního soudu z roku 2020 a konečného rozhodnutí, že majetek bude i nadále patřit státu. „*Pro správu zámku se změnilo mnoho. Konečně se pro zámek otevřela cesta k financování z různých zdrojů, které doposud nemohl čerpat – evropské peníze, SMVS atd. Do této doby mohl řešit pouze havarijní stavy a muselo se vše velmi důkladně argumentovat, proč je třeba to opravit. Nyní je možnost hlásit se do mnoha dalších dotačních titulů, kde se nemusí řešit pouze havarijní stavy, kterých má však zámek po třiceti letech soudních bitev. Zároveň je možnost „dodělat“ již rozpracované projekty, které se např. započaly, ale byly před dokončením ukončeny (i ve fázi pouze vypracování projektu). Příkladem může být renesanční letohrádek či jízdárna.*“³⁸⁴

³⁷⁸ VONDRÁČEK 2020.

³⁷⁹ Například zde. https://www.denik.cz/z_domova/hrabenka-colloredo-mansfeldova-zamek-opocno-bych-nechala-otevreny-pro-lidi-20150721.html, vyhledáno 27. 6. 2021.

³⁸⁰ MŽYKOVÁ 1994, 10.

³⁸¹ <https://www.colloredo-mansfeld.com/de/who-is-who.html>, vyhledáno 26. 6. 2021.

³⁸² Srov. VONDRÁČEK 2020.

³⁸³ Srov. MACHÁČEK 2016.

³⁸⁴ Srov. KOŘÍNEK 2021.

Po citaci Tomáše Kořínka a jeho pohledu na situaci po rozhodnutí z roku 2020 je nutné dodat také názor protistrany. V rozhovoru pro Seznam Zprávy na otázku redaktorky „*Jaká byla vaše první bezprostřední reakce poté, co jste se dozvěděla o verdiktu Ústavního soudu?*“³⁸⁵ Kristina Colloredo-Mansfeld řekla: „*Myslela jsem, že zámeček určitě dostanu zpátky. A ta první reakce? Strašně jsem se zlobila. A pak jsem si řekla, že to tak nemusí skončit. To tak nemůže skončit – když je tady demokracie, není ani možnost, aby to tak skončilo.*“³⁸⁶

³⁸⁵ Srov. HUMPÁLOVÁ/VEŠKRNA 2020.

³⁸⁶ Srov. HUMPÁLOVÁ/VEŠKRNA 2020.

Závěr

Po skončení druhé světové války se do Československa vrátil prezident a s ním začaly platit i Benešovy dekrety. Dekret č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa měl za následek převzetí obrovského komplexu majetku, který v sobě zahrnoval i nesmírné hodnoty umělecké a historické.³⁸⁷ Když byla 19. prosince 1945 provedena konfiskace opočenského velkostatku, stát získal nejen překrásnou renesanční zámeckou budovu, ale i sbírky v ní uložené včetně výjimečné obrazárny. „*Ve vnitřním zámku nachází se pamětností všelijakých, zejména obrazův mnoho.*“³⁸⁸ Obrazárna je součástí mobiliáře spravovaného NPÚ, o který se v současné době vede restituční spor.

Ve své práci jsem se pokusila dosáhnout vytyčených cílů. Popsala jsem historii zámku a sbírek zde uložených, velkou pozornost jsem věnovala především obrazovému fondu, jemuž patřila třetí kapitola. Dále jsem shrnula důležité události za druhé světové války a po ní, které se vážou k Josefu Colloredo-Mannsfeldovi a jeho rodině. Následně jsem se věnovala období ne tak vzdálenému a popsala jsem podstatu i průběh současného restitučního sporu o část mobiliáře spravovaného NPÚ na zámku v Opočně. Posledním cílem práce bylo pojednání o názorech odborné a laické veřejnosti, analýza dostupné literatury včetně zhodnocení její nestrannosti a popis obrazu kauzy v médiích.

K práci jsem přiložila důležité dokumenty týkající se událostí z doby druhé světové války v rodině Colloredo-Mannsfeld. Jedná se o dopis Josefa Leopolda Colloredo-Mannsfeld tajné státní policii z 28. března 1942, a to v původní němčině i v českém překladu. Dále je to český překlad dopisu Helmuta Rabla na Majetkový úřad říšského protektora z 15. dubna 1942 a v neposlední řadě obsáhlý dopis Josefa Leopolda Colloredo-Mannsfelda Ministerstvu vnitra ČSR ze dne 1. srpna 1945. Všechny tyto dokumenty jsem čerpala ze sborníku pardubických památkářů s názvem „Pokusy o restituci státního zámku Opočno po roce 1989“.

Při své analýze odrazu restitučního sporu v médiích i názorů veřejnosti jsem zjistila, že většina informací a reakcí se týká restitučního sporu o nemovitý majetek včetně zámeckého objektu. Spor o mobiliář stojí spíše na okraji zájmu veřejnosti i sdělovacích prostředků. Historii restitučního sporu o movitý majetek jsem popsala a dosáhla všech vytyčených cílů. Avšak při popisu ohlasů kauzy jsem se musela z velké části uchýlit do

³⁸⁷ MŽYKOVÁ 1994, 13.

³⁸⁸ Srov. SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994, 37.

problematiky sporu o zámek, neboť reakce téměř nikdy nejsou vztahovány pouze na mobiliář. Jelikož se však obě témata v mnohém prolínají, mají společné – především historické – prvky a zároveň se také v obou kauzách objevují téměř stejní aktéři,³⁸⁹ vycházela jsem v poslední kapitole práce několikrát z dat tematicky zaměřených pouze na spor o zámek.

Výzkum ohlasů restitučního sporu ukázal na mnohá nestranná vyjádření ze strany sdělovacích prostředků i odborné veřejnosti a na mnohé chyby a tendenčně zaměřené příspěvky v médiích. Jako příklad asi nejtypičtější chyby uveďme označování Kristiny Colloredo-Mansfeld titulem „hraběnka“. Dalším nešvarem médií je časté nekritické přejímání výroků pouze jedné ze stran sporu, dále bych uvedla neposkytnutí dostatečného prostoru některé ze stran – v tomto případě se jedná především o NPÚ – k vyjádření svého názoru.

Diplomová práce se zabývala také názory veřejnosti. Závěry svého výzkumu bych shrnula velmi opatrně, neboť jsem neměla k dispozici žádný historický ani současný průzkum veřejného mínění, ale vycházela jsem pouze z rozhovorů, reportáží a článků v médiích. Uvedla jsem množství příkladů toho, že z počátku se veřejnost přiklání spíše na stranu rodiny Colloredo-Mannsfeld. Tuto stranu sporu podporovali především opočenští starostové. Současná starostka Šárka Škrabalová se nyní vyjadřuje ve smyslu toho, že restituční kauzu je těžké hodnotit, názorů je mnoho a není jisté, který je ten správný.³⁹⁰ S Kristinou Colloredo-Mansfeld však sympatizuje a udává, že po celé čtyři roky, kdy měla zámek v držení ona, se o něj starala, jak nejlépe mohla.³⁹¹ Zároveň si váží práce nového opočenského kastelána Tomáše Kořínka: „*Je zde mladý šikovný kastelán, který se opravdu snaží.*“³⁹²

Názor Tomáše Kořínka, druhého dotazovaného pro tuto práci, na restituční spor o mobiliář zámku je tento: „*O spor se aktivně zajímám, proto se chci účastnit soudních stání a dalších jednání ke sporu, abych mohl případně odpovídat na dotazy novinářů atd. Zároveň jsem vystudovaný historik, proto využívám své znalosti i při archivních rešerších, které by mohly spor posunout k jeho ukončení.*“³⁹³ Co se týče jeho názoru na současný výsledek restitučního sporu o zámek, má především radost, že když je nyní kauza u konce,

³⁸⁹ Myšlena především Kristina Colloredo-Mansfeld, ale ve sporu o mobiliář se objevuje ještě Jeroným Medard Colloredo-Mannsfeld do roku 1998, od té doby Jerome Colloredo-Mannsfeld.

³⁹⁰ ŠKRABALOVÁ 2021.

³⁹¹ VONDRÁČEK 2020.

³⁹² Srov. ŠKRABALOVÁ 2021.

³⁹³ Srov. KOŘÍNEK 2021.

správa zámku bude moci řešit i jiné než havarijní stavy a že „*se tím otevřela cesta k financování z různých zdrojů, které doposud nemohl čerpat.*“³⁹⁴

Diplomová práce otevřela cestu dalšímu možnému výzkumu. Na mou prosbu o rozhovor bohužel kladně zareagovali pouze dva dotazovaní – Šárka Škrabalová a Tomáš Kořínek. Další účastníci kauzy se z rozhovoru omluvili, nebo na dotazy neodpovídali. Většího množství dat a díky tomu i lepší představě o názorech na restituční spor by se dosáhlo, pokud by se výzkumníkovi podařilo získat další respondenty. Další výzkum navrhuji v podobě komparace opočenské kauzy s dalšími šlechtickými restitučními spory na území České republiky.

Objektivní posouzení restituce Colloredo-Mannsfeldské obrazárny přinese nejen její budoucí konečné řešení, ale především čas. „*Idea restitucí může být brána v původním významu pojmu – obnova, tedy znovuvzkříšení. To je možné, jsou-li vhodné okolnosti. Tuto křehce zvažitelnou podmínku modeluje nepřeherný soubor daností a předpokladů. Výsledky ukáže čas.*“³⁹⁵

³⁹⁴ Srov. KOŘÍNEK 2021.

³⁹⁵ Srov. MŽYKOVÁ 1994, 18.

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČT	Česká televize
MNV	Místní národní výbor
NPÚ	Národní památkový ústav
SPÚ	Státní památkový ústav
SS	Schutzstaffel

Seznam literatury

- BENDA 2013 — Josef BENDA: Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989. Praha 2013
- BERGER 1997 — Tomáš BERGER (ed.): Hommage a Bosch. Praha 1997
- BERGER/BERGEROVÁ/ZAPLETALOVÁ 2014 — Petr BERGER / Šárka BERGEROVÁ / Jana ZAPLETALOVÁ: Madona z Opočna, Andrea del Sarto. Příběh zapomenutého obrazu. Písečná u Žamberka 2014
- BLAŽÍČEK 1956 — Oldřich Jakub BLAŽÍČEK: Obrazárny státních zámků. Praha 1956
- DANIEL 1996 — Ladislav DANIEL (ed.): Benátčané. Malířství 17. a 18. století z českých a moravských sbírek. Praha / Milán 1996
- DANIEL/PROHASKA 1995 — Ladislav DANIEL / Wolfgang PROHASKA: Mezi erupcí a morem. Malířství v Neapoli 1631–1656. Praha 1995
- DVOŘÁK 1898 — Jan DVOŘÁK: Z paměti roboty a útrap lidu selského na Opočensku. K oslavě jubilea zrušení roboty v okresu Opočenském dle zachovaných zápisů. Opočno 1898
- EHLENOVÁ 2012 — Petra EHLENOVÁ: Colloredo-Mannsfeldové ve 20. století (bakalářská práce na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2012
- HEJNA 1962 — Antonín HEJNA: Opočno: státní zámek a památky v okolí. Praha 1996
- HEJZLAR 2005 — Lubomír HEJZLAR: Ad. Komu patří opočenský zámek? In: Opočenské noviny, 4, 2005, 1–4
- HOSTOVSKÁ 2005 — Olga HOSTOVSKÁ: Komu patří opočenský zámek? In: Opočenské noviny, 3, 2005, 1–4
- HŮLKOVÁ/JIRÁK 2017 — Anežka HŮLKOVÁ / Matouš JIRÁK: Osobnost sběratele a bibliofila Josefa Colloredo-Mannsfelda. In: Zprávy památkové péče, 77, 2017, 91–100
- JANÁČEK 1987 — Josef JANÁČEK: Ženy české renesance. Praha 1987
- JIRÁK 2001 — Matouš JIRÁK: Otázky kladené Žerotínskému epitafu. In: Orlické hory a Podorlicko, sborník vlastivědných prací, 11, 2001, 39–54
- JIRÁK 2017 — Matouš JIRÁK: Mezi teorií a praxí: František Horčíčka a Opočno. In: Zprávy památkové péče, 77, 2017, 82–90

- JIRÁK/BURONĚ/HORČIČKA 2018 — Matouš JIRÁK / Miloš BURONĚ / František HORČIČKA: František Horčička – katalog Colloredo-Mansfeldské obrazárny. Kritický katalog. Praha 2018
- JIRÁK/JUNEK 2017 — Matouš JIRÁK / Milan JUNEK: Julius Scheurer a Opočno. In: Zprávy památkové péče, 77, 2017, 74–81
- KK 1992 — KK: Spor o zámek Opočno. In: Orlický týdeník, 1992, 3
- KOMÁREK 1936 — Julius KOMÁREK: Lovecké sbírky v zámku opočenském. In: Josef Colloredo Mansfeld: sborník statí k sedmdesátým narozeninám, 1936, 93–99
- KUKLÍK 2010 — Jan KUKLÍK: Znárodněné Československo: od znárodněné k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha 2010
- LANDA 1929 — Hubert LANDA: Seznam Colloredo-Mansfeldské obrazárny v Opočně. Opočno 1929
- LÁSKA 1999 — Jaroslav LÁSKA: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze 16. až 18. století. In: Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací Rychnov nad Kněžnou, Okresní muzeum Orlických hor, 1999, 96–122
- LÁSKA 1968 — Jaroslav LÁSKA: Východní Hradecko v dějinném vývoji. Příspěvek k hospodáříským a sociálním dějinám našeho venkova. In: Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací Rychnov nad Kněžnou, Okresní muzeum Orlických hor, 1968, 30–51
- LIFKA 1936 — Bohumír LIFKA: Zámecké knihovny v Opočně a na Dobříši a jejich pán jako bibliofil. In: Josef Colloredo Mansfeld: sborník statí k sedmdesátým narozeninám, 1936, 27–35
- MACH 2020 — Jiří MACH: Manévry pro mocnáře. In: Dobrušský zpravodaj, 2020, 12
- MACHYTKA 1972 — Lubor MACHYTKA: Malířství 17. a 18. století ve státních zámcích východních Čech. Pardubice 1972
- MATĚJČEK 1937 — Antonín MATĚJČEK: Zámecká galerie v Opočně. In: Umění X., Praha 1937, 13–36
- MATĚJČEK/WIRTH 1936 — Antonín MATĚJČEK / Zdeněk WIRTH: Umělecký majetek colloredo-mansfeldských panství v Čechách. Praha 1936
- MUSIL/SVOBODA 1998 — František MUSIL / Ladislav SVOBODA: Hrady, zámky a tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou. Ústí nad Orlicí 1998

- MŽYKOVÁ 1994 — Marie MŽYKOVÁ (ed.): Navrácené poklady. Restitutio in integrum: výstava pod patronací Kanceláře prezidenta republiky v Tereziánském křídle Pražského hradu. Praha 1994
- NEČASOVÁ 2006 — Eva NEČASOVÁ (ed.): Cui bono restituce? Praha 2006
- NEUMANN 2001 — Jaromír NEUMANN: Malíř František Horčíčka a Hankova falza. In: Jaroslav ČECHURA (ed.): Falza a podvody české historie. Praha 2001, 108–127
- NETKOVÁ/JIRÁK/JUNEK 2019 — Jarmila NETKOVÁ / Josef JIRÁK / Milan JUNEK: Syllabus – průvodcovský text pro státní zámek Opočno. Pardubice 2019
- NETKOVÁ/SVATOŇOVÁ 1984 — Jarmila NETKOVÁ / Jana SVATOŇOVÁ: Návštěvní řady a zpřístupňování hradů a zámků. Část I. In: Památky a příroda, 1984, 523
- PAVLÍČEK 2004 — Václav PAVLÍČEK: Právní expertíza ve věci restitučního sporu o státní zámek Opočno. In: Pokusy o restituci státního zámku Opočno po roce 1989: studie a dokumenty. Pardubice 2004, 21–37
- PTÁČEK 2008 — Josef PTÁČEK: Dobruška a Opočno. Praha / Litomyšl 2008
- RATHOUSKÝ/LIKOVSKÝ 2006 — Václav RATHOUSKÝ / Zbyněk LIKOVSKÝ: Opočno 1068–2000. Historie v datech. Praha 2006
- SEDLÁČEK/LIEBSCHER/LIEBSCHER 1994 — August SEDLÁČEK / Adolf LIEBSCHER / Karel LIEBSCHER: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl 2, Hradecko. Praha 1994
- SCHEURER/JIRÁK/JUNEK 2017 — Julius Ernst SCHEURER / Matouš JIRÁK / Milan JUNEK. Scheurerův lístkový katalog – opočenská sbírka zbraní: kritický katalog. Praha 2017
- STÁTNÍ ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE 1987 — STÁTNÍ ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE A OCHRANY PŘÍRODY. KRAJSKÉ STŘEDISKO VÝCHODOČESKÉHO KRAJE: Zámecká obrazárna: Státní zámek Opočno. Praha 1987
- ŠIMERDA 2005 — Ladislav ŠIMERDA: Ad. Komu patří opočenský zámek? In: Opočenské noviny, 6, 2005, 1–4
- ŠŮLA 2004 — Jaroslav ŠŮLA: Colloredové a opočenští Colloredové. In: Pokusy o restituci státního zámku Opočno po roce 1989: studie a dokumenty. Pardubice 2004, 99–140
- ŠTĚPÁN 2018 — Dalibor ŠTĚPÁN: Kapucínský klášter a kostel Narození Páně s křížovou cestou. In: Opočenské noviny, 2018, 6

- TOMEK/KOSMAS 1882 — Václav Vladivoj TOMEK / KOSMAS: Kosmůw Letopis český s pokračováními kanowníka Vyšehradského a mnicha Sázawského. Praha 1882
- VACINOVÁ 1971 — Jana VACINOVÁ: Zámecká knihovna v Opočně. Hradec Králové 1971
- VAŇURA 2004 — Oldřich VAŇURA (ed.): Pokusy o restituci státního zámku Opočno po roce 1989: studie a dokumenty. Pardubice 2004
- VLČEK 2015 — Pavel VLČEK: Colloredo-Mansfeldský palác na Starém Městě pražském. Praha 2015
- VLČEK 1999 — Pavel VLČEK: Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha 1999
- VRÁTNÁ 2010 — Michaela VRÁTNÁ: Zámek Opočno – proměna interiérů (bakalářská práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2010
- ZBORANOVÁ 2006 — Veronika ZBORANOVÁ: Obrazová sbírka šlechtického rodu Colloredo-Mansfeld na zámku Opočno se zaměřením na barokní neapolskou malbu (diplomová práce na Filosofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně). Brno 2006
- ZEMAN 2016 — Karel ZEMAN: Analýza restitučních procesů v České republice. Restituce a ostatní procesy transformující vlastnická práva. Praha 2016
- ŽĎÁRSKÝ 2014 — Milan ŽĎÁRSKÝ: Ze zámecké obrazárny v Opočně zbylo torzo. In: Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků, 49, 2014, 14–16
- ŽIVOTSKÁ 1992 — Jana ŽIVOTSKÁ: Opočno. Praha 1992
- ŽUPANIČ 2010 — Jan ŽUPANIČ: Rezistence a perzekuce. Rod Colloredo-Mannsfeldů za druhé světové války. In: Ivo PEJČOCH (ed.): Okupace, kolaborace, retribuice. Praha 2010
- ŽUPANIČ/FIALA/STELLNER 2001 — Jan ŽUPANIČ / Milan FIALA / František STELLNER: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české. Praha 2001

Rozhovory

Rozhovor 1

KOŘÍNEK 2021 — Mgr. Tomáš KOŘÍNEK, vedoucí správy památkového objektu zámek Opočno. Vedla Alžběta Nováková 28. 6. 2021.

Rozhovor 2

ŠKRABALOVÁ 2021 — Šárka ŠKRABALOVÁ, starostka města Opočno. Vedla Alžběta Nováková 29. 6. 2021.

Internetové zdroje

- HUMPÁLOVÁ/VEŠKRNA 2020 — Jolana HUMPÁLOVÁ / Vojtěch VEŠKRNA: Hraběnka Colloredo-Mansfeld k Opočnu: Dokud jsem naživu, budu se soudit. In: Seznam Zprávy, <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/hrabenska-colloredo-mansfeld-k-opocnu-dokud-jsem-nazivu-budu-se-soudit-108195>, vyhledáno 24. 6. 2021.
- JANOŠEC 2005 — Pavel JANOŠEC: Dědictví zámku Opočno. In: Reportéři ČT, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/205452801240014/0/43157-dedictvi-zamku-opocno/>, vyhledáno 25. 6. 2021.
- MACHÁČEK 2016 — David MACHÁČEK: Zakletý zámek. In: Reportéři ČT, <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1142743803-reporteri-ct/216452801240018/titulky>, vyhledáno 25. 6. 2021.
- VONDRÁČEK 2020 — David VONDRÁČEK: Zakletý zámek II. In: Reportéři ČT, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/220452801240023/0/73142-zaklety-zamek-ii/>, vyhledáno 25. 6. 2021.

Přílohy

Dopis Josefa Leopolda Colloredo-Mannsfelda tajné státní policii z 28. března 1942.³⁹⁶

An die

G e h e i m e S t a a t s p o l i z e i ,
Staatspolizeistelle Prag

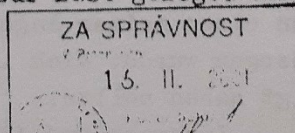
i n P r a g .

Durch Einziehungsverfügung der Geheimen Staatspolizei, Staatspolizeistelle Prag, B. Nr. 572/41 wurde auf Grund des Erlasses des Reichsministers des Innern vom 9. 12. 1942 Az. S IV D I b, B. Nr. 2096/41-g-222 im Einvernehmen mit dem Reichsprotector in Böhmen und Mähren gemäss § I, Abs. 2 der Verordnung über die Einziehung von Vermögen im Protectorat Böhmen und Mähren vom 4. 10. 1939 /RGBl. I S. 1993, Vbl. Reichsprot. S. 181/ und auf Grund der Verwaltungsanweisung des Reichsprotectors in Böhmen und Mähren vom 12. 3. 1940 B. Nr. II 53/5/40 mein gesamtes Vermögen zu Gunsten des Deutschen Reiches eingezogen, da festgestellt worden sei, dass meine Bestrebungen reichsfeindlich gewesen sind.

Ich bitte um Ueberprüfung der Beschlagnahme und Einziehung verfügung.

Durch die Feststellung, meine Bestrebungen seien reichsfeindlich gewesen, bin ich in meiner moralischen Existenz vernichtet. Die auf Grund dieser Feststellung getroffene Einziehungsverfügung vernichtet meine wirtschaftliche Existenz.

Die Entscheidung geht von unrichtigen Voraussetzungen aus. Sie wurde gefällt, ohne dass ich vor Fällung der Entscheidung einvernommen worden wäre, ohne dass das gegen mich vorliegende Tatsachenmaterial mir vorgehalten worden wäre, ohne dass ich die Möglichkeit hatte, zu den gegen mich vorgebrachten Anschuldigungen Stellung zu nehmen, Gegebenweise zu führen und die mir zur Last gelegte Handlungsweise zu entkräften.

³⁹⁶ VAŇURA 2004, 63.

Das Verfahren in dieser für mich lebenswichtigen Angelegenheit weittragendster Bedeutung ist daher mangelhaft geblieben und kann keinerlei Grundlage dafür bilden, meine Bestrebungen als reichsfeindlich zu erklären, mein gesamtes Vermögen einzuziehen und mich moralisch und wirtschaftlich zu vernichten.

Ich bitte daher um Durchführung eines ordnungsmässigen Verfahrens unter Berücksichtigung des Grundsatzes des Parteigehörs. Ich bitte vor allem um Mitteilung des mir zur Last gelegten Tatbestandes, um die Angabe der Beweismittel, auf Grund deren die Behörde Tatsachen als festgestellt angenommen hat, die sie in ihrer Gesamtheit als reichsfeindlich bezeichnet. Ich bitte um Vorlage etwaiger belastender Urkunden zur Einsichtnahme, damit ich mich über deren Echtheit und Richtigkeit aussprechen kann.

Ich bitte um Mitteilung der gegen mich sprechenden Zeugenaussagen, damit ich Gelegenheit habe, die Unglaubwürdigkeit etwaiger gegen mich gerichteter Aussagen nachzuweisen und nötigfalls gegen Personen, die mich reichsfeindlicher Bestrebungen geziehen haben, die Ehrenbeleidigungsklage zu erheben.

Mangels jeglicher Kenntniss des gegen mich vorliegenden Tatbestandes ist mir eine Entkräftung desselben unmöglich. Um die Behörde über meine Persönlichkeit und meinen bisherigen Lebensgang zu informieren, schliesse ich ein durchaus wahrheitsgemäßes Curriculum vitae bei. Die Richtigkeit der darin enthaltenen Angaben bin ich jederzeit bereit zu beweisen und bitte um Mitteilung, in welcher Beziehung etwa ein Beweis verlangt wird.

Meine Bestrebungen können nur dann als reichsfeindlich erklärt und mein Vermögen nur dann eingezogen werden, wenn ich persönlich mich an irgendwelchen reichsfeindlichen Bestrebungen beteiligt hätte. Es würde keineswegs genügend, wenn einer meiner Angehörigen, dessen Vermögen gleichfalls eingezogen wurde, sich in irgendeiner Weise reichsfeindlich betätigt haben sollte.

Insbesondere vermag die Tatsache, dass sich mein Bruder Graf Welkhart Colloredo ~~Maassfeld~~ ^{MAASSFELD} der sogenannten

15. II.

Beneš-Deklaration angeschlossen hat, keineswegs einen Grund dafür abzugeben, mich reichsfeindlicher Bestrebungen zu bezichtigen. Er handelte damals in jugendlichen Unverstand gegen meinen Willen. Auch die Tatsache, dass mein Onkel Fürst Josef Colloredo Mansfeld sich in Frankreich aufhält, vermag keinen Grund zu einem Einschreiten gegen mich zu bilden. Beide Betroffenen werden sich mit diesen vermutlich gegen sie ausgewerteten Tatbeständen auseinandersetzen müssen, ich bin übrigens fest überzeugt, dass es ihnen gelingen wird, nachzuweisen, dass auch diese ihre Handlungsweise keineswegs Bestrebungen diene, die von Reich aus als staatsfeindlich betrachtet werden können.

Aus allen diesen Gründen bitte ich:

- 1./ um Weiterleitung dieser Eingabe an die zur Ueberprüfung der gegen mich erlassenen Entscheidungen und Verfügungen zuständigen Behörden, insbesondere an den Herrn Reichsprotector in Böhmen und Mähren und an den Herrn Reichsminister des Innern.
- 2./ in der Sache selbst um Ueberprüfung der gegen mich erlassenen Entscheidung, die meine Bestrebungen als reichsfeindlich erklärt, um Aufhebung derselben und demzufolge auch um Aufhebung der Verfügung betreffend Einziehung meines Vermögens,
- 3./ ich bitte ferner bis zur Beendigung des von mir erbetteten Verfahrens um Belassung meines bisherigen Wohnsitzes und um Bezahlung eines Sustentationsbeitrages von 15.000 K monatlich.

Heil Hitler!

ZA SPRÁVNOSI

16. 11. 1938

Překlad z němčiny

T a j n é s t á t n í p o l i c i i
Služebně státní policie

v P r a z e

Rozhodnutím tajné státní policie, služebny státní policie Praha, B. č. 572/41, byl na základě výnosu říšského ministerstva vnitra z 09.12.1942 sp. zn. S IV D I b, B. č. 2096/41-g-222 po dohodě s Říšským protektorem v Čechách a na Moravě podle §u 1, odst. 2 nařízení o zabavení majetku v Protektorátě Čechy a Morava z 4.10.1939 /RGBL. I strana 1998, Vbl. Reichsprot. strana 181/, a na základě správního pokynu Říšského protektora v Čechách a na Moravě z 12.03.1940 B. č. II. II 53/5/40 zabaven můj celý majetek ve prospěch Německé říše, protože prý bylo zjištěno, že moje snažení byla Říši nepřátelská.

Prosím o přezkoumání zabavení.

Zjištěním, že moje snažení měla být Říši nepřátelská, jsem ve své morální existenci zničen. Rozhodnutí o zabavení, učiněné na základě tohoto zjištění, ničí moji hospodářskou existenci.

Rozhodnutí vychází z nesprávných předpokladů. Bylo vydáno, aniž bych před jeho vydáním byl vyslechnut, aniž by proti mně svědčící materiál o skutkovém stavu mně byl předložen, aniž bych měl příležitost zaujmout k proti mně vzneseným obviněním stanovisko, vést proti nim důkazy a zbavit síly způsoby jednání, jež se mi přičítají k tíži.

Řízení v této pro mě životně důležité záležitosti delekosáhleho významu zůstalo proto neúplným a nemůže tvořit žádný podklad pro to, aby moje snažení byla označována za Říši nepřátelská, byl zabaven celý můj majetek a já byl mravně a hospodářsky zničen.

Prosím proto o provedení řádného řízení a byl vzat zřetel na zásadu slyšení účastníka. Prosím především, aby mně byl sdělen skutkový stav, který se mi přičítá k tíži a udány důkazní prostředky, na jejichž základě vzal úřad tento skutkový stav za prokázaný a které v jejich celku označuje za Říši nepřátelský. Prosím, aby mně byly předloženy k nahlédnutí listiny, které mi při-

³⁹⁷ VAŇURA 2004, 66.

těžují, abych se mohl vyjádřit k jejich pravosti a správnosti.

Proším o sdělení proti mně svědčících svědeckých výpovědí, abych měl příležitost prokázat nevěrohodnost případných proti mně zaměřených výpovědí a bylo-li by to nutné, ~~pro~~ proti osobám, které mně připsaly snahy Říši nepřátelské, podat žalobu pro urážku na cti.

Pro nedostatek jakýchkoli znalostí skutkového stavu, který se mně předkládá, je pro mne nemožné jej zvrátit. Abych úřad informoval o své osobnosti a svém dosavadním průběhu života, připojuji svůj veskrze pravdivý životopis. Správnost údajů v něm obsažených jsem připraven kdykoli prokázat a proším o sdělení, v jaké souvislosti se snad důkaz požaduje.

Moje snažení mohou být prohlášována za Říši nepřátelská a můj majetek může být zabaven jen potom, jestliže bych se já osobně podílel na nějských Říši nepřátelských snahách. Nemohu za to, že jeden z mých příbuzných, jehož majetek byl rovněž zabaven, se měl nějakým způsobem chovat Říši nepřátelsky.

Zejména skutečnost, že se můj bratr hrabě Weikhart Colloredo-Mansfeld připojil k tak zvané Benešově deklaraci, nemůže být v žádném případě důvodem, abych byl považován za Říši nepřátelského. Jednal tehdy v mladické nerozváženosti proti mé vůli. Také skutečnost, že můj strýc kníže Josef Colloredo-Mansfeld se zdržuje ve Francii, nezakládá žádný důvod k zákroku proti mně. Obs postihu se budou muset s těmito proti nim vyhodnocenými skutečnostmi vyrovnat, já jsem ostatně přesvědčen, že se jim to podaří a že jejich způsob jednání v žádném ^{akt} případě nesložil snahám, které by Říše mohla posuzovat jako státu nepřátelská.

Ze všech těchto důvodů prosím :

- 1/. o postoupení tohoto podání úřadům, které jsou příslušné k přezkoumání proti mně vydaných rozhodnutí a opatření, zejména na panu říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě a panu říšskému ministrovi vnitra.
- 2/. ve věci samé o přezkoumání proti mně vydaného rozhodnutí, které má snažení prohláší za Říši nepřátelská, o jejich zrušení a v důsledku toho také o zrušení opatření týkajícího

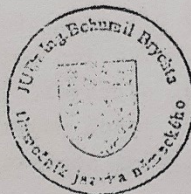
se zabavení mého majetku.

3/. dále prosím, aby mně až do skončení řízení , o něž prosím,
bylo ponecháno mé dosavadní bydliště a byla mně vyplácena
na úhradu mých životních výdajů částka 15.000,-- K měsíčně.

Heil Hitler !

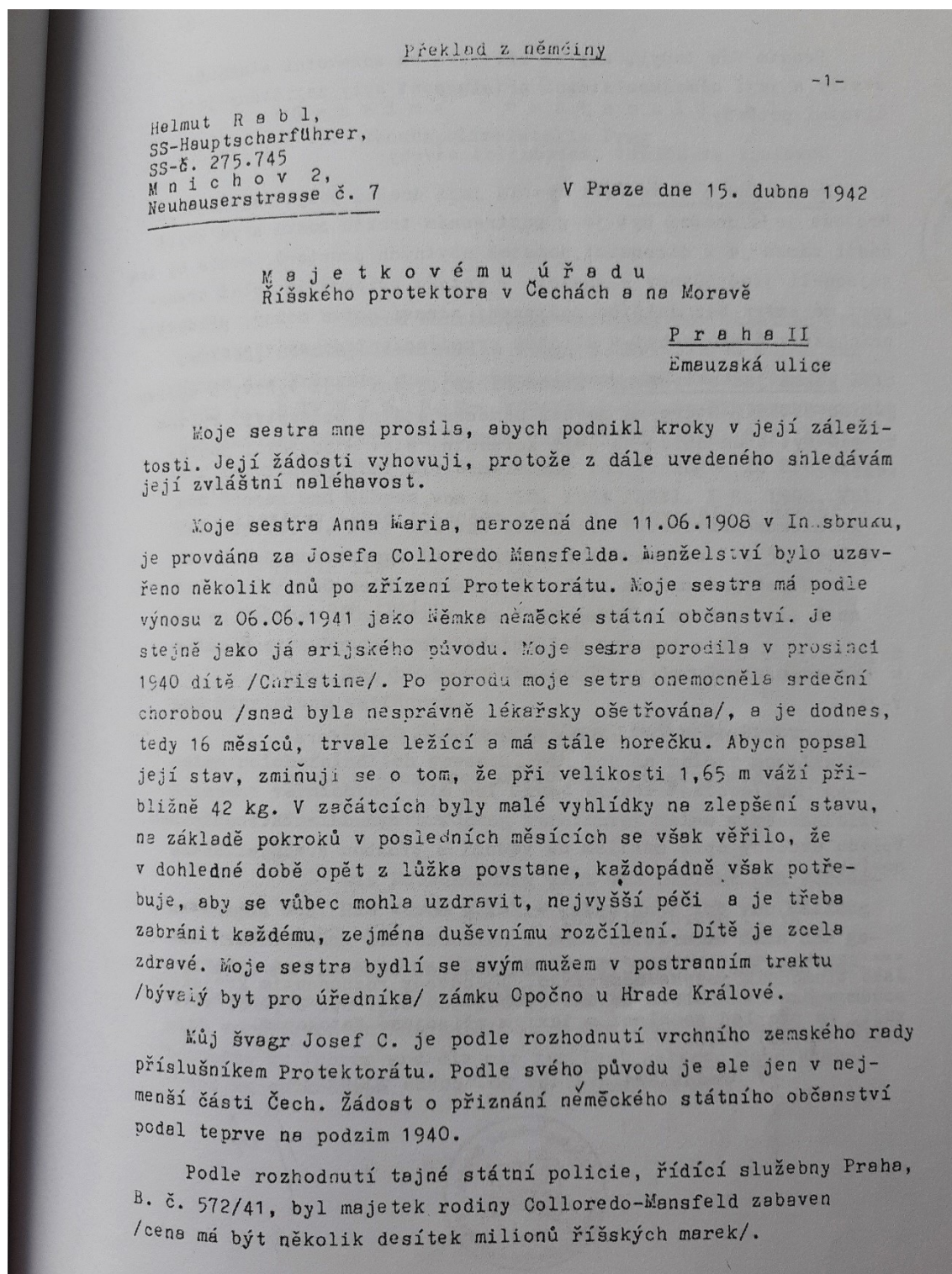
=====
Jako tlumočnicka jazyka německého, jmenovaný rozhodnutím krajské-
ho soudu v Hradci Králové ze dne 26.06.1967 č.j. Spr 2097/67
stvrzuji, že překlad souhlasí s textem připojené fotokopie.
Číslo deníku: 4968.

V Hradci Králové dne 20. dubna 2001.

Handwritten signature or initials.

Český překlad dopisu Helmuta Rabla na Majetkový úřad říšského protektora z 15. dubna 1942.³⁹⁸

³⁹⁸ VAŇURA 2004, 61.

Prosím Vás tedy, aby se zřetelem na zdravotní stav mé sestry a její německou státní příslušnost byly zajištěny její životní potřeby.

Dovoluji si učinit následující návrhy:

a/ Pokud jde o byt: Jako byt je její dnešní pobyt nejvhodnější. Protože její dnešní byt je v postranním traktu zámku a ve zbylé části zámku je k dispozici dostatek obytných prostorů, mohla by tam nejsou-li jiné důvody - zůstat. V každém případě je další transport mé sestry bez dalšího poškození zdraví sotva možný, především přichází v úvahu pobyt v klidném prostředí, tedy na venkově.

b/ Pokud jde o výživu: Finanční zajištění její výživy a výživy jejího dítěte, které má rovněž německé státní občanství. Přitom by měl být brán ohled na její zdravotní stav a sociální postavení.

Prosím o blahovlnné a podle možnosti brzké vyřízení.

Heil Hitler !

Helmut Rebl, v.r.

Majetkový úřad
u Říšského protektora
V-21

V Praze 23.04.1942

1/ Kancelář /.. dále nesrozumitelný referát../

Komisařskému vedoucímu pozemkového úřadu

v Praze II - Václavské nám.

Vpředu uvedený opis zasílám na vědomí s prosbou a zaujetí stanoviska.

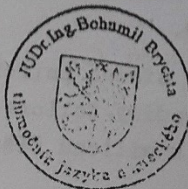
Z pov. Z.

2/ .. nesrozumitelný referát...

=====

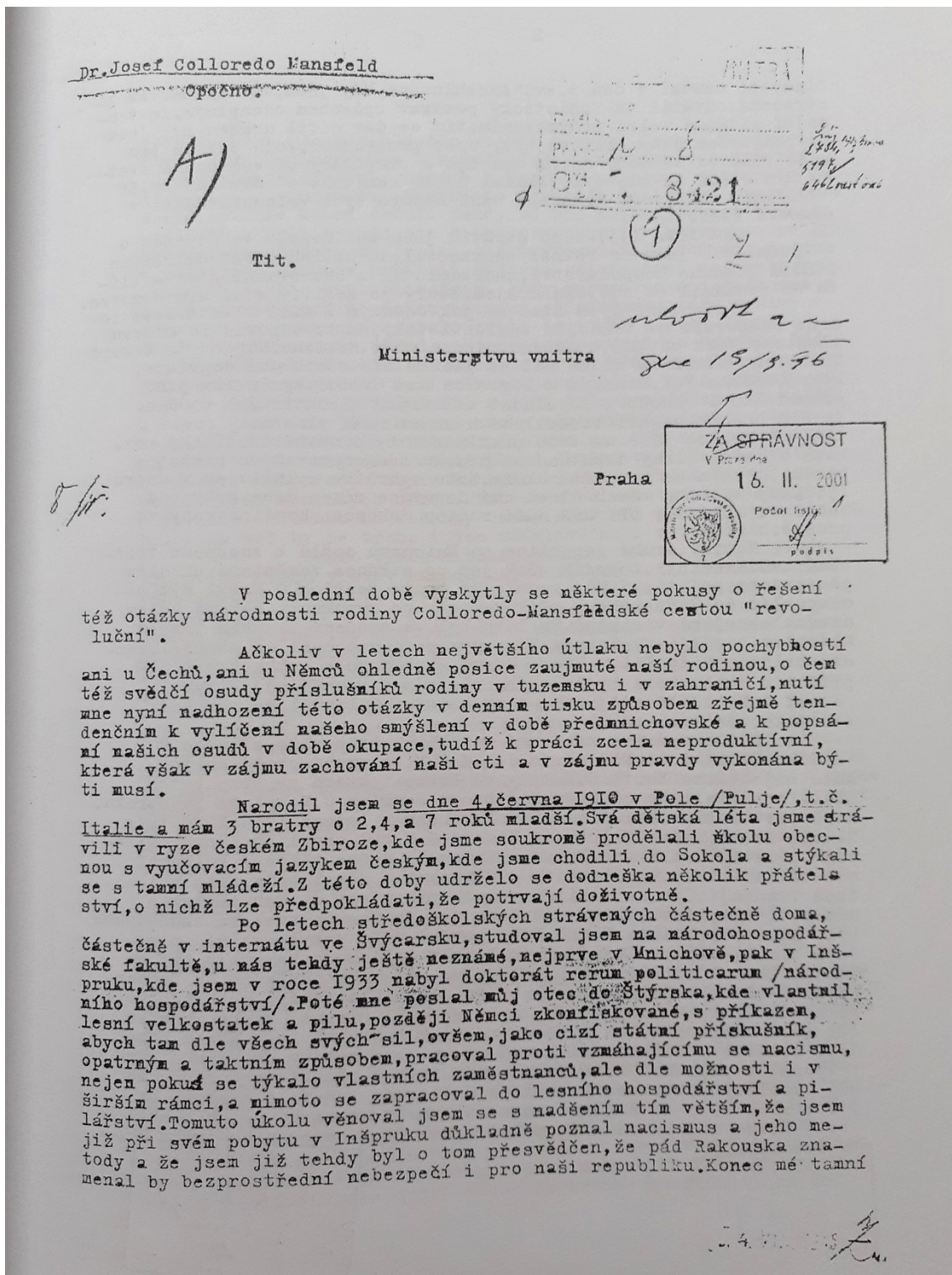
Jako tlumočnick jazyka německého, jmenovaný rozhodnutím krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26.06.1967 č.j. Spr 2097/67 stvrzují, že překlad souhlasí s textem připojené fotokopie.
Číslo deníku: 4968.

V Hradci Králové dne 20. dubna 2001.

Handwritten signature or initials.

Dopis Josefa Leopolda Colloredo-Mannsfelda Ministerstvu vnitra ČSR ze dne 1. srpna 1945.³⁹⁹

³⁹⁹ VAŇURA 2004, 75.

činnosti nastal v den t. zv. "Anschlussu", kdy jsem, vše považovav za ztracené, odvětil na fašistický pozdrav způsobem odchylným, za tehdejší situace velmi provokačním; tím se dav cítil uražen, byl jsem zavřen, ovšem jako cizinec brzy opět propuštěn. Moje pozice tam byla však od té doby zcela nemožná a zamýšlený převod onoho statku mým otcem na mne byl tamními úřady zamítnut s odůvodněním, že "dr. Josef Colloredo Mansfeld není hodným býti velkostatkářem v německé říši."

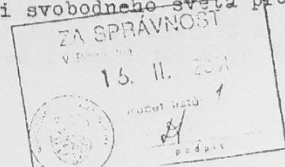
Ona léta 1934-1938 strávil jsem asi napolo ve Štýrsku a v Opočně, kde jsem se rovněž zapracoval do našich zcela odlišných poměrů lesního hospodářství, zahradnictví a cukrovarnictví a blíž se se seznámil se zdejšími kraji, který se mezitím stal mým domovem.

Že se seznámil se zdejšími kraji, který se mezitím stal mým domovem. Měsíc září 1938 stal se pak odudným i naší vlasti. Naše rodina reagovala na tehdejší události tak, jak to odpovídalo našemu vlasteneckému cítění a našemu odporu vůči nacismu. Můj bratr Viktor Colloredo Mansfeld zúčastnil se jménem nás všech oné deputace, která, vedena F. X. Kinským z Kostelce nad Orlicí, vyslovila panu prezidentovi Benešovi loyálnost některých šlechtických rodů a jejich ochotu hájiti tisícileté hranice naší vlasti.

Reakce říše na toto prohlášení byla okamžitá. Říšský rozhlas označil členy deputace za hrstku zdegenerovaných hrabat a baronů, kterým se to ještě ukáže. Tato vyhrůžka splnila se v unoru 1942, kdy majetky všech členů oné deputace rázem dána byly pod vnučenou správu, v případě naší rodiny dokonce zkonfiskovány ve prospěch říše.

V t. zv. druhé republice po Mnichovu došlo k značnému tříštění naší rodiny, bohudík však jen po stránce zeměpisné, nikoliv po stránce politické. Můj nejmladší bratr Bedřich C. M. byl mým otcem poslán do Švýcarska s příkazem, aby po vypuknutí čekané války navázal spojení v cizině. Po léta byl ve spojení s našim tzn. konsulem, později vyslancem, Kopeckým, poté vstoupil do československé brigády v Anglii, v které dosud slouží. Moje matka, která již před tím ve Francii bydlela, tam zůstala a rovněž můj strýc, Josef C. M., kdežto můj otec a my ostatní 3 bratři se rozhodli, že válku přečkáme zde.

Při okupaci t. zv. druhé republiky byla naše situace v úsudku Němců tato: Můj strýc Josef C. M. se svojí chotí Martou, dále moje matka Berta C. M. byly ve Francii, která se brzy potom stala nepřátelskou cizinou. Můj bratr Bedřich C. M. byl ve Švýcarsku. Moje protifašistická činnost v Rakousku v letech 1933-1938 byla Němcům dobře známa. Můj bratr Viktor C. M. byl obzvláště "kompromitován" účastí v deklaraci. Pokud existovaly dříve některé kulturní nebo odborní styky naší rodiny s Německem a Němci, byly tyto v letech vzcházejícího se nacismu vesměs přerušeny. Jiných zásluh o německví nebylo, v našich závodech již za Československa zaměstnáno bylo mizivé procento Němců. Naše pověst dále nebyla valně polepšena tím, že můj vzdálený strýc Rudolf Colloredo Mansfeld byl po vtrhnutí Němců do Vídně tam zatčen, na půl roku odvezen do Buchenwaldu a všeho majetku zbaven, až do května letošního roku, kdy po příchodu vítězné Rudé armády opět se mohl ujmuti svého majetku. Jak této okolnosti, tak i mé činnosti v Rakousku bylo Němci později použito k odůvodnění zavedení vnučené správy na velkostatek v Opočně v prosinci 1940. Nebylo nám rovněž přičítána k dobru, že můj vzdálený bratranec František Colloredo Mansfeld odebral se již v roce 1938 do Anglie a později jako americký letec nechal svůj život nad lamanšským průplavem v boji svobodného světa proti fašismu.

Přes to přes všechno hlásala se při okupaci Čech a Moravy Němci naše rodina jak v tuzemsku, tak, pokud víme, v zahraničí /kromě vídeňské větve/ nadále k českému národu a vstoupila do národního souručenství, jediné to tehdejší politické organizace české, ačkoliv Němci čekali tehdy od nás kající obrát v našem smýšlení a byli by nám sna d leccos odpustili, kdybychom se byli bez dalšího odporu do jejich plánů vpravili. Jestbznámo, že oni v počátcích okupace počítali zejména se zdejšími majiteli velkostatků jako s krystalizačními body germanisování venkova a nelze rovněž popřít, že se žádnému příslušníku této vrstvy v nově dobyté zemi nic nestalo, třeba že i měl z doby dřívější nějaký ten škrálop, pokud se jen stoprocentně do "nového řádu" začlenoval. Byl to obzvláště onen pověstný "Führererlass", jenž vyšel ihned po obsazení naší vlasti, jehož cílem bylo získati co nejvíce německých příslušníků a jimž bylo prohlášeno, že každý, u něhož jsou dány objektivní znaky německé národnosti, stává se samočinně německým státním příslušníkem. Těmito "objektivními znaky" byly zejména rasový původ, školní vzdělání a "vztahy k německé kultuře", v celku tu bylo však ponecháno široké pole volné úvaze německých úřadů, které výnosu soustavně používaly k vyvinutí nátlaku na všechny osoby, /což též jeho pravým účelem bylo/ na něž by se třeba i jen zdánlivě mohl vztahovati.

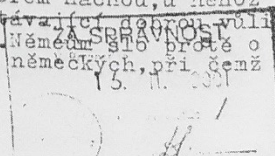
Tento výnos Hitlera působil nám i četným jiným osobám ze všech vrstev národa největší starostí. Pokud se rasového původu týká, považovali Němci t. zv. "říšskou šlechtu" vesměs za germánskou, ač o tom v mnohých případech, a též i v našem, nemůže býti řeči. Ve skutečnostech v malém, hustě osídleném a pro dějinný vývoj dosud vždy ještě rozhodujícím prostoru evropském čistá plamena již dávno neexistují a kam vede používání rasové doktriny v poměrech našich, o tom jsme byli v minulých letech všichni poučeni k naší společné nesmírné zkaze. V otázce školního vzdělání jsme měli posici slabou vůči režimu odhodlanému k použití všech prostředků k prosazování svých cílů. Můj otec, narozen 1870, měl školy výhradně německé a jako námořník strávil polovinu svého života na cestách, v češtině zdokonalil se vlastně teprve po první světové válce a pokračoval v tom až do své smrti. Na bratři jsme měli školy částečně české, částečně německé v různém stupni míšení a pokud se týká kulturních a osobních vztahů k cizině, stávaly takové samozřejmě též s Německem, jak to v mírové Evropě ani nemohlo býti jinak, nebyly však ani převážně německé a nebyly žádné pruské.

Jeť známým zjevem každého náhlého obratu politických poměrů a každé revoluce, že jejich směrodatné činitelé dovolávají se některého období dějinného neb některého, dávno již zaniklého neb vývojem věcí předstíhaného práva k odůvodnění a ospravedlnění svých mocenských nároků. Historická diskuse takto vyprovokovaná bývá zpravidla beznadějná pro slabší stranu, totiž pro jednotlivého občana neb pro omezený okruh občanů, jichž se týká. Právě tak to bylo v počátcích okupace, dokud Němci ještě předstírali nějaké to "historické" právo třeba již dávno zaniklé, avšak tato fáze, fáze "neurathovská", byla mnohem nepříjemnější a člověka nervově a duševně více vyčerpávala, než pozdější, otevřeně brutální frankova politika, kdy každý alespon jasně věděl, na čem je a podle toho se zaříditi mohl; v počátcích však mnozí nechtěli se ještě zcela vzdáti naděje, že vše bude vyřešeno nad řešený civilisovaný způsobem, že se leccos zachrániti dá, že

15. 11.

nejsme úplně izolováni od ostatního kulturního světa, žilo se ještě poněkud v předválečných pojmech majetkových, které ještě nepokládaly majetek za nebezpečnou přítěž a bojovalo se, přiznám to zcela otevřeně, ještě o tento majetek, který tenkrát znamenal poměrně významnou českou posici. Všichni členi naší rodiny, kteří zde zůstali, byli od samého počátku pevně odhodláni nepřipustit žádnou germanisaci ~~svých podniků~~ svých podniků, ryze česky vedených, a nepřipustiti žádné propuštění zaměstnanců z důvodů národních neb politických, a to za obětí třeba největších. Mohu dnes prohlásiti s určitou hrdostí, že jsme to stoprocentně dodrželi, dokud jsme zůstali na svých místech. V případě mého velkostatků Opočno podařilo se mně dokonce již za vnucené správy zmařiti německé plány směřující k propuštění zdejšího vedoucího úředníka, lesního rady Koniase. Podnikl jsem vše možné k jeho záchraně, přede mnou jsem zamítl dáti svůj souhlas k jeho propuštění, o který mne v tomto případě žádali, ač jsem byl jinak již úplně z podniku vyřazen a jimi naprosto přehlížen. Zainteresoval jsem tehdy ony slušnější mezi německými státními lesníky na našem vzorně vedeném lesním hospodářství a docílil jsem takto potřebného odkladu do té doby, kdy se Němcům na germanisaci již nedostávalo lidí, totiž do vypuknutí německo-ruské války. Stálo to hodně duševní námahy a nervové podstaty a rozhodně to nepřispělo k mé pověsti, že jsem kladl ještě odpor jsa ve vnucené správě, která přece měla každého obměkčovati. Pomáhá mně tenkrát tehdejší ministr zemědělství protektorátní vlády, Mikuláš z Bubna-Litice. Možná, že mně to dnes někdo vyloží jako "nadměrný styk s německými úředními místy", že se pořídil zájezd českých a německých lesníků do zdejších lesů, ten, o kterého se tehdy jednalo, to ví lépe a jediné to zůstává pro mne dodnes směrnatým. Zcela podobně vyvíjely se poměry u mých bratrů, ve Zbirohu a na Dobříši. Jestliže se jim nepodařilo to, co jsem dokázal já zde v Opočně, totiž zachování nejen vedoucího úředníka, ale celého sboru zaměstnaneckého přes celou válku až do konečného osvobození naší vlasti, nelze to přičítati nějaké jejich slabosti charakterní neb neschopnosti, nýbrž místním poměrům. Já jsem měl to štěstí, že se sem nenastěhoval nějaký Daluge, jehož tělesná stráž měla mezi jinými i úkol znemožniti veškeré přiblížování se bývalého majitele do okruhu velmožného, který se snad mohl této přítomnosti ostýchati. Jakmile však moji bratři musili opouštětí svá místa, došlo tam ihned k zatýkání, propuštění, předčasnému pensionování a všude roztahovali se Němci a ti, kteří pánům Daluge a spol. dovedli prokázati služby.

V mém houževnatém boji proti německému úsilí a jeho representantům doufali jsme též v alespoň částečnou pomoc se strany protektorátní vlády, a to hlavně v otázce nazírání na nás se strany Němců jako na rodinu dnes českou, třistaletým vývejem počestnou. Jakmile by Němci přestali pokládati nás za odpadlíky ze svého vlastního kmene, žke kterému jsme ovšem dle vlastního přesvědčení nikdy nenáleželi, a jestliže jsme byli do roku 1918 Rakušani i svým citěním, v širokém, věru evropském smyslu vzájemného přiblížení se národů, což nikterak nepopírám, tak jsme též jako takoví přes nikdy necítili německy, neb říšskoněmecky, vše ostatní by bývalo bylo mnohem lepší a jasnější. Ale právě zde zpočíval hlavní kámen úrazu a protektorátní vláda s doktorem Háchou, u něhož můj otec v této věci několikrát byl, přes stávající nepokoj vlnu nic poříditi nemohla, ani ve fázi neuratské. Němcům šlo přede o vše: v první řadě o převedení statků do rukou německých, při čemž

počítali s tím, že německého majitele lehčeji donutí ke germanisaci nejprve jeho podniku, a pak jeho okolí, což se též ve většině případů ukázalo býti předpokladem správným; při své přímo šílené honebné vášni, která je značně zkorumpovala a ve které vidím jeden z důvodů jejich konečné zkázy, /po této stránce nám bylo dopřáno v posledních letech mnoho zajímavých pozorování/ jim šlo též značnou mírou o honitby s majetky spojené. Oproti tomu šlo nám nakonec již jen o udržení posice, námi dosud zaujaté, jakožto posice české a jestliže nám dnes někdo vytýká onen krok, o kterém se ihned zmíním, jako prospěchářství nebo zachování majetku za každou cenu, mohu odvětit s čistým svědomím a poukázáním na skutečnost, že prospěchář by sotva ~~byl~~ nepovolil v ani jedné věci zásadního významu, kde šlo o osudy třetích osob, a že prospěchář by sotva byl obětovan doslova vše, co měl, a po léta riskoval ještě daleko více, než nějaké hmotné statky.

Myslím, že neexistuje ani jeden případ z celého období t. zv. Protektorátu, že by majitel podniku vysazeného v téže míře chuti německých kobylek, jak to u nás bylo, byl dokázal zachránit jak tento majetek před Němci, tak svoji čest před vlastním národem a jsem přesvědčen, že oboje najednou možné nabylo. Nelze tudíž dnes zbavití cti toho, který tenkrát všeho pozbyl.

V září neb říjnu 1940 byl můj otec naposled u dra Háchy. Jednalo se, jako obvykle, o uznání našeho češství u Němců. Dr. Hácha prohlásil, že toho docíliti nejde, ani u Neuratha's kterým se jinak mluví dá. "Prohlásil dále, že situace pro celý náš národ je krajně nebezpečná, že ti, kteří, jako naše rodina, jsou t. č. nadprůměrně a bezprostředněji ohroženi, se musí spolehati jedině na sebe a že je předně nutno získati čas a protahovati věci, jak jen možno. Prosil nakonec mého otce, aby on i my nadále setrvali v dosavadních ~~směrůch~~ o zachování existencí s našimi závody spojených a vyslovil mu své uznání za dosavadní jeho postoj. Můj otec, jehož zdraví tehdy již bylo podlomeno a který poměry více trpěl, jak jsme se brzy musili přesvědčiti, než dal na sobě znát, vrátil se z toho slyšení velmi deprimován a projevil názor, že bude nutno vyplniti dotazníky k zjištění německé národní příslušnosti, aby věčné duševní zatížení s touto otázkou spojené alespoň jednou pro vždy odstraněno bylo, což musilo nastati při každém možném rozhodnutí této věci. Osazně má býti zachován i ve všech podrobnostech dosavadní náš postoj. To znamenalo prakticky: žádné ustupky v otázce germanisace, zachování členství v národním souručenství, žádný osobní styk s okupanty, žádné příspěvky německým oficiálním účelům, dosavadní příspěvky českým účelům. Ač jsem osobně považoval vyplnění dotazníku za při nejmenším zbytečné, uposlechl jsem svého otce. Po předcházejícím seznámení se s jeho textem, v němž jsem shlédl možnost vyvrácení při nejmenším našeho domnělého původu německého, pak možnost částečného vyvrácení domněnky nějakých kulturních vztahů k německosti, ve formě členství v německých spolcích, /třeba nepolitických/ organizacích, atd., vyplnil jsem jej v říjnu 1940. Za Němců jsem se tím nikterak nepovažoval, sledoval jsem svoji dosavadní linii dále a samozřejmě jsem nikdy neuplatnil nárok na případné výhody s toho plynoucí, jako například zvýšené potravinové dávky a pod. Po dvou měsících, v prosinci 1940, měl jsem na krku vnučenou správu, první v t. zv. Protektorátu, která mne však přes všechny nepříjemnosti a osobní ponížení, jež se během doby stupňovaly a ku konci nabyly neunesitelných rozměrů, nemohla přinutiti k nějaké změně mého chování. V této fázi vyhrál jsem ještě boj o zdejšího vedoucího úředníka, člověka neobyčejných osobních

SPRÁVNÍ

15. II. 1940

a odborných vlastností, lesního radu Hugo Koniasse. V listopadu 1941 téhož roku 1941 byla pak zavedena vnučená správa i u mých bratrů ve Zbírku a v Dobříši a vše podřízeno našemu bývalému ústřednímu řediteli Beckovi, s kterým jsme se rozešli v roce 1938. Kůj poměr vůči němu, který zde v zámku bydlel, se zhoršoval každým dnem, takže jsme se nakonec již ani nezdavili.

Konečně, po šestnácti měsících, v únoru 1942 dostavila se odpověď na onen dotazník, ve formě výnosu pražského gestapa ze dne 16. února 1942, č. 572/4I-IV, kterým všichni členové naší rodiny byli prohlášeni za nepřátele říše a v důsledku toho jim byl zkonfiskován veškerý movitý i nemovitý majetek. Moje ve Francii žijící matka byla mimoto zbavena státního - protektorátního - občanství. Vyjmuty ze záboru byly jen šaty a od té doby do našeho osvobození žádný z nás ze svého majetku ani haléř neobdržel. Jest jasno, že těchto 16i měsíců nebylo námi použito ani ku kolaboraci, ani k nadbírání okupantům. Současně s výnosem gestapa došlo vyřízení dotazníku, před 16 měsíci podaného, že nikdo z nás nesplní předpoklady k přiznání německé národní příslušnosti.

Prohlášením za nepřátele říše nešlo však již jenom o zachránění nějakých hmotných statků, šlo o vše. Tím si Němci vyhražovali možnost libovolného nakládání s viníky, které takto už předem stavěli mimo zákon. Jest samozřejmé a každému poměry za třetí říše z vlastní zkušenosti známému jasné, že bylo z důvodů sebezáchovy nutno hájiti se proti tomuto obvinění a brániti se všemi prostředky, pokud jen neubližovaly třetím osobám, jsoucím v moci nacistů, podle okolnosti i nepravdou. Jest tudíž samozřejmé, že proti zmíněnému nařčení a z něho vyplývající konfiskaci podáno bylo odvolání na ministerstvo vnitra v Berlíně prostřednictvím pražského gestapa a že k tomu odvolání bylo přiloženo curriculum vitae, v němž se samozřejmě nezdůrazňovaly pravé pocity vůči režimu, nýbrž, samozřejmě, okolnosti polehčující. Konečně bylo u nás v těch letech a v podobných případech rovněž samozřejmě využito každé možnosti intervence a každé cesty, pokud jen třetím osobám neškodily, jelikož zde šlo, to budiž opět zdůrazněno, nikoliv o majetek, nýbrž o víc. Příslušným místům budiž přenecháno k posuzování, zda-li tato moje obhajoba se za daných poměrů prohřešuje proti osobní slušnosti a charakternosti, a, hlavně, proti důstojnosti československé státní myšlenky, proti vážnosti a autoritě tehdejší československé vlády a hlavy státu v exilu u československé veřejnosti v tehdejší t. zv. Protektorátu.

Konfiskace samotná, ač pro mne znamenala určitý morální úder a ač mne především postavila před určité existenční problémy, byla mnou jinak spíše vítána, vždyť znamenala konečné rozhodnutí Němců v tom smyslu, že k nim nepatříme a znamená dále naše zproštění zodpovědnosti za vnučené správy při nejmenším ještě rázu morálního, která se za daných poměrů stejně plnit nedala. Situace musila končit buď tak, jak u nás končila, anebo, jestliže člověk si chtěl zachovati majetek, pak se musil státí zrádce, byl-li vysazen nátlaku v té míře, jak tomu u naší rodiny bylo, a byl-li z dřívějšíka tak kompromitován, jako my. Jiní byli šťastnější - bylo jimž dopřáno získat tolik času, až Němci měli pak drachmou, to znamenalo v zemi přece jen drastický zákrok, do- 15. 11. 1942 bez předchozího případu, a mělo za účel odstráti neustup- né, kromě výše uvedených příjemností. Pro Němce s tím spojených.

SPRAVNOST

15. 11. 1942

Pokud se mé užší rodiny týkalo, musil jsem nyní usilovati o prodloužení svého pobytu v Opočně. Toto bylo pro moji choť životní otázkou vzhledem k její těžké srdeční chorobě, jež jí poutala celkem 2 I/2 roku k lůžku. Léto a podzim 1942 byly naplněny trapnými a ponižujícími boji a manévry s všelijakými německými úřady v této věci, můj návrh na stěhování do uvolněného bytu v Opočně byl zamítnut s odůvodněním, že jest nežádoucí, abych nadále bydlel v obvodu velkostatku. Při tom jsem prostě musil stěhování protahovati, poněvadž by je moje paní tehdy nebyla vydržela. Můj svobodný bratr v Dobříšci oproti tomu prostě spakoval kufr a přijal místo lesního adjunkta na Moravě, druhý, ze Zbirohu, byl totálně nasazen německé firmě na vojenské střelnici v Brdci. V srpnu 1942 též zemřel náš otec, za strašných okolností, zlomen válkou a nacistickým běsněním. Podařilo se opravdu jen s tíží zachrániti postel, v níž ležel nemocen, před drancujícími hordami Dalugeho, který všude kradl nábytek pro své sídlo v Dobříšci. Z bývalých zaměstnanců se nikdo nesměl zúčastniti pohřbu otce, jehož převezení do rodinné hrobky v Opočně bylo zakázáno.

Konečně jsem svůj boj o další bydlení prohrál a stěhovali jsme se dne 3. března 1943 do nám přikázaného domu v Rozběřicích, pošta Vsestary, okres Hradec Králové. Velmi skrovné zařízení nám bylo z mého opočenského bytu zapůjčeno na dobu jednoho roku. V novém bydlišti ucházel jsem se ihned o místo lesního adjunkta u sousední, tehdy harrachovské správy na Dolním Přímě, která by mne byla přijala, avšak komisařský vedoucí lesodohledacího úřadu v Hradci Králové, lesnístr ~~Kaplan~~ Aberle, Němec, to zmařil, pravděpodobně na příkaz šéfa "Bodenamtu", SS Obersturmbannführera Fischera, jenž kdysi prohlásil ohledně mého bratra dobříšského, který v listopadu 1939 stál před ukončením zemědělského studia na České technice v Praze a který po vyvlastnění si hledal místo správce dvora, že nelze zaměstnávat velkostatkáře prohlášeného za nepřítele říše jako správce dvora neb polesí. Já, který jsem lesník tělem i duší, jsem tudíž nebyl jen zbaven všeho majetku, ale nesměl jsem si ani vybrati povolání a byl jsem pracovním úřadem totálně nasazen při stavbě t. zv. "galejí", totiž Škodových závodů v Platištích, kde jsem pracoval jako pomocný dělník od 19. III. 1943 do 5. IV. 1944. Přestávky a pokud bylo možno, též i pracovní dobu dvanáctihodinového pracovního dne jsem co nejintenzivněji využil k přípravě na vyšší státní zkoušku pro lesní hospodáře, která se každoročně skládá na lesotechnickém oddělení Zemského úřadu v Praze. Moje dle předpisu podaná žádost na Zemský úřad byla kladně vyřízena a po dobré přípravě a dovolené jsem se začátkem září představil na Zemském úřadě. Druhý den začala písemná zkouška. Kdo předtím přišel, náhle telefonní příkaz od šéfa Bodenamtu, jímž jmenovaného Fischera, že kandidát dr. Josef Wollredo Mansfeld, má býti ihned od další zkoušky vyloučen. To byla pro mne horší rána než vše předtím, vždyť jsem viděl v ní umysl trvalého svého ponižení a úplnou nemožnost, vlastními silami se ze své situace dostat, jedním slovem, persekuce do posledních důsledků. Případ mého vyloučení působil velký rozruch, jako bezpříkladný akt libovůle, mezi zkušebními komisaři a kandidáty, dokonce i několik Němců se za to stydělo. Já jsem se musil vrátit ke své činnosti do Platišť a jestliže jsem tento rok pře-
držel, morálně i hmotně, tedy jediný svému pevnému přesvědčení, že tento režim dříve nebo později padnouti musí a díky pomoci svých českých přátel, i z poměrů nejskrovnějších, z Opočenska

ZA SPRÁVNÍK

15. 11.

1943

a odjinud, bez nichž bych se při ročním důchodu asi 10000 K, se ženou, sebe lehčí práce tehdy ještě neschopnou, a s malým dětskem, nebyl nad vodou udržel.

Rok 1944 přinešl mně značné ulehčení tím, že se mně podařilo vstoupiti k firmě parní pila Rud. Matějka jako úředník. Panu Matějčkovi jsem velmi zavázán za vše, co pro mne v tomto roku vykonal. Podal jsem si opět žádost o připuštění k lesotechnické zkoušce, která byla tentokrát hned odmítnuta zemským prezidentem Naudé. Nečekal jsem nic jiného při známé německé důslednosti, už to také nebolelo, jelikož konec nacismu zřetelně se rysoval, a míním ji složití letos v nových poměrech.

Můj bratr z Dobříše, který se v zimě 1944/45 musil podrobiti velmi těžké operaci, navázal v březnu 1945, tělesně tehdy ještě ve velmi špatném stavu, spojení s partyzány na Dobříšsku a byl tam s nimi ve styku do příchodu Rudé armády-osvoboditelky kolem 10. května.

V celé době od zavedení vnucené správy až do osvobození Československa zůstal jsem potají ve stálém styku s Špočenskem a se zaměstnanci velkostatku a věděl jsem a každé věci většího významu, která se v podniku neb v kraji přihodila. Němci tento styk tušili a zakročili proti němu četnými zákazy zaměstnancům, avšak nemohli mu zameziti. Mně byl umožněn jen tím, že na zdejší velkostatku panoval již před válkou poměr úplné vzájemné důvěry mezi zaměstnanci a mnou. Tento poměr přežil celkou válku s jejími hlubokosahajícími změnami, a stává dosud. Možno říci, že na zdejší velkostatku byl utvořen již za první republiky přesně a účelně pracující kolektiv, jehož jednotlivé složky se z veliké většiny cítily spokojeny. Nechci se ztráceti v podrobnostech, chci jen poukázat na to, že jsme se snažili ku příkladu o zvýšení výdělku lesních dělníků tím, že jsme zvýšili jejich výkony zavedením nových typů nástrojů a uspořádali kursy, v nichž se učilo zacházení s těmito nástroji a jejich udržování; zvýšili jsme odborné a celkové vzdělání našich lesních úředníků uspořádáním četných lesních zájezdů uvnitř Čech a jednou dokonce do Švýcarska, kde lesní hospodářství je na nejvyšší úrovni.

Za války sabotoval zdejší velkostatek německou válečnou mašinu tím, že se oproti těžebnímu předpisu za 5 let vyrobilo o 40.000 m³ méně dříví, které takto zůstalo zachováno podstatě našeho národního majetku, to znamená o 33% méně, než se vyráběti mělo. Zásluha této snad jedinečné sabotáže přináležející vedoucímu úředníku velkostatku, lesnímu radu Hugo Koniasovi. Že ji ovšem prováděti mohl, děkuje jednak své veliké odborné zkušenosti, jednak naprosté soudržnosti a morální zachevalosti celého zaměstnaneckého sboru, jenž odolal rezleptávajícímu vlivu válečné amorálky a téměř peloletně se střídajících německých sprav. Sobě však také přičítám určitou zásluhu při nedotčeném zachování tohoto sboru přes všechna léta světové pohromy.

Poměr velkostatku k městu a k veřejnosti před válkou a za ní byl rovněž vždy kladný. Občanstvo si vždy velmi vážilo oně jedinečné památky, zámku, a jeho dobře udržovaného parku a mělo důvěru v jeho řádné a odborné vedení. Pamatuji živě vzrušení, jež působilo ve veřejnosti odvezení četných uměleckých předmětů ze zámku. Tento, řekl bych, osobní vztah by určitě byl chybil, kdyby se bylo mhlíželo na zámek jako na majetek beztakové, či dokonce jako na nevčasný zbytek z doby feudální.

PRO SPRÁVNÍK

15. II. 1945

Podal listů

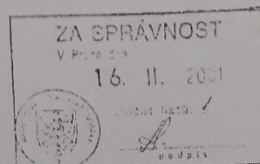
Z těchto vývodů vysvítá, že naše rodina nejen z přítomnosti Němců a z války netěžila, ale že byla za okupace všeho majetku zbavena a i přes to ještě persekvoována, a stále ohrožena. My jsme se spontánně hlásili k českému národu tehdy, kdy národ každého jednotlivého nejvíce potřeboval, a sice v září 38, v březnu 39 a v nastávající válce a podrobili jsme se důsledkům tohoto jednání. Reakce národa byla rovněž jasná a spontánní: Nám všem bylo pomoheno, a to i se strany sociálně slabých, jakmile jsme se dostali do neštěstí. Tato pomoc by se nebyla dostavila, kdybychom bývali byli podezřelí z nekalých úmyslů neb z dvojité hry. Pokud se týká nazírání na nás jako na t. zv. pobělohorskou šlechtu, nelze snad v právním státě vážně s tímto pojmem operovati. Neznamenalo by to totiž nic jiného než návrat k nacistické doktríně rasismu, užívané ovšem nedůsledně a jednostraně ku škodě omezeného okruhu osob, oproti způsobu demokracie, která posuzuje lidi podle jejich činů a jejich smýšlení a zúmyslně a vědomě nepřihlíží k jejich rase a k jejich původu.

Vyskytl se však skutečně případ, že můj bratr a "Josef Colloredo Mansfeld" /není jasno, zda-li jsem tím míněn já čili můj strýc stejného křestního jména/, oba prý "byten v Dobříši" /až žádný z nich tam přihlášen není/ na základě tendenčního novinářského článku byli okresním národním výborem v Příbrami označeni za Němci. Žádám na základě těchto vývodů, které jsem ochoten doplniti ústně neb písemně, o vyšetření a vyřešení této záležitosti, která bohužel stále ještě zaujímá značnou část mého času a mé energie, jež bych byl velmi ochoten věnovati práci produktivní, dněs tolik nutné. Jsem si vědom, že zíveme v revoluci, na rozhraní dvou epoch, a že revoluce snadno přestřeluje; nepřičítám též přílišnou vážnost těmto přestřelkům, ovšem jen potud, pokud se netýkají přímo cti. Kdyby však, oproti názoru oněch lidí, s nimiž jsme spořáděně prodělali těžká léta útlaku, mělo převládnouti na rozhodujících místech mínění, že my jako pobělohorská neb cízácká šlechta patříme ke starému železu a že pro nás uprostřed českého národa místa není, necht se upustí od každého vyšetření, které by v tom případě jen znamenalo zmeškání času a necht se nám to stručně sdělí, abychom pak ihned věděli, na čem jsme.

Josef Colloredo-Mansfeld

V Opocně dne I. VIII. 1945.

8 příloh

Rozhovor s Šárkou Škrabalovou

Starostka města Opočno.

Rozhovor proběhl 29. 6. 2021, vedla ho autorka práce Alžběta Nováková.

V květnu roku 2020 Ústavní soud zamítl stížnost Kristiny Colloredo-Mansfeld ve věci navrácení nemovitého majetku spravovaného Národním památkovým ústavem na Státním zámku v Opočně. Ministerstvo spravedlnosti tedy považuje záležitost za ukončenou a zámek je i nadále v rukou státu. (zdroj: oficiální webové stránky zámku Opočno) Co se tím pro město Opočno mění?

Pro město je důležité, že se již rozhodlo. Zámek potřebuje velké investice a nyní bude na státu, aby se k tomuto řešení postavil čelem. Musím říci, že nový pan kastelán se stará o zámek opravdu znamenitě. Panu kastelánovi se podařilo sehnat spoustu finančních prostředků a zámek čekají i velké zásadní opravy, které nemohou mít odkladu. Jsem ráda, že se zámek zvelebují a bude opět vzkvétat.

Spor o mobiliář zámku Opočno ještě u konce není, zaměstnává Vás v současné době nějak?

Ne zaměstnává nás. Toto je výhradně věc státu a jeho zodpovědnost.

Jak se vyrovnáváte s mediálním tlakem ve věci restitučního sporu?

Nemám problém v této věci. Jak jsem již řekla, pro nás, pro Opočňáky je opravdu důležité, že se již rozhodlo. Paní Kristýna je skvělá žena, která se v době, kdy jí byl majetek vrácen, starala o zámek opravdu skvěle. Všichni ji zde máme moc rádi. Do Opočna přijíždí často, vždy se s ní rádi vidíme. V domě F. Kupky má své sídlo a je součástí všech významných oslav v našem městě.

Setkáváte se často s překroucenými závěry kauzy? Pokud ano, jedná se většinou o dezinformace ze strany veřejnosti, nebo médií?

Je velice těžké toto hodnotit. Tuto kauzu řešil stát a je spousta názorů, ale který je ten správný, těžko říci.

Dokázala byste popsat, jak opočenští obyvatelé na restituční spor reagují? Změnil se nějak jejich názor v poslední době, především po květnu roku 2020, kdy soud rozhodl, že nemovitý majetek spravovaný NPÚ na zámku v Opočně zůstane majetkem České republiky?

Opočenští obyvatelé podle mého názoru chtějí vidět to, že pokud stát restituci vyhrál, musí se i starat. Což je nyní důkaz toho, že plní slova a zámek se dává do pořádku.

Zdůrazňuji to i vzhledem k tomu, že je zde mladý šikovný kastelán, který se opravdu snaží. Myslí si ale i to, že bylo rozhodnuto nesprávně, ale to nikdo z nás opravdu nedokáže rozklíčovat.

Jak byste na základě opočenského restitučního sporu zhodnotila názor veřejnosti na restituce v Čechách obecně?

Když se podíváte okolo sebe, musím říci, že majetky, které byly vráceny do soukromých rukou jsou opravdu opečovávány skvěle. Určitě by tomu tak bylo i našem případě. Dovolím si říci, že tento spor trval přes 30 let a i paní Kristýna je již žena v letech, kdy by bylo hodně těžké se o zámek starat. Víím, že opočenský zámek byl již předán jejímu synovi a zde v Opočně má paní Kristina své zástupce, kteří spravují její majetek skvěle. A tak všichni věříme, že by i tak zámek vzkvétal.

Rozhovor s Mgr. Tomášem Kořínkem

Vedoucí správy památkového objektu zámek Opočno.

Rozhovor proběhl 28. 6. 2021, vedla ho autorka práce Alžběta Nováková.

V květnu roku 2020 Ústavní soud zamítl stížnost Kristiny Colloredo-Mansfeld ve věci navrácení nemovitého majetku spravovaného Národním památkovým ústavem na Státním zámku v Opočně. Ministerstvo spravedlnosti tedy považuje záležitost za ukončenou a zámek je i nadále v rukou státu. (zdroj: oficiální webové stránky zámku Opočno) Co se tím pro správu zámku mění?

Pro správu zámku se změnilo mnoho. Konečně se pro zámek otevřela cesta k financování z různých zdrojů, které doposud nemohl čerpat – evropské peníze, SMVS atd. Do této doby mohl řešit pouze havarijní stavy a muselo se vše velmi důkladně argumentovat, proč je třeba to opravit. Nyní je možnost hlásit se do mnoha dalších dotačních titulů, kde se nemusí řešit pouze havarijní stavy, kterých má však zámek požehnaně po třiceti letech soudních bitev. Zároveň je možnost „dodělat“ již rozpracované projekty, které se např. započaly, ale byly před dokončením ukončeny (i ve fázi pouze vypracování projektu). Příkladem může být renesanční letohrádek či jízdárna.

Spor o mobiliář zámku Opočno však stále pokračuje, jak Vás kauza v této době zaměstnává?

O spor se aktivně zajímám, proto se chci účastnit soudních stání a dalších jednání ke sporu, abych mohl případně odpovídat na dotazy novinářů atd. Zároveň jsem

vystudovaný historik, proto využívám své znalosti i při archivních rešerších, které by mohly spor posunout k jeho ukončení.

Jak se vyrovnáváte s mediálním tlakem?

Obvykle dotazy směřují na mě, na tiskovou mluvčí NPÚ, ředitele Územní památkové správy PhDr. Miloše Kadlece a paní generální ředitelku NPÚ – Ing. Arch. Naděždu Goryczkovou, proto se o ten tlak podělíme a zvládnout se to dá. Bohužel reportéři často údaje překrucují a vykládají si dle svého, čímž tvoří naprosto odlišný obraz skutečnosti restituční kauzy. Naučil jsem se velmi rychle jim nic nevěřit.

Setkáváte se často s překroucenými závěry kauzy? Pokud ano, jedná se většinou o dezinformace ze strany veřejnosti, nebo médií?

Setkáváme se s nimi všichni ze správy zámku a velmi často. Dezinformace návštěvníci i místní obyvatelé čerpají z ne příliš povedených reportáží, které o kauze vznikají. Mnohdy věří zejména ČT z důvodu jejího veřejnoprávního postavení, ale bohužel i ta velmi celou kauzu překrucuje a např. pořad Reportéři ČT často vyslechne jen jednu stranu a u druhé – protože se to do ladění reportáže nehodí – prostě nenechá mluvit.

Jak byste na základě opočenského restitučního sporu zhodnotil názor veřejnosti na restituce v Čechách obecně?

To je velmi složitá otázka. Obecně bych řekl, že dříve byla snaha vydávat vše, o co si jen kdo požádal. Změna přišla v době církevních restitucí, kdy se názor společnosti proměnil a „svezl“ se s tím i pohled na restituci Opočna – začalo státní správě „fandit“ více lidí. V Opočně je situace cca půl na půl. Polovina obyvatel „státní“ správě fandí, druhá polovina by naopak uvítala vydání celého areálu paní Kristině C-M. Já pracuji v „sociální bublině“, kdy většina lidí je proti vydání a názor nijak nemění.

V roce 2000 soud rozhodl o vydání 68 obrazů do vlastnictví členů rodu Colloredo-Mannsfeld. Dipl. Ing. Jerome Colloredo-Mannsfeld si v roce 2010 po vzájemné dohodě odvezl ze zámku Opočno více jak 20 obrazů a Kristina Colloredo-Mannsfeld v roce 2013 34 obrazů. Odvezené obrazy byly v expozicích nahrazeny jinými ze sbírek zámku. (zdroj: oficiální webové stránky zámku Opočno) Zbývající obrazy jsou tedy stále v zapůjčení na zámku?

Ne, dnes už je odvezeno vše. Poslední obrazy byly odvezeny letos v únoru Dipl. Ing. Jerome Colloredo-Mannsfeld.

Inspektor, malíř a restaurátor František Horčíčka do řady děl v opočenské obrazárně zasáhl také jako falzifikátor. Myslíte, že se v budoucnu může opakovat

nečekané objevení Horčičkova autorství u dalších obrazů, nebo předpokládáte, že je již vše odhaleno?

To nedokážu posoudit. Plánujeme postupně restaurovat další a další obrazy, proto je možné, že ještě na něco přijdeme, ale žádné stopy k tomu zatím nemám.

V roce 2022 se bude slavit výročí 100 let od prvního otevření zámku Opočno pro veřejnost. K tomuto datu zámek chystá otevření nového prohlídkového okruhu (zdroj: Orlický týdeník, Opočenský zámek nespí zimním spánkem – má totiž nový „poklad“, 19. 2. 2021).

Budou v rámci nového okruhu k vidění také obrazy? Pokud ano, bude se jednat o obrazy ze současné obrazové sbírky?

Budou to obrazy ze sbírek zámku – některé jsou v současné době již vystaveny a některé budou využity z depozitářů zámku. Výpůjčky jsou na zámku výjimečně – pouze ze sovu Dobříš a jsou to obrazy, které máme na historických fotografiích – zapůjčeno z Územní památkové správy Praha. Jedná se však o jednotky kusů.

Komplikuje nějak případné umístění obrazů v novém prostoru probíhající restituční spor o mobiliář zámku Opočno?

Nová podoba interiérů opočenského zámku vychází z historických inventářů a fotografií. Komplikací tedy je to, že nelze umístit na původní místa obrazy, které byly vydány v restituci. Viz reprezentační salon, jídelna, obrazárna aj.